

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likoarje-
va—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

S seje komisije VVI pri RO ZZB NOV Slovenije

Bolje bi bilo več združenj in manj sekcij VVI

Obsežni dnevni red seje komisije za vojaške vojne invalide pri republikanskem odboru ZZB NOV Slovenije izpripuje, da je trenutno mnogo zadev, za katere se invalidi ne le zanimajo, marveč pri njihovem urejanju tudi aktivno sodelujejo.

Izbrana informacija o delu združenj in sekcij VVI v Sloveniji je dala povod za razgibano razpravo o njihovi organizacijski aktivnosti.

Člani komisije so ugotavljali, da so združenja bolj aktivna na družbeno političnem področju in se tudi bolj zavzemajo za pravilno urejanje invalidske problematike kot pa sekcije. Ker pa sedaj obstaja le 127 združenj in 264 sekcij, so menili, da bi bilo ob prihodnjih letnih skupščinah misliti na to, da bi — kjer je to mogoče — iz sedanjih sekcij ponovno ustanovili samostojna združenja VVI.

V tej zvezi so člani komisije sklenili v novembru sklicati po sektorjih sestanke predsednikov in članov komisij VVI pri občinskih odborih ZZB NOV. Te komisije pa naj bi nato sklicale predsednike združenj in sekcij VVI po posameznih občinah in se pogovorili o nadaljnji vsestranski aktivnosti vojaških vojn invalidov.

Po obravnavi informacije o pošiljanju invalidov na klimatično

zdravljenje in na oddih ter o poslovanju doma VVI v Strunjanu so se člani komisije precej časa zadržali ob vprašanju, kako prihodnje leto urediti zdravljenje in oddih v tem domu. Iz leta v leto se namreč zvišuje število tistih vojaških vojn invalidov, ki bi šli radi na zdravljenje ali oddih na morje.

Ker v Strunjanu stopa vse bolj v ospredje potreba po zgraditvi zaprtega bazena s toplo morsko vodo in ker je v tej zvezi še več perečih zadev, ki jih je treba urediti, je komisija sklenila svojo prihodnjo sejo posvetiti samo problematiki Strunjana. Naglasila pa je tudi, da so vojaški vojni invalidi močno zainteresirani na tem, da v Mojstrani še nadalje obstaja zanje planinsko klimatično zdravilišče.

V tej zvezi so sklenili opozoriti zvezni odbor ZZB NOV naj posveča invalidski imovini več pozornosti in naj ji tudi v statutu določi neje opredeli namen in uporabo.

Komisija VVI pri zveznem odboru ZZB NOV je izdelala poročilo o aktualnih problemih invalidskih prejemkov osebnih vojaških vojn invalidov in družinskih članov. Potem ko so se pogovorili o vsebini tega poročila, so člani sklenili vztrajati na predlogu, ki ga je komisija v zvezi z urejanjem teh zadev sprejela na eni prejšnjih sej in poslala zveznemu odboru ZZB NOV.

Po obravnavanju predloga zveznega sekretariata za finance glede prenosa financiranja invalidskega varstva in dodatka za borce na republiko so se člani komisije strinjali s stališčem, ki ga je zavzelo predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije na svoji zadnji seji in ki tega predloga ni sprejela.

V. M.

Poskusna vaja civilne zaštite in teritorialne enote v Stožicah

Bilo je tako, kot bi šlo zares

»Sinko, to so samo vaje.«

»Očka, ranjen je, pogled roko!« Očka ni mogel prepričati sinka in sinko ne očeta. Tak razgovor je bilo slišati ob velikem belem šotoru, pod katerim je bil štab prve pomoči. V neposredni bližini porušeni in goreči objekti je postavila šotor Zdravstvena postaja Ljubljane. Vanj so člani ekip prve pomoči prenašale ranjence. Eden ranjenec je imel na roki plastično oblogo, ki je predstavljala veliko okrvavljeno rano.

V soboto, 3. oktobra popoldne, je bila v Stožicah pri Ljubljani v okviru KS »Posavje« poskusna vaja, ki naj bi poučila predstavnike krajevne skupnosti in njene prebivalce o organizaciji in delovanju štaba in enot civilne zaštite ter enot teritorialne obrambe v primeru izrednega stanja, to je v primeru vojne ali hude naravne nesreče.

To ni bila prva poskusna vaja, toda v tako velikem obsegu prva v Ljubljani. Sodelovalo je 6 lahkih bombnikov, helikopter, lahki protiletalski topovi z vojniki iz vojašnice Ljube Šercerja in seveda enote CZ, teritorialne obrambe in

gasilstva krajevne skupnosti »Posavje«.

Eno uro je »sovražnik« ogrožal kakih 3000 gledalcev in Odbor za narodno obrambo KS »Posavje« s štabi in enotami. Po eni uri je bil sovražnik premagan. Niti svojih ranjencev, po katere je v spremstvu letal prišel s helikopterji, ni mogel odpeljati. Enota teritorialne obrambe, ki se je že hotela oddahnuti po hudih bojih z vojniki sovražne desantne skupine, katere je premagala, je z močnim streljanjem in ročnimi bombami prepričala namero helikopterja. Še pristal ni dobro, že se je moral dvigniti.

Sovražnik je z desantnimi skupinami ogrožal področje krajevne skupnosti, ki je za Ljubljano posebnega pomena. Čes Savo držita dva strateško pomembna mostova, v Klečah pa sta velika trafo postaja in mestni vodovod. Poleg drugih pomembnih objektov je v bližini še črnuška trafo postaja in nekaj tovarn.

Sovražnik je izvedel, da je v osnovni šoli v Stožicah štab več teritorialnih enot, ki vodi obrambo važnejših objektov na širšem področju. Sklenil je ta štab uničiti!

Oglušujoče tuljenje siren je najavilo letalski napad. Po trije in trije lahki bombniki so se kmalu zatem začeli med strašnim ropotanjem letalskih motorjev strmo spuščati na šolo in jo zasipati z bombami. Z njimi so se borili le vojniki z lahkim protiletalskim topovi. Zagorela je dvoriščna zgradba šole. Bližnja stanovanjska zgradba se je porušila. Ekipa prve pomoči in gasilsko tehnična ekipa iz krajevne civilne zaštite so nizko sklonjene hitele reševati. Pri porušeni zgradbi je bilo nekaj ranjencev tudi z zlomi kosti, v goreči zgradbi pa je bilo nekaj prebivalcev hudo opečenih. Medtem ko se je gasilsko-tehnična ekipa zamažala s ognjem, so ekipe prve pomoči že nosile za silo obvezane ranjence na postajo prve pomoči. Po zdravniškem pregledu in ko je ekipa za socialno delo zapisala osebne podatke ranjencev, so le-te z rešilnimi avtomobili Rdečega križa odpeljali v bolnišnico.

Kot v filmu, kot zares... Da, na obrazih reševalcev ni bilo smeha, resni so bili in uplašeni, vsi znojni.

In že so pridrveli poklicni gasilci iz Ljubljane in gasilci prostovoljnih društev iz Stožic in z Ježice. Poklicni so reševali ljudi iz trinadstropne goreče šole z velikimi Magirus lestvami pa s pomočjo širokega platnenega traku, pripetega na okno v tretjem nadstropju. Gasilci iz prostovoljnih društev pa so s treh strani napadli gorečo dvoriščno stavbo. Hitro so obvladali več metrov visok ogenj z gostim črnim dimom, ki se je valil po naselju.

Komaj so ekipe prve pomoči iz bombardiranega območja odnesle vse ranjence, že so se pojavili sovražni vojniki iz desantnih skupin. V jurišu in z oglašujočim streljanjem so se prebili do roba velikega kupa zemlje tik pred šolo. Tu so popadali na tla, zakaj iz nasprotni strani, izza obeh strani šole, so nenadoma udarili člani

(Nadaljevanje na 2. strani)

Alarm na postaji prve pomoči

Ljubljana-Center v gospodarstvu

Gospodarstvo občine Ljubljana-Center ustvarja 27 odstotkov celotnega dohodka gospodarstva naše republike. V tej občini ima s področja gospodarstva svoj sedež 251 delovnih organizacij in 241 s področja negospodarskih dejavnosti.

V tej občini je več zaposlenih kot prebivalcev. Zaposlenih je 47.537, prebivalcev pa je 41.960.

Zelo visok je odstotek zaposlenih žensk. Od vseh žensk, ki stanujejo v tej občini, jih je zaposlenih 54,5 odstotka.

Komunist — 2. X. 1970

Pozabljeni povratniki

Letno se vrača v Jugoslavijo od 50.000 do 60.000 delavcev, vse več pa je tudi tistih, ki bi se radi vrnili, pa ne dobijo zaposlitve. Glede na sedanje razmere v Jugoslaviji, ko potrebujemo 7000 kóvinarjev, 40.000 gradbenih delavcev in več tisoč gostinskih delavcev, ne bi smeli pozabiti na »povratnike«. Vendar pa v zavodih za zaposlovanje za povratnike ne storiijo ničesar. Tako so sami delavci, ki so trenutno na delu v tujini, predlagali, naj komite za vprašanja migracije poskrbi za primerno sprejemno službo. Po tem predlogu naj bi se s sprejemom delavcev ukvarjali zavodi za zaposlovanje ali pa posebni biroji za povratnike.

Delavska enotnost — 3. X. 1970

Avtomobilski standard

V Jugoslaviji odpade na en osebnih avtomobilov najmanj prebivalec v Sloveniji in to 14; druga je Hrvaška, kjer je v letu 1969 prišlo 30 prebivalcev na eno vozilo, tretja je Srbija s 40, četrta Makedonija s 51 prebivalci, a na petem in šestem mestu sta Črna gora ter Bosna in Hercegovina s po enim avtomobilom na 63 oziroma 86 prebivalcev. (Jugoslovansko povprečje je eden osebnih avto na 36 prebivalcev).

Ekonomika politika — 5. X. 1970

Delo — 2. X. 1970

Dogodki tedna

● Na 16. seji Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije so razpravljali o aktualno političnih vprašanjih pri uresničevanju politike Zveze komunistov. Uvodno analizo je imel predsednik CK ZKS Franc Popit. Na dnevnem redu je bila potrditev akcijskega programa za uresničitev sklepov 2. seje konference Zveze komunistov Slovenije in program dela CK ZKS za prihodnje obdobje.

● V Beogradu je bila 12. seja predsedstva ZKJ. Na dnevnem redu so bila aktualna vprašanja nadaljnega razvoja našega političnega sistema ter še nekatera tekoča vprašanja. Poleg članov predsedstva so bili na seji še predstavniki republiških vodstev ZK in predstavniki družbeno-političnih organizacij.

Na začetku je predsednik Josip Broz Tito na kratko obrazložil zamisel o avtoritativnem državnem organu, ki naj bi bil predsedstvo SFRJ. V tem organu bi bile zastopane vse republike s svojimi najbolj uglednimi in najbolj avtoritativnimi ljudmi. Vse bi bilo urejeno z ustavo, ki bi jasno določila pravice republik, vloge federacije ter odnose med federacijo in republikami.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel delegacijo SR Slovenije, ki jo je vodil predsednik republiške skupščine Sergej Kraigher, v delegaciji pa so bili France Popit, Stane Kavčič in Janez Vipotnik.

● Predsednik Tito se je po obisku v Belgiji in Luksemburgu srečal z zahodnonemškimi kanclerjem Brandtom na enem izmed letališč v bližini Kölna. Pogovora sta se udeležila tudi zunanja ministra Tepavac in Scheel. Po tem srečanju je Tito nadaljeval pot v Beograd.

● Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal prvega sekretarja CK enotne socialistične stranke Nemčije in predsedniku državnega sveta NDR Walterju Ulbrichtu ob državnem prazniku NDR brzojavno čestitko, v kateri med drugim izraža prepričanje, da se bo še naprej razvijalo sodelovanje med NDR in Jugoslavijo.

● Na zasedanju plenuma pokrajinskega komiteja ZK Kosova v Pristini, na katerem so razpravljali med drugim tudi o tem, da je kljub pozitivnim dosežkom gospodarstvo dokaj pod predvideno ravni. Gospodarstvo je zelo zadolženo, osebnih dohodki na Kosovu so se dvignili le za 3 odstotke. Precej so govorili o nasprotjih na področju mednarodnih odnosov, ki ponekod povzročajo politične spore. Lani so v Zvezo komunistov sprejeli veliko članov, večinoma mladih, med njimi je več kot 63 odstotkov Albancev, kar je zelo pomembno za delo ZK na Kosovu. V razpravi so govorili tudi o prizadevanjih za utrditev proizvodnje v obratih »Trepčev«, o korupciji, ki se vedno bolj širi, in o akciji za vpis posojila za gradnjo osnovnih šol.

● V Beograd je s posebnim letalom dopotovala delegacija vrhovnega sovjeta ZSSR, ki jo vodi član prezidija vrhovnega sovjeta Pjotr Mironovič Mašerov. Delegaciji je povabila zvezna skupščina.

Delegacija vrhovnega sovjeta, v kateri je osem poslancev, bo ostala pri nas do 17. oktobra. Pogovarjali se bodo s predstavniki zvezne skupščine, obiskali pa bodo tudi Niš, Kladovo, Djerdap, Split, Skopje, Sarajevo, Velenje in Ljubljano.

● Pozornost uradne Moskve je osredotočena na obisk predsednika francoske republike Georges Pompidouja. Pogovorov v Kremlju se ves čas udeležujejo Leonid Brežnjev, Aleksej Kosigin in Nikolaj Podgorni. Sovjetsko-francoski pogovori so bili posvečeni bilateralnim odnosom in pa mednarodnim problemom.

● Slovencem v Italiji je bila končno priznana pravica, da se imenujejo s svojim imenom, torej ne bodo več »nosilci posebnih interesov«, kot je to določala dosedanja zakonodaja. Po italijanska ustavni praksi je namreč potekel rok, ko bi vlada v Rimu še lahko preprečila sprejetje deželnega zakona, ki uveljavlja javno in uradno terminologijo prvič izraz »Slovenec«. Kljub dejstvu, da zapoznelo priznanje obstoja slovenske narodnostne skupine v Furlaniji-Juljski krajini ni prišlo neprisiljeno, saj ni bilo mogoče računati s tem, da bo italijanska vlada v ozračju zblizovanja z Jugoslavijo še naprej vztrajala v diskriminaciji slovenske manjšine v Italiji.

● Ameriški obrambni minister Laird je ob koncu uradne obiska v Grčiji izjavil, da bodo jeseni v Sredozemlju trije manevri grških, turških in ameriških sil. Najpomembnejši od teh treh manevrov bo »deep express«, v katerem bo sodelovalo približno 50.000 vojakov, tudi ameriška mornarica in letalske enote. Druga manevra se bo večinoma udeležila pehota držav NATO v Sredozemlju, tretjega pa letalstvo.

● V Jugoslavijo je pripotovala delegacija oboroženih sil Francije, ki jo vodi letalski armadni general Michel Fourquet, načelnik generalnega štaba francoskih oboroženih sil. Gostje iz Francije so si med šestdnevni uradnim in prijateljskim obiskom pri naših oboroženih silah ogledali več enot, ustanov in garnizij naše armade.

● Ameriški predsednik Nixon je predlagal prekinitev ognja v Vietnamu, Kambodži in Laosu, izpustitev jetnikov in razširjeno mirovno konferenco, na kateri naj bi našli rešitev za spopade v Indokini. V petnajstminutnem govoru po radiu in televiziji je tudi omenil, naj bi premirje nadzorovali mednarodni opazovalci in prizadete strani.

V načrt, ki obsega pet točk, je Niron predlagal, naj bi nadalje obdržali vojaški status quo, sovražne strani pa se ne bi krepile. V prvi točki predlogov je rečeno, naj »vse oborožene sile v Indokini prekinijo boje in obdrže, kar imajo v rokah.« V drugi točki Nixon predlaga mirovno konferenco, na kateri naj bi se »ukvarjali s spopadi v vseh treh državah Indokine«. Tretja točka predvideva umik vseh ameriških vojaških sil »po programu, o katerem se je treba sporazumeti v okviru popolnega umika kot dela splošne rešitve«. V četrty točki Nixon poziva »drugo stran«, da sodeluje pri iskanju »politične rešitve, ki bo zares ustrezala prizadevanjem vseh Južnih Vietnamcev«. V peti točki predsednik predlaga, naj nemudoma in brez postavljanja predlogov izpuste na obeh straneh vse jetnike.

● ZDA so pozvale Sovjetsko zvezo, naj vpliva na Severni Vietnam in začasno revolucionarno vlado, da sprejme Nixonov načrt za prekinitev vojne v Indokini.

● Avstralski znanstveniki so med analizo kamnin z Lune našli nov mineral, doslej neznan na Zemlji, in so ga takoj imenovali »mineral x«. V mineralu, ki ga je izločila skupina znanstvenikov pod vodstvom prof. dr. Loveringa, so odkrili največjo koncentracijo urana v človeku znanih mineralih.

Bilo je tako, kot bi šlo zares

(Nadaljevanje s 1. strani)

krajevne teritorialne obrambe. Z ročnimi bombami in z obkolitvijo so jih uničili tam, do koder so bili prispeli.

Potem ko je priletel, pristal in takoj zopet odletel še sovražni helikopter, ki je nameraval rešiti sovražne ranjence, je bil zbor vseh sodelujočih enot in ekip. Predsednik Odbora za narodno obrambo KS »Posavje«, Janez Dretnelj, je poslušal najprej raport načelnika štaba civilne zaštite Ivana Kunovarja, potem pa še komandirja krajevne enote teritorialne obrambe tovariša Pirca.

»Nalogo smo opravili!«

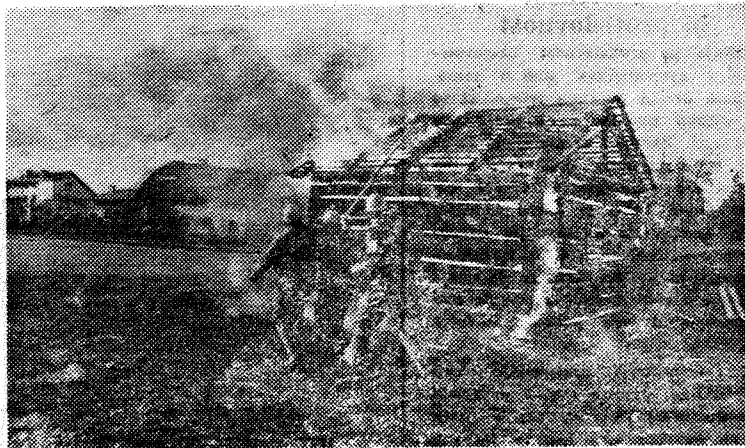
»Hvala, čestitamo vam!«

Gledalci so, kot da bi se odahnil, ker se je vse dobro končalo, zaploskali.

Odlični komentator celotne ogledne vaje tovariš Zorko je nato prek zvočnikov pozval vse zbrane še na ogled svojevrstne razstave, ki je bila v prostorih krajevne skupnosti, na Titovi cesti št. 201. Podjetje Astra, Partizanska knjiga in vojašnica Ljuba Serčerja so tam razstavljali najnovejša sredstva civilne in delovne zaštite, orožje teritorialnih enot in JLA, ognjevarne obleke, plinske maske in dihalne aparate ter zaščitne komplete za dezinfekcijo in dekontaminacijo — razstrupitev.

In kakšne so bile ocene vaje?

Ekipa prve pomoči so bile od-

Gasilsko-tehnična ekipa civilne zaštite v akciji

lične, najboljše, so zatrjevali vsi, ki se količkaj razumejo na te stvari. Takšnega mišljenja je bil tudi podpredsednik skupščine mesta Ljubljane, in vodja štaba za CZ mesta Ljubljane inž. Prezelj, kot tudi komandant vojašnice Ljuba Serčerja podpolkovnik Niko Damjanovič.

Druge enote so bile dobre in prav dobre. Med njimi sta bili zopet najboljši ekipa civilne zaštite za vzdrževanje reda in enota teritorialne obrambe.

Akcija je uspela, namen ogledne vaje je bil dosežen. Takega mnenja so bili tudi predstavniki občin in krajevnih skupnosti iz vse Ljubljane, ki so opazovali

vajo. Predvsem so zanimive njihove izjave, ki se jih da strniti v tole misel: »Nič ne vemo, do kje smo s pripravami in pripravljenostjo za izredno stanje, dokler se samo sestajamo in pišemo. Samo takšne vaje nas bodo usposobile!«

Krajevna skupnost »Posavje«, ki ima od te ogledne vaje za naprej, kot prva v Ljubljani, v vojaške planinske uniforme oblečeno teritorialno enoto z vsem pripadajočim orožjem, se je zopet izkazala. Mnogi niso mogli verjeti, da takšno vajo lahko organizira krajevna skupnost. Največ zasluga za to uspešno vajo imajo člani krajevne organizacije ZRVS in ZB NOV iz Stožic in Ježice, krajev, kjer je tudi leta 1941 večina prebivalcev vstopila v vsesplošni odpor proti okupatorju. Pri organizaciji vaje so seveda sodelovali odbori vseh krajevnih družbeno političnih organizacij in gasilska društva. Neprecenljivo pomoč krajevni skupnosti pa je nudilo tudi vojaštvo vojašnice Ljuba Serčerja s komandantom Nikom Damjanovičem. Za en teden se je tov. Damjanovič tako rekoč preselil v KS »Posavje«, kjer je predsednik krajevnega odbora za Narodno obrambo pomagal in svetoval, kjerkoli je bilo potrebno. Sicer pa je tesno sodelovanje te vojašnice s krajevno skupnostjo »Posavje« že tradicionalno. Povsod, kjer imajo take in toliko dela-voljni ljudi, rezervnih oficirjev in nekdanjih partizanov, povsod tam, kjer so prebivalci zadovoljni z vodstvom krajevne skupnosti in drugimi krajevnimi odbori, povsod tam, kjer imajo pristranske odnose z najbližjo enoto JLA, lahko organizirajo takšno ali pa še boljše ogledno vajo.

In ne pozabimo na mnenje mnogih, ki so prevzeli dolžnosti Narodne obrambe in civilne zaštite v krajevnih skupnostih, da nas bodo le vaje usposobile za premagovanje težav, ki nastopijo v primerih izrednega stanja, bodisi zaradi vojne ali hude naravne nesreče.

STANE KOMAN

Proslava Šerčerjeve brigade

V soboto, 10. oktobra, so v Postojni praznovali obletnico ustanovitve Šerčerjeve brigade. V Postojni je namreč nastanjena vojaška enota, ki nadaljuje tradicije te brigade.

Poleg vojakov, pripadnikov enote, se je proslave udeležilo okoli 200 bivših borcev Šerčerjeve brigade. Po govornih predstavnikov vojske in bivših borcev brigade je vojska pogostila goste, nato pa je bil sprejem za povabljene v domu JLA.

Šerčerjeva brigada je bila ustanovljena 6. oktobra 1942 na Mokrcu iz enot Notranjskega in Krimškega odreda ter »manevrskega bataljona«. Kasneje se je bojevala v sklopu 14. divizije in z njo odšla tudi na Štajersko, kjer je ostala do konca vojne. Ob koncu vojne je bila na Koroškem.

Stališča izvršnega odbora republiške konference SZDL v zvezi z dopolnitvijo sistema invalidskega in pokojninskega zavarovanja

Izvršni odbor republiške konference SZDL Slovenije je potrdil stališča, ki so se oblikovala v javni razpravi o predlogih za izpopolnitev sistema invalidskega in pokojninskega zavarovanja.

V zvezi s tem je sprejel naslednja stališča:

● Pokojnina je ekonomsko-socialna kategorija, ki temelji na načelu vzajemnosti in solidarnosti; zato je pokojnina delavčeva pravica, ki izhaja iz njegovega delovnega prispevka združenemu delu in prispevkov v pokojninske sklade.

● Za pridobitev pravice do starostne pokojnine je treba izpolniti pogoje za določeno starost, zato naj bi v izpopolnjenem pokojninskem sistemu odpadla možnost upokojitve zgolj na podlagi pokojninske dobe 40 let (moški) oziroma 35 let (ženske).

● Zavarovancem, ki izpolnijo delovno dobo pred starostjo 60 let (55), naj se pokojnina povečuje za določen odstotek do izpolnitve potrebne starosti.

● Pokojninske pravice borcev NOV naj se tudi v prihodnje urejajo v okviru enotnega sistema pokojninskega zavarovanja s tem, da se obseg njihovih dosedanjih pravic ne more zmanjšati.

● Predčasna upokojitev naj bi kot pravica odpadla. Če pa bi se zadržala, jo je treba postaviti na čisto ekonomski izračun.

● Dokup let zavarovalne dobe s stališča solidarnosti ni sprejemljiv.

● Glede beneficiranja delovne dobe se izvršni odbor strinja s predlogom, da zavarovavec pridobi pravico do beneficirane delovne dobe ob nastopu invalidnosti. Ker obstajajo nekatera izredno težka delovna mesta, na katerih za zdaj ni mogoče odpraviti kvamnih vplivov na zdravje zavarovancev, naj se na takih delovnih mestih upošteva beneficirana delovna doba tudi za pridobitev pravice starostne pokojnine. Pravilno je tudi stališče, da naj se delovna doba ne beneficira po panogah, temveč po delovnih mestih.

● Pokojninska osnova za določitev pokojnine naj bo ustrezno valoriziran osebni dohodek zadnjih desetih delovnih let.

● Razmerja med višino pokoj-

nine in osebnim dohodkom, vzpostavljena ob upokojitvi, naj ostane enaka ves čas uživanja pokojnine, in naj ne bo razlik med pokojninami, priznanimi v različnih obdobjih.

● Invalidsko zavarovanje je treba povezovati s stalnim zmanjševanjem možnosti za nastajanje invalidnosti in z organizacijo preventivnih ukrepov, invalidsko upokojitev pa z rehabilitacijo invalidov in njihovim ponovnim vključevanjem v delovni proces. Rehabilitacijo in zaposlovanje delovnih invalidov je treba vgraditi v sistem tako, da bodo delovne organizacije tiste, ki bodo prvenstveno skrbale za njihovo rehabilitacijo in ponovno vključitev v normalni proces dela. Le v primeru, da rehabilitacija ni možna v delovni organizaciji, naj se organizira v posebnih organizacijah.

● Usposabljanje invalidnih otrok in mladine je treba urediti tako, da ga bodo prek organiziranega sodelovanja različnih samoupravnih skupnosti in drugih dejavnih deležni vsi prizadeti otroci.

● Financiranje invalidsko-pokojninskega zavarovanja je treba postaviti na stabilne in trajnejše materiale temelje. Poleg prispevkov iz osebnega dohodka zavarovancev, dodatnega prispevka delovnih organizacij za beneficirano delovno dobo ter povračil družbeno-političnih skupnosti za večje pravice, naj se zajame kot vir financiranja tudi dohodek iz minulega dela.

● Za organizacijo invalidsko-pokojninskega zavarovanja naj se za območje SR Slovenije ustanovi ena samoupravna skupnost.

Zaradi usklajevanja posameznih problemov invalidsko-pokojninskega zavarovanja, urejanje zadev iz meddržavnih pogodb naj se v zveznem merilu organizira združenje ali zveza skupnosti invalidsko-pokojninskega zavarovanja.

● Invalidsko-pokojninski sistem naj bo v prihodnje urejen s splošnim zveznim zakonom, z republiško zakonodajo in z avtonomnimi samoupravnimi akti skupnosti. Z zveznim splošnim zakonom je treba urediti vsa tista načelna vprašanja, ki glede na enotnost socialnega zavarovanja terjajo enako ureditev v vsej Jugoslaviji.

BRANKO BLENKUS

Besede naših dopisnikov

TOLMIN

Spomenik na Čiginjskem polju

Kot smo že na kratko poročali, so v nedeljo, 4. oktobra, na Čiginjskem polju tik glavne ceste Tolmin-Gorica ob udeležbi nad tisoč ljudi odkrili lep spomenik 52 padlim borcem in umrlim v internaciji iz vasi Volče, Čiginj, Kozaršče, Sel in Volčanskih rutov. Spomenik — lep obelisk z imeni vseh petih vasi, posebej pa plošče z imeni vseh padlih in umrlih — je odkril Janko Rudolf, predsednik republiškega odbora ZZB NOV. Prvoborec iz tega kraja, Franc Grbec je v krajšem govoru podčrtal prizadevanje prebivalcev teh petih vasi pri gradnji spomenika, nato je spregovoril Anton Šturm, organizator oboroženega upora v tem delu Tolminske. V svojem govoru je tov. Šturm med drugim poudaril velik

prispevek prebivalcev teh vasi pri odporu proti fašizmu med obema vojnama. V protifašistični organizaciji »TIGR« je takrat sodelovalo 20 mladincev. Med NOB pa je prebivalstvo množično sodelovalo v boju in na terenu z zbiranjem pomoči za svojo vojsko.

Dalje je tovariš Šturm poudaril sodelovanje mladine v današnjem razvoju samoupravne družbe. Ne smemo pozabljati, da se revolucija nadaljuje, le da v drugačni obliki kot med NOB. Nasprotniki te revolucije so nevidni in se skrivajo v raznih oblikah. Mladina, ki od nekdanjih borcev postopoma sprejema izkušnje in dediščino, naj svobodo in demokracijo nadalje razvija in čuva pred sovražniki.

Odkritju spomenika sta prisostvovala tudi Anton Ladava, sekretar občinskega komiteta ZKS, in inž. Ferdo Papič, predsednik skupščine občine Tolmin. Vod vojakov JLA je izstrelil častno salvo. V kulturnem delu pa so nastopili učenci osemletke in tolminski pevski zbor.

Naj na tem mestu damo vse priznanje pripravljalnemu odboru, da je za postavitev spomenika izbral res primerno mesto. Vsem turistom in izletnikom bo spomenik zbudil pozornost, ko se bodo pripeljali iz Gorice. Marsikateri se bo ustavil, izstopil in ogledal, kaj predstavlja tako lep obelisk in kaj piše na ploščah.

P. A.

Preberite tudi to!

Izšla so nova navodila za ugotavljanje odstotka vojne invalidnosti. Objavljena so v 36. številki letošnjega Uradnega lista SFRJ. Ta navodila spreminjajo nekatera določila stališča glede ocenjevanj, ki niso bila dovolj jasna. Razponi v odstotkih so bolj razčlenjeni.

V navodilih je precej sprememb in tudi izboljšav, ki se nanašajo predvsem na več okvar, na ugodnejšo oceno invalidov žensk, na oceno vida in sluha, natančnejše je določeno tudi, kateremu invalidu gre tuja pomoč. Izboljšana so določila glede trajne ocene invalidnosti.

Več točk je razčlenjenih in bolj opredeljenih. Očitno ugodnejša je ocena za amputacije spodnjih okončin (goleni od 60 na 70 odstotkov, v kolenu od 70 na 80 odstotkov, v stegnu od 80 na 90 odstotkov, eksartikulacija v kolku od 90 na 100 odst.). Tudi TBC pljuč bo po teh navodilih mogoče ustrežneje ocenjevati.

Ob tabornem ognju

Hribovske kmetije in naša obramba

O tej zadevi smo pri nas preliči že veliko črnih in izrekli veliko obljub, naredili pa smo tako malo, da skorajda nimamo kaj povedati. Samo davke smo odpisali IV. kategoriji, kakor imenujemo te kraje, ker bi drugače ljudi morala preživljati skupnost. Tako pa smo jim lahko hvaležni, da se vsaj sami, čeprav s težavo. Če se še spomnimo, kaj vse smo tem ljudem obljubljali med vojno, pa nas je lahko sram.

Toda pomislimo, kaj bi bilo, če bi nas znova napadel sovražnik in zasedel našo deželo. Kako bi se preživljale naše vojaške enote po hribih, saj zasedba ne bi pomenila konec vojne, ampak samo začetek, če tamkaj ne bi bilo nobene kmete več? Če bo šlo tako naprej, pa bodo kmalu hribi prazni. Stari umirajo, mladi odhajajo v dolino, ker ne vidijo v kmetovanju nobene prihodnosti. Poslopja se podirajo, ker jih nihče ne popravlja. Res še najdemo tu pa tam kako vzorno kmetijo, toda vse premalo jih je takih.

Mislím, da bi se morali bolj pobrigati za to, da ljudje ostanejo na domači zemlji. Ne s silo in ne z administrativnimi predpisi, ampak z raznovrstnimi olajšavami. Predvsem pa bi morali odpraviti razne neživiljske predpise. Kar pogledamo, kakšen je carinski režim do kmeta, uvoznika poljedelskih strojev. Takih, ki jih pri nas ne izdelujejo, pa je vseeno zanje potrebno plačati veliko carino, ki je kmet le težko plača. Carina naj bi bila zaščitni ukrep za domačo industrijo, toda koga naj ščiti, če naša industrija takih strojev ne izdeluje?

Zato predlagam nekaj ukrepov,

ki bi jih morali sprejeti brez odlašanja, ne pa da leta in leta govorimo in pišemo o njih, ne naredimo pa nič ali skoraj nič.

Za vse hribovske kmetije naj bi takoj ukinili vsako carino za male poljedelske stroje. Dajali naj bi več posojil za obnovo poslopij, nabav živine, ureditev zemljišč in podobno. Urediti bi bilo treba tudi tržišče, da bi kmetje dobili za svoje pridelke več, ob tem pa naj ne bi podražili blaga, ki ga kupujejo potrošniki in s tem zmanjšali porabe. Zgradili naj bi več cest v oddaljene kraje. Po manjših krajih bi bilo dobro ustanoviti manjše trgovine, če ne državne pa zasebne, oziroma v zakupu. Tako da ljudem ne bi bilo potrebno hoditi po nekaj ur daleč po sol, tobak, vžigalce in petroleje. Te trgovine bi lahko prodajale tudi »blago z napakom«, ki ga imajo mnoge naše tovarne vse preveč.

Zdi se mi zelo nespretno, ko dovolimo, da ima zasebnik na zelo prometnem kraju veliko gostilno, ob morju skorajda manjši hotel, majhni tovarni podobno delavnico, ne dovolimo pa da bi nekdo drug imel branjarjo v hribih.

Prav tako se mi zdi, da bi bilo dobro z raznimi ukrepi pospešiti vzrejo konj in drugih tovarnih živali. V primeru vojne si marsikdaj z motorizacijo ne moremo dosti pomagati, znanjka nam ceste, goriva, maziva in rezervnih delov. Konj, osel ali mula pa vsega tega ne potrebujejo, zadosti jim je trava in malo vode. Ko pa ni drugega izhoda, žival lahko tudi pojemo.

Ob koncu naj zapišem še to, da naj bi odgovorni ljudje, zlasti poslanci, pri sprejemanju zakonov malo več mislili tudi na našo obrambo ter med drugim odpravili tudi vse neživiljske in nesmotrne zakone. ALBIN VIDMAR

TRŽIČ

Zbrali so se bivši interniranci

V nedeljo, 4. oktobra, je bil prvi zbor bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev občine Tržič. Za kraj zbora so si izbrali vasio Gozd nad Križami, ki so jo okupatorji pred 26 leti — v začetku oktobra 1944 — požgali ter njene prebivalce odpeljali na pot gorja in ponižanja. Pred spomenikom sredi naselja, ki govori o tem nacističnem zločinu, je bila kratka proslava, na kateri se je poleg bivših internirancev in izgnancev zbralo še mnogo drugih tržiških občanov.

Uvodno besedo je imel predstavnik občinskega odbora ZZB NOV tovariš Pehar. Ko je poudaril pomen takih zborov, je dejal, naj bi postalo srečanje tradicionalno. Med drugim se je zahvalil vsem, ki so prispevali za izgradnjo spomenika padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v Tržiču. Za njim je spregovoril tovariš Mirko Brejc kot predstavnik bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev, ki je v izbranih besedah pred očel zbranim tiste usodne dni, ko so zavedni Slovenci v spremstvu do zob oboroženih okupatorskih vojakov in policistov odhajali z revnimi culami v neznan, ko so trepetali pred fašističnimi rablji v Begunjah in drugih kaznilnicah, ko so trpeli in umirali širok po Nemčiji in Italiji in drugih deželah. Kot bi se njegovim pretresljivim besedam pridružila tudi narava, se je prav tedaj pripodil čez gorska slemena vihar, da se je vse majalo in pokalo. Zbrani pa so vztrajali in poslušali z resnimi obrazy, na katerih se je zrcalila ena sama velika želja: da ne bi nikoli več doživeli takih grozot!

Po proslavi, med katero so položili tudi vence k trem spomenikom v tem kraju, je bilo tovariško srečanje s partizanskim kosilom, delegacije borcev in mlade generacije pa so šle na obisk k domačinom, ki so veliko prispevali za osvoboditev. Gozd je namreč partizanska vasica v pravem pomenu besede.

V okviru tega srečanja in proslave je bila v petek, 2. oktobra, v paviljonu pri spomeniku v Tržiču odprta razstava likovnih del pisatelja Toneta Svetine pod naslovom Nasilje in upor. Podpisi v spominski knjigi te razstave pričajo, da so si jo Tržičani ogledali z velikim zanimanjem in se poglabili v pretresljivo tematiko razstavljenih del.

F. S.

IHAN

Izlet na Dolenjsko

Konec septembra je ZB Ihan organiziralo za svoje člane izlet na Dolenjsko. Udeležilo se ga je 83 članov in ožjih sorcev, zato za vse v enem avtobusu ni bilo prostora. Izletniki so si ogledali vrsto krajev, znanih iz hudih bojev. Peljali so se iz Ljubljane prek Ivančne gorice na Muljavo in dalje v Žužemberk in Dolenjske Toplice. Obiskali so Rog, oziroma »bazo 20«. V Žužemberku so pred spomenikom zapeli nekaj pesmi, poslušali so tudi pripoved o bojih okoli te vasi, na »bazi 20« pa jim je Alojz Murn pripovedoval, kako je nastala in kaj vse se je godilo v njej.

FRANC ROK

Italijanski partizani v Ljubljani

Delegacija enajstih predstavnikov italijanske garibaldinske divizije »Nino Nanetti« iz Trevisa, je 11. oktobra obiskala Ljubljano. Predstavnikom mestnega odbora ZZB NOV Ljubljane so najprej predvajali film o italijanskem odporniškem gibanju v severni Italiji, nato pa so skupaj z njimi položili vence na spomenik žrtvam pri Urhu in na grobnico herojev na Trgu revolucije. Predstavniki italijanskih partizanov so si nato ogledali Muzej revolucije in še nekatere znamenitosti Ljubljane.

NOVA GORICA

Na obisku v Liki

Nekateri predstavniki občinskih skupščin in borčevskih organizacij z Otočca in iz Nove Gorice, slikani pred hotelom v Brijuni.

V soboto in nedeljo, 3. in 4. oktobra letos, je 120 članov in članic ZZB NOV in VVI iz Nove Gorice obiskalo liško občino Otočac ter vstajniška kraja Brinje in Vodoteč. Izlet v te kraje je pripravil in organiziral Mestni odbor VVI iz Nove Gorice.

Udeleženci izleta so si ogledali lepote Plitvičkih jezer ter se nekoliko dalj časa ustavili v občinskem središču Otočac, v kraju Brinje in Vodoteč, kjer so pred spomenike iz NOB položili spominske vence. Krajevnemu muzeju iz NOB v vasi Vodoteč so poklonili fotografijo spomenika, ki je bil 22. decembra 1968 postavljen pred šempetrsko bolnišnico v Novi Gorici kot obeležje zadnjega vojnega dejanja 13 udarne Primorsko-Goranske divizije, ki je v prvi polovici maja 1945 sodelovala z enotami 31. divizije v čiščenju in v osvoboditvi Gorice na bregovih reke Soče.

Ker je bilo mnogo borcev 13. udarne divizije prav iz krajev Brinje in Vodoteč, so se novogoriški invalidi in borci odločili, da ob praznovanju 25-letnice osvoboditve obiščejo te kraje, se z borci te divizije srečajo v njihovih domačih krajih in se tam skupno povešejo.

Obisk je zelo lepo uspel. Posebno se je treba javno zahvaliti predsedniku občinske skupščine Otočac in članom občinskega odbora ZZB NOV Otočac ter krajevnega združenja borcev v Brinju in Vodoteču, ki so tako lepo in vsestransko poskrbeli za dobro organizacijo in za srečanje, ki je bilo polno pristrskih in toplih doživetij. Organizatorjem izleta v Novi Gorici je bilo kar žal, ker niso prišli v te kraje s skupino, ki bi lahko nastopila in izvedla kulturni program za prebivalce omenjenih krajev. No, kar še ni, se lahko še naredi, saj še ni konec vseh srečanj in obiskov.

Prihodnje leto pričakujejo v

Novi Gorici goste iz Otočca, Brinje in Vodoteča. Tisti borci, ki so bili v Sempetru in Gorici maja 1945, skoraj ne bodo mogli več spoznati teh krajev, ker so se v tem času tako zelo razvili in spremenili. Novogoričani se bodo potrudili da bodo svojim liškim gostom pripravili lep sprejem in se jim tako nekoliko oddolžili za letošnje srečanje v Liki.

C. Z.

Bivši zaporniki v Anconi!

Ob obisku skupine bivših političnih zapornikov v Anconi — 9. sept. t. l. — je uprava tamkajšnjih zaporov izjavila, da še vedno hrani nekaj predmetov, ki so last posameznih bivših zapornikov iz naših krajev. Navajamo njihov seznam, povzet natanko po italijanskem: MATKOVIC GIOVANNI — nalivno pero, ura, manšetni gumbi; KLOPČIC STANISLAV — ura; BREGAR LUIGI — zlata ura; FORTNOSIER MIRANDA — ura; KOČEVAR FLORIJA — nalivno pero; PEČENIK LUIGI — ura; MARSAN MIHAEL — ura, prstan, nalivno pero. — Te predmete je uprava pripravljena vrniti njihovim lastnikom ali svojem letu, če bi to zahtevali. Kot rečeno, smo navedli imena in primke tako, kakor so napisani v registru. Zato so nekatera pisana po italijansko, kakšen primke je morda tudi popačen. — Predmete bi bilo treba zahtevati na naslov: CARCELI GIUDIZIARI, ANCONA, ITALIA. (Objavo, ki je izšla že v 38. številki našega lista, ponavljamo zato, ker je bila takrat pomotoma navedena Perugia namesto Ancone.)

Obvestilo

Vsi tisti vojaški vojni invalidi, ki so bili na poklicni rehabilitaciji od 1. I. 1965 dalje, naj se javijo pri pristojnih komunalnih zavodih za socialno zavarovanje. Ker gre za ureditev priznanja časa rehabilitacije v delovno dobo, je v vašem interesu, da to uredite čimprej.

cernica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

dnevna soba

CLAUDIA

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Spomeničar Nino in njegovi

Ljubka vasica je Viševke v Loški dolini. Obstal sem pred hišo številka 25. Prijazna kmečka hiša z gospodarskim poslopjem. Pri Potoških se pravi po domače, to pa zategadelj, ker se je v sredini minulega stoletja naselil tu nekdo iz Loškega potoka in si osnoval družinsko ognjišče. Vstopil sem v domačijo in zdelo se mi je, kot da sta si v njej podali roke preteklost in sedanjost. Zelo lep star lesen strop, ki so ga na mestili 1856, izredno plastično ponazarja minulo Potoških, medtem ko so sodobni gospodinj-ski stroji ogedalo gnotne blaginje sedanjega časa. Na stenah pa visijo podobe. Zazrl sem se v sliko nekdanjega podčastnika avstroogrške armade. Gospodar domačije Alojz Strle je moral oditi, na fronto. Bil je ob Drini, potlej pa ga srečamo z maršbataljonom v Romuniji. Vnet in napreden kmetovalec je bil. Mnogo hudega mu je namenila usoda. Ni ga več in le veter se poigrava nad njegovo gomilo na bližnjem pokopališču. Kaj pa gospodinja in njegova žena? Na zidu je njena spomenica. Upravičeno lahko zapišem, da je bila Franciška Strle, rojena 1883, v pravem pomenu besede slovenska mati mučenica. Drugega maja 1943 je ugasnilo njeno življenje v fašističnem taborišču v Gonarsu.

Se je živ spomin na Potoškinega Janeza. Med obema vojnama se je na desetino mož in fantov iz doline ukvarjalo s tihotapstvom. Čez bližnjo mejo so gonili konje. Ta posel je bil seveda zelo tvegan, zakaj na obeh straneh tedanje krivične državne meje so križarile patrulje. In Janez Strle je bil tiste čase nekaj vodja tihotapev. Aprila 1937 je do skrajnosti izčrpan obležal v snegu, v snežniških godzovih. Ko so ga našli, je bila še iskrica življenja v njem. A čeprav so se trudili, zanj ni bilo več pomoči. Pogreb pa tak, da ga zlepa še ni videla Loška dolina. Več kot sto fantov na konjih ga je spremljalo na zadnji poti.

Se sta dve spomenici na steni. Hudo mi je za teboj, ti moj dobri prijatelj Alojz Strle-Vojko. Še danes se mi zdi kot da čujem glas tvoje violine. Izvrstno si znal igrati. Velikokrat sem zavzeto

prisluhnil, ko si igral ob tabornem ognju pri Otrobovcu, v snežniškem pogorju. Pa še pesnikoval si. Na stencasu smo brali tvojo pesem: Ko v Loški dolini sijalo je sonce in svobode papor vihral, prav vsak je pozdravljaj s pestjo partizane, Talijanov se nihče ni bal... Spomladi 1943 te je zadelo na planini Golobar. In preden si s sotovariši odšel na Primorsko, je dal violino bobnopoljskemu duhovniku Antonu Črnuglju. Za vedno si odšel, a tvoja violina je danes shranjena v vitrini muzeja NOB v Ložu. In na zadnji spomenici je zapisano ime domačega sina Viljema Strleta, aktivnega borca NOV, ki je leta 1944 smrtno zadet omahnil v Beli krajini. Jakob Strle-Geno (Potoškin Jaka) je srečno preživel drugo svetovno vojno. Tudi on je bil partizanski borec in živel nekeje v našem glavnem mestu. Njegova sestra se je omožila na domu in devetletni Tomaž Plos, ki ima veliko veselje z ljubkimi morskimi prašički, bo gotovo nasledil domačijo Potoških v Viševku.

A nismo nekoga pozabili? Kje pa si ti nekdanji Potoškin Franc, ti moj prijatelj, stari in zaslužni revolucionar, nosilec spomenice 1941 FRANC STRLE-NINO? Tu v tej hiši si 20. oktobra 1907 prišel na svet. Naložil si si že sedmi križ. Po vojni si bil dvajset let visok državni uradnik, potem pa si odšel v zaslužni pokoj. Tudi tvoja žena Marija si je zaslužila spomenico in sicer z ilegalnim delom v Ljubljani.

Ko smo se že seznanili s tvojimi starši in brati, si ogledali tvoj rodni dom, bo tekla beseda o tebi dragi Nino. Pa ne samo o tebi, zakaj nemogoče se je pri tem izogniti tudi dogajanju v Loški dolini v času med obema vojnama. Osebnost te pred vojno nisem poznal, ker si se iz Loža preselil v Ljubljano. Bilo je po tisti znani italijanski ofenzivi 1942, ko sem te prvič videl v partizanskem taborišču pri Otrobovcu v Snežniškem pogorju. A takrat nisem vedel, da si bil ilegalce v našem glavnem mestu in si opravljal dolžnosti sekretarja

kvartnega odbora OF. Vem, da si bil nestrpen tisti dan, ko si mimo sovražnih straž zapuščal Ljubljano. Je legitimacija na ime trgovskega potnika Franca Šterka dovolj dobro ponarejena? Dva najstletni Zdravko Strniša je zapregel konje in voz se je zibal proti Dobrovi. Pri sebi si imel nekaj vzorcev alkoholnih pijač in sadnih sokov. Vse se je srečno izteklo. Legitimacija pa ti je danes dragocen spomin, a kljub temu jo boš odstopil muzeju, kot si mi rekel. V partizanih si seveda opravljal pomembno in odgovorno dolžnost. Videval sem te v Notranjskem odredu in Sercejevi brigadi. No in trinajsti junij 1943 boš pomnil vse svoje žive dni. Tam pri vasi Vrh blizu St. Jurja na Dolenjskem se je raztresla letalska bomba. Sovražnik je uporabljal tudi letala, da bi uničil naše sile. In drobci bombe so se zarili v tvoje telo. Priljubljeni Nino je bil hudo ranjen. Iz štirinajstih ran mu je oteklela kri. Potem so zaškrpala nosila. Kam z ranjenci? V temne kočevske gozdove. Tudi podpisane mu so se šibila ramena in megilo pred očmi, ko je pomagal nositi ranjence. In še zdravljenje v Kočevskem rogu, potlej pa do konca vojne odgovorne naloge pri Glavnem štabu, na osemnajsti diviziji in Notranjskem okrožju. Propaganda je bila tvoje poglavito opravilo. Sedemdesetodstotni vojaški vojni invalid iz NOB je upokojeni prvoborec Franc Strle-Nino.

Narod naš dokazuje hrani. Bogat muzej revolucije v Ložu. Številni razstavljeni predmeti zgovorno in prepričljivo pričajo o revolucionarni preteklosti Notranjske. Seveda je treba še marsikaj dopolniti in dalje zbirati gradivo po vsej pokrajini. Vstopil sem v muzejske prostore. Povsem pravilno je, da so častno mesto v tem hramu namenili umrlemu heroju Janezu Hribarju iz Loža. Zrem na fotografije predvojnih revolucionarjev, torej tistih, ki so organizirano pripravljali pot naši ljudski revoluciji. Med njimi gledam sliko še mladega človeka bujnih črnih las. In šele napis mi pravi, da je to Franc Strle-Nino, organizator Partije v

Loški dolini leta 1932. (Oj mladost ti moja...) A nekaj me tu moti. Pišemo, da je prvo partijsko organizacijo v dolini osnoval v začetku leta 1940 pokojni Janez Hribar. Tovariš Edvard Kardelj navaja v svojih spominih o obnavljanju KPJ v letih 1932-34, da sta obstajala v tem času v Ložu močna partijska organizacija in rajonski komite. Razmišljam: gotovo je, da se partijska dejavnost v dolini ni začela šele z letom 1940. Ali niso komunisti in vsi napredni ljudje pokazali vso zrelost pri dvakratnih občinskih volitvah 1936 in 1938, ko so zrušili reakcionarno občinsko upravo pod županom L. Keržičem? Kaj pa akcije za pomoč španskim borcem, širjenje marksistične in druge napredne literature in sploh delovanje v smeri narodnostnega in socialnega osvoboditve prebivalcev doline?

Hodim v muzeju in vrstijo se eksponati. Prvi socialist v dolini je bil trgovski pomočnik Maks Prezelj, rojen 1861 v Kamniku. V Lož se je preselil leta 1879. V letih 1884-1886 je bil zaposlen v Idriji, in tu se pri rudarjih seznanil s socialističnimi idejami. Ko se ponovno vrne v malo staro mesto Notranjske, odpre trgovinico. Vneto prebira slovenske in dunajske socialistične časnike. Kmalu mu sledijo še trije Ložani: klobučar Franc Nahtigal, klepar Johan Vitrih in kmetovalec Jože Lavrič. Iz ohranjenih zapisov Maksa Prezelja so razvidni rezultati volitev. Po tedanjih volilnih prdpisih je imelo mesto Lož posebne pravice pri volitvah in določeno število tako imenovanih volilnih glasov.

Državnozborske volitve 18. marca 1897. V Ložu sta dobila kandidata Ferjančič in Kobler 32 glasov, medtem ko so za socialista Marna glasovali štirje ljudje. Gotovo Prezelj in njegovi trije soimisljeniki. In državnozborske volitve se ponovijo 3. januarja 1901. Kandidati: Sajovic, Šuman in socialist Kopač. Za prvega glasuje v Ložu 29 volivcev, drugi dobi 13 glasov, a za socialista Kopača je oddan samo EN glas. Po vsej verjetnosti je za slednjega glasoval Maks Prezelj.

Zlom avstroogrške monarhije. V dolino se vračajo bivši vojaki in podčastniki premaganega cesarstva. Ti organizirajo in izvedejo upor. Med najbolj vnetimi so: Jaka Truden-Storck iz Podcerkve, Jože Bavec-Ipavčev iz Markovca, Jakob in France Haze-Mežnarjeva iz Podcerkve in še nekaj drugih. Več kot tri tedne je bila v dolini revolucionarna oblast. Potlej pa so vojaki kraljevine SHS iz garnizije v Karlovcu prejeli povelje: pohod v Loško dolino. Volitve v ustavodajno skupščino (konstituantno) leta 1920. Za komunistično stranko je v dolini glasovalo 110 volivcev, socialdemokrati pa so dobili 252 glasov.

Pri volitvah v konstituantno je kandidiral za poslanca na vezani listi komunistične stranke Franc Zabukovec iz Loža. Ni bil izvoljen, ker mu je manjkalo kakih trideset glasov. Toda na občinskih volitvah v občini Lož leta 1921 so zmagali komunisti. Za župana je bil izvoljen Žan Bravec iz Loža, vendar pa mu oblast ni dovolila, da bi stopil na čelo občinskega vodstva. Nekaj dni po volitvah je prišel iz Logatca sreški načelnik, razrešil Bravca in vse tiste izvoljene odbornike, ki so izjavili, da po političnem prepričanju sodijo med komuniste. Vračajo se vojni ujetniki iz Rusije. Po doslej zbranih podatkih so se v vrstah Rdeče armade borili: Josip Plos iz Viševke, Ivan Bravec iz Loža, Franc Zabukovec iz Loža, Jakob Janežič z Vrhnike, Jože Prevec iz Iga vasi, Franc Plos iz Iga vasi, Matevž Nelc iz Iga vasi, Janez Truden iz Kozačišča in Alojz Korče iz Cerknice. Lesni delavci iz doline osnujejo sindikalno organizacijo in delavsko kulturno društvo »Svoboda«.

Franc Strle-Nino (posnetek iz leta 1933)

Pobudo za ustanovitev je dal strojnik Dimic, politično razgledan človek in cenjen med delavci. Obe organizaciji sta dokaj živahno delovali.

Pišemo leto 1926. Mladenič Franc Strle je pomočnik v čevljarski delavnici mojstra Jožeta Zupančiča v Logatcu. Mojster se prišteva med komuniste, K njemu prihajata tedanja vodilna člana Partije dr. Lemež in Marcel Zorga. Devetnajstletni France je bil kot pravi, sprva navdušen član klerikalne organizacije Orel, a postopoma postane goreč zagovornik komunističnih idej. In njegovo prepričanje seveda ne sloni na načelnih znanstvenega socializma, in tedaj niti še ne sluti, da mu je v prihodnosti namenjen zapor, ječa, ki pa bo zanj politična šola.

Iz spominov Franca Strleta-Nina je jasno razvidno, da je prvo ilegalno komunistično celico v Loški dolini osnoval po navodilih partijskega vodstva v poletju 1932. Do konca istega leta, trdi Nino, so bile na Notranjskem ustanovljene celice še v Grahovem, na Blokah, v Cerknici, v Begunjah pri Cerknici, na Rakeku, v Logatcu in na Vrhniki pri Ljubljani. Partija je takrat delovala po sistemu trojk. Ta organizacijski sistem seveda ni bil najboljši. Pravilne organizacijske temelje je KPJ dobila šele leta 1937, ko je prevzel njeno vodstvo tovariš Tito.

V času, ko so delovale trojke, je bil okrožni partijski zaupnik za Notranjsko Ignac Voljč-Fric (pade 1944 kot sekretar Oblastnega komiteja KPS za Štajersko — proglašen za narodnega heroja), Franc Strle pa je bil krajevni zaupnik za Loško dolino. V dolini naj bi tedaj bilo organiziranih več partijskih celic. Prvo je vodil Nino, člana pa sta še bila Andrej Švigelj in Franc Jernejčič iz Loža. Tedaj je vsak član imel nalogo, da pridobi še dva tovariša in tako je nastala nova celica. Drugo celico je vodil Franc Jernejčič in v njej sta bila še Janez Prevec iz Loža in Janez Znidaršič-Lužar iz Podcerkve. In za organizacijo tretje je bil odgovoren Andrej Švigelj, ki je tudi pridobil dva sodelavca. Z Ninom je bil v tesni povezavi tudi Žan Bravec iz Loža in imel nalogo, da tudi on organizira celico. Tedaj so razširjali list »Rdeči prapor«, razne letake in navodila o tajnosti partijskega delovanja. Nino se spominja, da je po naročilu tovariša Naceta Voljča zbiral podatke o oboroženih osebah v Loški dolini (to so bili orožniki, financarji in graničarji). Ko je zbrane podatke posredoval Voljču, je Nino zagotovil, da bodo tudi komunisti Loške doline razorožili vse oborožene in prevzeli lokalno oblast, seveda če bodo tudi drugod državni udar dobro pripravili in izvedli. Isto stališče je zastopal tudi tovariš Voljč in izjavil, da bo s tem seznanil Pokrajinski komite KPS. V septembra 1932 se je Nino udeležil ilegalnega sestanka zaupnikov pri vasi Martin hrib pri Dol. Logatcu. Na tem sestanku so bili še Boris Zihnerl, ing. Gerl, Ignac Voljč, Ludvik Pezdir (sedaj Roman Potočnik) in Anton Pože-

(Konec na 13. strani)

Fotografija z vprašajem

Tale fotografija je najbrž nastala, ko je ena izmed naših brigad po italijanski kapitulaciji vkorakala v mesto ali vas nekeje na Dolenjskem. To sklepamo po uniformah in po oblikah hiš, pa tudi po zastavah, ki vise s streh. Partizani nosijo titovke in triglavke, kar je bilo značilno za to razdobje, ko se je titovska pravkar šele pojavila. Katera vas ali mesto je to, kdo so borci na fotografiji, kateri enoti pripadajo?

Utrinki in odmevi

Pretresljiva izpoved

Lani decembra sem na območju občine Šentjur pri Celju obiskal nekega bivšega borca in invalida, ki je bil uredništvu »TV 15« pisal, da želi, da bi ga obiskal novinar. V trdnem prepričanju, da se temu tovarišu godi krivica sem se kljub slabemu vremenu odločil za to pot.

Pripovedoval mi je, da so ga aprila 1941 Nemci ujeli in je nad eno leto preživel v ujetniškem taborišču Fallen-Buseln B 11. Iz ujetništva se je vrnil v začetku junija leta 1942 in se zaposlil kot pekovski pomočnik v Črni na Koroškem. V začetku leta 1943 je začel sodelovati z osvobodilno fronto v Črni. V jeseni 1944 se je vključil v prvi bataljon Zapadnega koroškega odreda.

Ker je obolel za pljučno tuberkulozo, se je februarja 1945 nekaj časa zdravil v partizanski bolnišnici »Amerika«, ki je bila nekeje v Karavankah, v neposredni bližini Roža na Koroškem. Udeležil se je tudi zadnjih bojev za Borovlje in od tam odšel s svojo enoto v Celovec. Iz Celovca se je njegova enota umaknila pred Angleži v Maribor, kjer se je vključila v sestavo tretje štajerske brigade KNOJ. Vse do septembra 1945 je bil pripadnik 3. bataljona 3. brigade KNOJ, ko so ga na predlog vodstva mariborske vojne bolnišnice demobilizirali.

Vrnil se je v Črno, kjer se je zaposlil pri rudniku svinca v Mežici. Vse do leta 1953 se je zaradi tuberkuloze večkrat zdravil v bolnišnici v Črni, zdravilišču Topolšiči in drugod. Ker so mu zdravniki odrezali več kot polovico pljuč, so ga invalidsko upokojevali. Na podlagi dokazov, da se je med narodnoosvobodilnim bojem zdravil v partizanski bolnišnici in še kot aktivni pripadnik JLA v mariborski vojaški bolnišnici za TBC, je priznan za 100 odstotnega vojaškega invalida. Takrat je prejemal pokojnine 647,50 in vojaške invalidnine 626,00 dinarjev, tako da so njegovi mesečni prejemki znašali 1273,50 dinarjev. Sicer je nesposoben za fizično delo, duševno in živčno prizadet, toda družba mu je zagotovila dostojno življenje.

Ce se ne bi bil ob tej priložnosti zgledal še pri svojem soborcu Tonetu, ki živi v neki hribovski vasi dobro uro hoda od Laškega, ne bi videl še druge strani medalje. Ker moj soborec ne želi senzacij, še manj pa popularizacije, pač pa želi ostati anonimen, ga ne bom imenoval s priložnim in ilegalnim imenom, temveč le s pravim imenom Tone. Skupaj sva partizanila v drugem bataljonu tretje štajerske brigade VDV na Kozjanskem in pozneje tudi nekaj časa v Savinjski dolini. Po demobilizaciji se nisva vse do prvega tradicionalnega srečanja borcev in aktivistov Kozjanskega odreda v Brežicah, ki je bilo 2. julija 1967, nikoli srečala. Od takrat pa sva si ves čas redno dopisovala. Bila je že temna noč, ko sem stopil v hišo. Najprej sva se res priščno pozdravila, nato pa pozno v noč obujala spomine na tiste lepe težke dni.

Ceprav mu je že sedemindeset let živi še vedno sam s 85 let staro materjo. »Tone! Zakaj se ne oženiš, ko si že toliko star?« sem ga pobaral. »Tvoja materi se iztekajo dnevi življenja. Kdo bo skrbel zate, ko boš ostal čisto sam? Komu boš zapustil hišo in zemljo, če ne boš imel naslednikov?« Še je čas, da si poiščeš ženo?« sem ga vprašal.

»Katera pa bi me vzela za moža, ko nisem več moški?« mi je ironično odgovoril.

Nekje v podzavesti sem začutil, da je Tone doživel v življenju nekaj težkega in bridkega...

Imel sem prav, zato prisluhnimo njegovi zgodbi.

»Nedaleč od tukaj sem zagledal luč sveta. Čeprav sem zakonski, svojega očeta nisem nikoli poznal, ker je mater, še preden sem se rodil, za vedno zapustil. Se živi nekeje pri Sevnici. Imam tudi brata. Preživljal sem zelo hudo mladost bajtarskega otroka. Po končani osnovni šoli sem se šel učiti za peka v Rogaske Slatine. Ponoči sem pomagal pri peki kruha, podnevi pa sem po okoliških vaseh prodajal pekovske izdelke. Ker se nisem mogel nikoli naspiti, sem hodil okoli, kot bi bil mesečen. Pozneje se mi je posrečilo, da so me celjski kapucini vzeli brezplačno na hranilo in stanovanje, ko sem obiskoval meščansko šolo. Preden sem končal zadnji letnik na celjski meščanski šoli so Nemci napadli našo državo in jo okupirali.

Bil sem v najlepši življenjski dobi, star komaj osemnajst let in ravno pravičen za topovsko hranilo... Med prvimi so me poklicali na vojaški nabor in v nemško armado. Za vse na svetu ne bom Hitlerjev vojak, v partizane grem, sem sklenil... Dolgo, zelo dolgo sem se lačen klatil po gozdovih in iskal partizansko zvezo. Preden sem prišel v stik s partizani, so me Nemci, najbrž zaradi izdajstva, ujeli in me odpeljali v mariborske gestapovske zapore. Dan za dnem, noč za nočjo so me zasiljevali, topli in nečloveško mučili. Še danes imam popolnoma ozeble in suhe noge, ker sem moral vso zimo delati do pasu v vodi, v gumijastih škornjih, skozi katere je pronicala ledena voda. Na vsem telesu nisem imel niti za pol starega dinarja kože, ki bi ne bila pretepena.

Ko so me iz Maribora prestavili v gestapovske zapore v Gradec, kjer je bil režim nekoliko boljši, sem se rešil vsaj mučenja, če se lakote nisem mogel... Imel sem srečo v nesreči, ki pa ni trajala dolgo.

Določili so me za delo pri šefu gestapa, kjer sem žagal, cepil in nosil v kuhinjo drva in premog, ribal kuhinjo ter druge stanovaljske prostore. Hrano mi je dajala šefova kuharica, ki je bila Slovenka, doma nekeje v bližini Železne Kaple. Začel sem se vidno popravljati, spet so se mi vračale prejšnje mlade moči in volja do življenja. Med šefovo službeno odsotnostjo sva bila s kuharico sama doma tudi po ves dan, le spat sem hodil v zapor. Kmalu so se med nama pričeli razvijati ljubezenski odnosi, saj naju ni nihče videl.

Nekega dne, ko je gestapovec odšel v službo, je prišla njegova kuharica k meni v drvarnico, kjer sva se pričela poljubljati in pozabila na opreznost... Sredi najlepše ljubezenske igre sva preslišala, kdaj so se odprla vrata.

Najprej je zagledala starega kuharica, ki se je takoj znašla in mi primazala krepko zaušnico ter me brcnila v spodnji del trebuha. Nato me je gestapovec v navalu jeze pretepel s pasjim bičem in mi nataknil na roke lisice. Gestapovski psi so me odnali v zaporno ambulanco, kjer mi je neki gestapovec, za katerega ne vem, če je bil zdravnik, navezal na spolovilo električno žico in spustil v moje telo električni tok. Še danes se zgrozim, ko pomislim na bolečine, ki sem jih takrat preživel. Ko so izključili tok, so si izmislili še hujše mučenje, ki je pred menoj razgalilo ves sadizem Hitlerjevih krivnikov in mučiteljev. Položili so me na mizo, kjer mi je že omenjeni gestapovec brez narkoze tik pri trebuhu odrezal spolovilo in me kastriral. Ko sem se zvijal v grozljivih bolečinah, so se nemške hišene še krohotale, češ slovenski bandit ne bo nikoli več ljubil in spolno občeval.

Ceprav sem bil takrat mlad, se še danes čudim, da sem ostal živ. Pozneje, ko sem za silo ozdravel, so me obsodili na smrt... Imel pa sem srečo, da me je smrti in nadaljnega trpljenja rešil takratni nemški župan iz Laškega.

Pri odpustu iz zapora sem tehtal le 29 kilogramov, saj sem bil živ mrlič. Šele do prihoda štiri-

najste divizije na Štajersko sem si toliko opomogel, da sem se lahko vključil v njene enote. Pozneje sem postal pripadnik tretje brigade VDV, kjer sva se tudi midva spoznala in postala dobra tovariša in prijateja.

Po demobilizaciji sem bil nekaj let pripadnik Ljudske milice. Zaradi prestopa na trpljenja v gestapovskih zaporih in v partizanih so me invalidsko upokojevali.

Ker pa sem imel premalo delovnih let, prejemam le okoli 400,00 din pokojnine in 100,00 din mesečne priznavačnine. Mati pa prejema od občine Laško 85,00 din mesečne vzdrževalnine. Vložil sem tudi zahtevek, da bi mi za telesno okvaro, ki so mi jo povzročili Nemci, priznali naslov vojaškega vojnega invalida. Zahtevek mi je pa bil odbit, ker nisem bil ujet kot pripadnik oboroženih sil jugoslovanske ljudske armade, temveč me štejejo za žrtev fašističnega nasilja. Čeprav sem postal žrtev nasilja nacističnih zver, ko sem se skrival pred nasilno mobilizacijo v nemško armado, mi mrtve črke zakona ne dajo tistega zadoščenja, ki bi ga po pravici zaslužil. Nisem zakrknjen samec, za kakršnega me smatraš, temveč sem snubil že mnogo žensk — žal mi je do sedaj vsaka odklonila zakonsko zvezo, ko sem ji povedal, kaj mi manjka. Rad alj ne rad se bom moral sprijazniti z usodo, v ka-

tero so me pahnili nemški krivniki.

Ce bi Zvezna republika Nemčija priznala in izplačala vsem jugoslovanskim žrtvam fašističnega nasilja odškodnino, bi to dobil tudi soborec Tone. Toda v tem primeru bi dobil le materialno zadoščenje, ker mu moralnega nihče ne mora dati, dokler bo živel...

KAREL ZORKO

Kar je bilo premalo so dali iz svojega...

Kako lepo je brati v TV 15 naslove kot so »Prisrčno slavlje v Bohinju«, »Plemenita akcija iz Velenja« ali »Praznovanje v olepšani Metliki« ter podobno.

Ob vseh teh naslovih in člankih pa si mislim, kaj so naredile naše primorske občine v letošnjem jubilejnem letu. Bila je tista praznava v Ajdovščini, katere stroške je najbrž v precejšnji meri pokrila vsa Slovenija, pa še kje kak krajevni praznik...

Nihče pa se letos ni spomnil primorskih aktivistov. Verjetno nam občine še niso odpustile lanskim srečanjem ter odkritim spomenikom in plošč. Predvsem sami smo lani organizirali srečanja, naročali plošče in spomenike, sami zbirali sredstva.

Velikokrat sem bila v velikih skrbah, kako se bo vse skupaj izteklo, ko ni bilo od nikoder

denarja. Še sreča da sta nam stala ob strani Milo Vižintin in Ziva Beltram. Oba sta bila ves čas zelo zaposlena drugje, pa sta vendarle našla čas tudi za nas in nam pomagala, da smo izpeljali srečanja aktivistov nekdanjega srednjeprimorskega okrožja in okrajev Gorica, Sežana, Komen, Vipava in Ajdovščina.

Prava te dni bo preteklo leto dni od našega lepega srečanja v Novi Gorici. Letos pa bo minil 13. september brez večjih prireditev. Pripravljani odbor se je po zadnji seji 31. januarja letos razšel. Člani so morali celo seči v svoj žep, da so pokrili izdatke, ki so bili večji od dohodkov. Pri rokah imam zapisnik, kjer piše, koliko so prispevali: 28.000 starih dinarjev in 2.000 lir.

Nekje sem slišala, kako bi bil že čas, da bi nam taka in podobna srečanja prirejali drugi, predvsem mladina, ki uživa sadove našega boja in dela. Ali pa SZDL. Toda vedno moramo srečanja prirejati sami.

Ob koncu naj vsem aktivistom srednje primorskega okrožja ter okrajev kot tudi vsem sodelavcem ob obletnici našega srečanja 13. septembra 1969 v Novi Gorici ter obletnici odkritja spominskih plošč v Podragi, Šmarjah in Gojačah — Malovšah zaželim sreče a željo da bi se še večkrat srečali, obenem pa jih lepo pozdravljam.

VIDA KLATZER-BREDA, nekdanja aktivistka

Koliko časa še trasa „Po poteh partizanske Ljubljane“?

Leta 1942 so Italijani obdali Ljubljano z bodečo žico in obrambnimi bunkerji. Bila jim je trd oreh, pa so si z bunkerji povečali občutek varnosti, z žico pa skušali preprečiti odhajanje Ljubljančanov v partizane in prihajanje revolucionarjev v Ljubljano.

Takoj po osvoboditvi, leta 1945, so Ljubljančani v obnovitveni vnemi odstranili bodečo žico in več bunkerjev porušili.

Leta 1957 so se v Ljubljani, tam, kjer je nekaj časa bila pregrada, začela spominska tekmovanja pod naslovom »Ob žici okupirane Ljubljane«, ki so kasneje prerasla v pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«.

Na pobudo ljubljanskega Okrajnega ljudskega odbora so leta 1961 na trasi nekdanje žične pregrade postavili 102 spominska kamna in 6 spomenikov. To lepo zamisel so uresničili ljubljanske delovne organizacije.

Leta 1967 je na pobudo Odbora za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« posebna komisija Zavoda za spomensko varstvo Ljubljana med drugim ugotovila, da je obstoj nekaterih spominskih kamnov OGROŽEN ZARADI GRADBEH DEL in da se okrog nekaterih spominskih kamnov in spomenikov kopičijo smeti ter razraščajo grmovje.

Dne 30. oktobra 1968 je Mestni svet Ljubljane sprejel Odlok o zaščiti spominskih kamnov, spomenikov in trase »Po poteh partizanske Ljubljane«. Odlok varuje spominske kamne in spomenike na trasi S PRIPADAJOČO OKOLICO IN POMEMBNEJSIMI POGLEDI NANJE. Odlok šteti tudi traso širine 20 do 50 m, ki jo določa Ljubljanski urbanistični zavod v soglasju z Zavodom za spomensko varstvo Ljubljana. Nadalje odloča, da je trasa NEZAZIDLJIVA, a prestavitve

spominskih kamnov dopustna le v smeri trase in le s predhodnim soglasjem pristojnega zavoda za spomensko varstvo.

Leta 1969 je Komisija za spomensko varstvo pri Odboru za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« ugotovila, da se določila odloka ne izvršujejo in da Zavod za spomensko varstvo Ljubljana skrbi le za obnovo črk — napisov na spominskih obeležjih in za tehnično stanje spomenikov.

Ugotovila je, da ni nikjer nobenega znamenja o širini trase, da je črta, ki jo je mogoče določiti s pogledom od enega do drugega spominskega kamna, nekajkrat pozidana tudi s stanovanjskimi bloki, da nekaj zgradb stoji tik ob spominskih kamnih, da je še vedno najti okrog nekaterih spominskih obeležij smeti in samoraslo grmovje.

O vsem tem in s predlogi, kako naj se reši to vprašanje, je Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« poslal Skupščini mesta Ljubljane izčrpano poročilo s fotodokumentacijo, ki so jo napravili sodelavci Zavoda za spomensko varstvo Ljubljana.

Poročila skupščina ni obravnavala, pač pa so bili spomladi letos, po nekaj intervencijah, poklicani na skupen razgovor o tem vprašanju predstavniki: Zavoda za spomensko varstvo Ljubljana, Ljubljanskega urbanističnega zavoda, Odbora za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane« in podjetja »Rast«, ki je na predlog Odbora za pohod... napravilo predračun stroškov za vzdrževanje rastlin in zelenice okrog spominskih obeležij na trasi.

Na tem sestanku je bilo izrečenih nekaj opravičil in navedenih mnogo več ovir, ki naj bi preprečevale izvrševanje omenjenega odloka. Po razpravi je bil sprejet sklep, naj Zavod za spomensko varstvo Ljubljana in Ljubljanski urbanistični zavod pripravita za Skupščino mesta Ljubljana

predlog novega »bolj elastičnega« odloka o zaščiti trase, spomenikov na njej itd. Med sprejemanjem takšnega sklepa pa se je zataknilo pri vprašanju, kakšen pomen ima trasa za Ljubljano. O tem naj bi povedal svoje Odbor ZZZ NOV mesta Ljubljane in na osnovi njegovega mnenja naj bi pripravili nov predlog odloka.

Dne 25. junija letos je o tem in tako postavljenem vprašanju res razpravljajal Odbor ZZZ NOV mesta Ljubljane in ugotovil, da je pomen trase in spominskih obeležij na njej dovolj jasno razviden iz obrazložitve, na osnovi katere je Ljubljana dobila naziv narodnega heroja. Odbor se je tudi izrekel proti sprejemanju novega odloka, saj je bil sedanji sprejet komaj pred dvema letoma. Članom odbora je bilo jasno, da bi novi odlok dopuščal še večje možnosti za preostavljanje spominskih obeležij in zazidavo trase. Odbor zahteva le spoštovanje sedanjega odloka in izvrševanje njegovih določil s strani tistih, ki se jih tičejo.

Medtem ljubljanske občine sprejemajo nove zazidalne načrte na območju trase. V obrazložitvah teh načrtov, ki jih izdelujejo sodelavci urbanističnih institucij, ni niti z besedico omenjena trasa niti Odlok o zaščiti... V nekaterih zazidalnih načrtih so na območju trase povsem slučajno vrisane zelenice ali igrišča. Takšni primeri rabijo za nekakšen dokaz, da se na Odlok o zaščiti... kljub vsemu ni pozabilo.

Cez nekaj let o trasi, kjer so leta 1942 okrog herojske Ljubljane Italijani raztegnili bodečo žico, ne bomo mogli več govoriti. Morda bomo v njeni bližini uspeli očuvati njej pripadajoča spominska obeležja, čeprav vseh nikoli več, ker jih je nekaj že izginilo...

STANE KOMAN

Pravna posvetovalnica

Od kdaj dodatek za borce

A. K. Trbovlje: Dobri dve leti je trajal ves postopek preden ste dobili dokončno odločbo o priznanju posebne dobe zaradi aktivnega in organiziranega dela za NOV. S to odločbo ste si pridobili pravico do dodatka za borce, ker vam je udeležba v osvobodilnem boju priznana od maja 1942. Imate sorazmeroma majhne dohodeke in izpolnjujete pogoje za dodatek za borce. Toda ker se je vprašanje

vaše posebne dobe toliko časa vlekel, ste dejansko prikrajšani za ta dodatek. Ali lahko dodatek za borce zahtevate za nazaj, za vse tisti čas odkar ste vložili zahtevek za priznanje posebne dobe, saj dejansko niste vi ničesar krivi, če se je postopek toliko časa vlekel.

Ceprav niste krivi, da se je postopek toliko časa vlekel in ste šele nedavno dobili odločbo o priznanju posebne dobe, pa zaradi tega seveda še ne morete zahtevati dodatka za borce za nazaj. Po določbah zakona o dodatku za

borce pripada dodatek za borce zaposlenemu delavcu od takrat, ko izpolnjuje pogoje za dodatek. Vi ste pogoje dobili šele takrat, ko vam je bila priznana posebna doba v dvojnem šteju. Od pravnomočnosti te odločbe vam gre torej dodatek za borce. Zakon o dodatku za borce določa, da pripada dodatek za borce od dneva, ko je delavec izpolnil pogoje za ta dodatek, pa še to le, če je prošnjo za priznanje dodatka vložil v roku treh mesecev od tega dneva. Sicer pa mu dodatek za borce gre šele od prvega prihodnjega meseca.

Anka Valcl:

Pod esesovskim bičem od Maribora do Dresdena

V MARIBORSKIH ZAPORIH

Prišel je paznik in me po temnih hodnikih odvedel do ženskega oddelka. Znašla sem se pri svoji znanki paznici Zorjanovi. Uradno me je odvedla v sprejemno sobo, priprla vrata, me objela in s solzami v očeh dejala:

»Vse je izdano, vse je končano. Zaprli bodo tudi mene.«

Vzela mi je vse, razen glavnika, žepnega robčka, svinčnika in zlate verižice. Svetovala mi je, naj vse to skrbno skrivam. Odklenila je celico s številko 62 in me rahlo porinila v temo.

Ko so se vrata spet zaklenila, sem ostala na mestu ter v temi iskala ljudi. Ne spominjam se, da bi pozdravila. Edino, kar sem spravila iz sebe, je bilo vprašanje, kje je kdo, kam naj se dam. Tedaj so me zapornice enoglasno pozdravile in vprašale po imenu, kraju in delu. Ker se nisem hotela pogovarjati, me je neki glas nahlrnil: »Veste, pri nas se ne boste smeli tako držati, tukaj smo vse enake«. Isti glas je kar naprej poveljeval: »Vi boste spali tukaj, poleg mene!«.

Ta ukaz mi je bil kar všeč, saj sem bila do skrajnosti izmučena. Ko sem se razpravljala, sem mislila, da bom lahko zatajila domotožje, a bilo je težko. Z muko sem mislila na dom, na vse, na katere sem bila navezana. Nisem in nisem mogla zaspati. Pogrešala sem mehko posteljo brez bolh in uši. Motilo me je premetavanje ljudi, ki so se vneto praskali po srbečih mestih. Ali bo vedno tako?

Zjutraj — kdaj je točno bilo, ne vem, ker nisem videla sonca — je zarožljaj ključ in kriček glas ženske je ukazal: »Kübel heraus«. Kaj ta »kübel« pomeni, sem videla takoj, ko se je neko dekle spustilo na hodnik po tisto sumljivo, črno posodo.

Začela sem opazovati celico in njeno opremo. Tu sta bila dva pošvedrana stola, oguljena miza, od katere je že en kos manjkal, tri železne postelje pripete k zidu, vrč za vodo in v kotu tista posoda.

Nisem si upala vprašati, zakaj je eno, zakaj drugo, toda zakaj je tista posoda v kotu, sem kmalu videla. Tudi sama bi jo bila rabila, pa me je bilo sram in nerodno pred toliko ljudmi.

Komaj smo se za silo spravile, je znova zarožljaj ključ in isti glas je zadonel po celici »Brot! Dvoje deklet je držalo v rokah majhne kolače kruha in paznica je dala vsaki po en košček. Nato je sledil zajtrk. Dobili smo svetlorjavo vodo, ki so ji rekli čaj. Potem so nas poklicali na sprehod. Morale smo hoditi v krogu, okrog grede na dvorišču. S sočutjem sem gledala, kako so pred menoj in za menoj stopale shujšane postave, blede obrazov in vrtlih oči.

Bilo nas je 13 žena:

Marija Lešnik, 17 let, Slivnica; Marija Debeljak, 35 let, Maribor; Marija Hojnik, 60 let, Maribor; Minka Potis, 25 let, Maribor; Marija Kegl, 28 let, Maribor; Mira Gregorc, 25 let, Maribor; Terezija Matjašič, 56 let, Jakob; Anka Kos, 25 let, Maribor; Sonja Jančar, 25 let, Maribor; Terezija Penič, 50 let, Kozje; Darinka Fortunat, 19 let, Celje; Berta Straus, 35 let, Celje in jaz.

Dne 10. avgusta okrog 8. ure zjutraj so me poklicali na zaslišanje. V pisarni me je čakal gestapovec Cenc. »No, kako se počutite,« je ironično vprašal. »Kakor vidite,« sem odvrnila.

V isti sobi kot prejšnji večer, na Partizanski cesti, je za mizo s pisalnim strojem sedela strojepiska z odvrtnim obrazom. Zaničljivo me je premerila in dejala: »Ta je pa prava, saj ima že nos banditski.«

Cez nekaj časa je vstopil s papirji v rokah močan človek, tipičen Nemec, gestapovec Herold. Usedel se je za pisalno mizo in se zagledal v papirje pred seboj. »Kakor vidim iz sinočnjega zaslišanja, se znate dobro zagovarjati. Toda danes ne bo šlo tako lahko.« Govoril je v pruskem narečju in težko ga je bilo razumeti. Dali so mi tolmača, zopet Cenca.

Zaslišanje je trajalo ves dan. Na vsa vprašanja sem tajila. Cenc se je zakrohotal in dejal: »Čakajte, frajlica, vas bomo pa spomnili in prisilili, da boste govorili.« Postavili so me v zid, kjer sem okrog pol ure čepela. Postalo mi je vroče in slabo. Ker tudi potem nisem spregovorila, mi je Cenc prisolil klofuto, da sem padla na vse štiri. Potem so me pretepli še z bičem in do 14. ure zaprli v neko temno luknjo. Zaslišanje in pretepanje se je ponovilo. Zvečer sem se vrnila v celico. Dekleta so mi povedala, da so dopoldne zaprli Zorjanovo in Štamparjevo.

Naslednjega dne se je zasliševanje nadaljevalo. »Kakšno je vaše partizansko ime?« je vprašal Cenc. »Ljubinka, kajne.« Nato je naštel še imena nekaterih ilegalcev, ki so se shajali pri meni: Zvonke, Stojana in še nekaterih. Dvomila sem, da ima gestapo v rokah dokaze. Gotovo so mi nastavili samo zanko, v katero bi se ujela. Zato sem vztrajno molčala in zanikala.

Herold je pogledal Cenca. Ta je vzel iz omare nekaj železnih palic in bikovko. Izbuljenih oči je stopil k meni ter se zadržal: »Ti, partizanska kurba, nas boš imela za norce! Z udarcem v brado me je podrl po tleh. Znova se je hotel zakaditi vame, pa ga je Herold zadržal in mu dal v roke drugo orodje. Obde- loval me je, kamor je padlo. Kri mi je udarila iz ran. Dvignil me je na stol, mi ponudil vodo in čakal, da sem spet začela normalno dihati. Potem je vzel v roke bikovko in ukazal, naj se sklonim preko mize. Ker tega nisem storila, me je z bikovko udaril po glavi, da se mi je stemnilo pred očmi. Prijel me je za vrat in me pričel neusmiljeno daviti. Vrgel me je čez mizo in me mlatil, dokler se ni utrudil. Herold je vprašal: »Boste sedaj priznali?« Pogledala sem ga, hotela sem nekaj reči, pa nisem spravila besede iz sebe. V grlu sem imela občutek, da se davim.

Cenc si je z robcem obrisal obraz in pri sebi dejal: »Zaradi vas, banditi, se mora človek tako mučiti.« Iz ust mi je bruhnilo: »Saj vi sploh niste človek! S pestmi obeh rok me je udaril po ustih, da sem podrla stol in se s hrbtom zaletela v omaro. »Priporočam vam, da imate drugič več pameti,« mi je dejal Herold in mi dal moj glavnik, da se počestim. Zasliševanje je bilo za to popoldne končano.

Z avtomobilom so me odpeljali nazaj v zapor. Sram jih je bilo, da bi me tako pretepeno vodili po mestu.

V pisarni me je prevzela paznica Vogrinova. Dekleta v celici so me gledale z grozo v očeh. Odstopile so mi slamnjačo, da sem lahko ležala sama. Marija Hojnikova in Mara Lešnikova sta mi na rane dajali obkladke.

(Nadaljevanje sledi)

„Bogatenje duha mladih - porok lepše prihodnosti“

je bilo zapisano v veliki dvorani Kulturnega doma v Velenju, kjer se je 9. in 10. oktobra odvijal pretežni del programa srečanja pionirjev-dopisnikov in nagrajenih odborov pionirskih glasil iz vse Slovenije. Republiškem odboru zveze prijateljev mladine, Občinski zvezi prijateljev mladine Velenje, Zavodu za šolstvo SRS, Šolskemu muzeju Slovenije in uredništvom »Pionirskega lista«, »Kurirčeka«, »Pionirja«, »Cicibana« ter mladinskih oddaj RTV Ljubljana — organizatorjem in sodelavcem tega že tradicionalnega srečanja mladih časnikarjev — se je letos pridružilo tudi naše uredništvo.

Z udeležbo na velenjskem srečanju mladih so bili nagrajeni naslednji dopisniki mladinske strani »TV 15«:

NEVENKA BERGLEZ, Stari trg 2, p. Stari trg pri Ložu,

FRANC BRDIK, Ržišče 4, p. Kostanjevica ob Krki,

DARJA BURGER, Zaloška 83, p. Ljubljana,

ILONKA ČELHAR, Prestranek 18, p. Prestranek,

VERICA ERBEŽNIK, Gradišče 6, p. Dolenjske Toplice,

JANA KUNST, Trebče 27, p. Bistrica ob Sotli

ZORICA OČKO, Račica 4, p. Loka pri Zidanem mostu,

NUŠKA LAVRIH, Podroje 4, p. Smartno pri Litiji,

SLAVKO MENARD, Velika loka 8, p. Višnja gora,

OLGA NOVAK, Krempļjeva 6, p. Ptuj,

IVANKA PILTAVER, Lončarjev dol 12, p. Sevnica,

ALMA PIRC, Zadlog 8, p. Črni vrh nad Idrijo,

MATEJA PLANINŠEK, Gospo-svetska 13, p. Kranj,

MARJANCA ŠARLOHAR, Dolenjske Toplice 85, p. Dolenjske Toplice,

MILENA VELISCEK, Šarfova 13, p. Kobarid.

PEKARNA IN SLAŠČIČARNA LOGATEC

nudi

cenjenim potrošnikom vsak dan sveži kruh in pecivo.

Oddelek za turizem
LJUBLJANA, Titova c. 38

V oktobru in novembru vsak četrtek in petek 5-dnevno potovanje z avionom v London. Po Londonu avtobusni ogledi vseh turističnih in kulturnih zanimivosti — reklamna cena: 1.190.— din.

V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje v Pariz z avionom in povratkom z avtobusom preko Dijona, Genove, predora Mont Blanc, Lago di Garde in Verone — po znižani ceni: 945.— din.

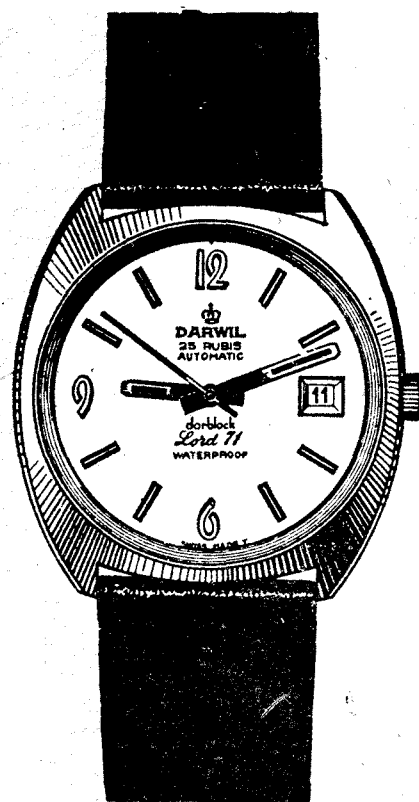
V oktobru in novembru 6-dnevno potovanje z avtobusom iz Beograda v Atene pod vodstvom izprašanih vodičev za dan 998.—

Prijave, rezervacije in informacije v vseh poslovalnicah SAP Ljubljana.

Biseri proizvodnje

DARWIL

Lord 71 Lady 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejše pri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

TOVARNA KLOBUKOV, SLAMNIKOV
IN KONFEKCIJE

UNIVERZALE

DOMŽALE

Izdelujemo:

VOLNENE TULCE, SPORTNE in DRUGE KAPE, SLAMNIKE VSEH VRST, OTROŠKO, ŽENSKO in MOŠKO SPORTNO in MODNO KONFEKCIJO.

Vsi naši izdelki so izdelani vedno v modnih barvah in dezenih ter po najsodobnejših krojih in modelih.

Kulturni obzornik

Solženicin dobil Nobelovo nagrado

Vsako leto na obletnico smrti izumitelja dinamita Alfreda Nobela, podeli švedski kralj v Stockholmu nagrade za književnost in znanost. Denar zanje se nabira od obresti Nobelovega premoženja in od patentov za njegove izume. Nagrada za književnost je 400.000 švedskih kron, kar pomeni približno milijon dinarjev. Koga nagraditi pa odloča švedska akademija znanosti in umetnosti.

Ta je pred kratkim sklenila, da dobi nagrado za književnost sovjetski pisatelj Aleksander Solženicin kot četrti ruski pisatelj. Prvi Rus, ki je dobil to nagrado, je bil emigrant Ivan Bunin. Drugi je bil Boris Pasternak za svoj roman »Dr. Živago«. Ta je na pritisk sovjetskih oblasti nagrado moral odkloniti. Tretji je bil Mihail Solohov.

Solženicin je bil rojen v mestu Kislovodsk ob vznožju Kavkaza, mladost pa je preživel v Rostovu na Donu. Že zgodaj je izgubil očeta, zato ni imel lepe mladosti. Toda z vztrajnostjo in naravnost meniškim samopremagovanjem je končal šolo za splošno izobraževanje, nato pa še univerzo. Kar dve fakulteti: za naravoslovno-matematične vede ter za književnost in filozofijo. Tik pred vojno se je začel ukvarjati z gledališko kritiko, napisal je tudi tri drame, ki jih niso nikoli uprizarili. Leta 1941 se ga vpoklicali v vojsko. Končal je šolo za topniške oficirje, nakar je poveljeval bateriji. Februarja 1945 pa so ga že na nemškem ozemlju zaprli zaradi tega, ker je v zasebnih pismih kritiziral Stalinovo bahavost, neznanje in samovoljo, pa tudi vsevednost. Bil je obojen na osem let zopora. Sprva je bil v taborišču Mavrino, nato pa v Kazahstanu. Leta 1953 je kazen odslužil, vendar je bil še tri leta pod

policijskim nadzorom. Šele leta 1957 so mu dovolili vrnitev v evropski del SZ.

Tudi v sovjetskih taboriščih se jetnikom ni dobro godilo, bili so povsem podvrženi samovolji svojih stražarjev. Življenje po taboriščih in ječah je dalo Solženicinu snov za njegova dela, ki so kaj kmalu postala svetovno znana. Potem ko je sam Hruščev prebral Solženicinov roman »En dan življenja Ivana Denisoviča« in ga označil kot dobrega, so ga leta 1962

izdali v nadaljevanjih v reviji »Novij mir«. Sledil je »Prvi krog«, »Rakov oddelek«, »Matronin dom« in »Na postaji v Krecetovki«. V vseh teh svojih delih je Solženicin razkrinkaval birokratsko samovoljo in surovo zatiranje ljudstva v Stalinovih časih.

Dokler je Hruščev vodil politiko razkrinkavanja stalinizma, so mu

Solženicinova dela prišla zelo prav. Toda ko so Hruščeva odstranili, so nastali tudi za Solženicina hudi časi. Ko je prišel iz Sibirije, je bil v Rjazanu učitelj matematike, nato pa se je ukvarjal samo s pisateljevanjem. Kaj kmalu so vse založbe začele zavračati njegova dela, nazadnje pa so ga izključili iz Zveze sovjetskih pisateljev. Svetovno javno mnenje je postalo nanj pozorno, ko je sporočil v tujino, kako mu je sovjetska policija zaplenila rokopise ter tako preprečila njihovo objavo. Toda kljub temu so vsa dela izšla v tako imenovanim »samizdatu«. Ta beseda pomeni nekaj podobnega kot pri nas »samozaložba«, le da v Sovjetski zvezi nihče sam ne more izdati knjige, ker bi mu je ne tiskala nobena tiskarna. Zato posamezna dela razmnožujejo v več kopijah s pisalnim strojem.

Kdove kako so prek nadzorovanih meja prišli posamezni izvodi v tujino. Prav tako ni znano, kako so rokopisi prišli iz pozicijskih arhivov. Najbrž so prve izvide razmnožili sami policisti kot nadvse zanimivo branje. Nekateri menijo, da je sploh policija spravila rokopise v tujino, da bi tako onemogočila Solženicina v SZ, češ, pogledajte ga, kako kapitalisti uporabljajo njegova dela za protisovjetsko propagando.

Toda Solženicin je postal kaj kmalu svetovno slaven in zdaj je dobil najvišje priznanje za književnost. S tem je švedska akademija vrgla rokavico v obraz sovjetski uradni kulturni politiki, ki nikoli ni »zanikala, da tisto kar piše Solženicin, ni resnično, ampak si je samo prizadevala, da o tako hudih rečeh kot je preganjanje nedolžnih ljudi, ne bi pisali. Samega Solženicina pa so že večkrat silili, da bi se izselil iz SZ, toda ta je vse take predloge odklonil. Rekel je: »Rusija je moja domovina in je ne bom nikoli zapustil. Pač pa bom pisal o njenih problemih, o problemih njenega ljudstva.« To pomeni, da Solženicu ni mar lagodno življenje neke v tujini, ki bi ga bil brez dvoma deležen, saj bi imel velikanske dohodke od svojih del, pač pa se želi vojskovati z nosilci določenih težav v sovjetski notranji politiki.

Solženicin je že izjavil, da pride v Stockholm osebno po nagrado, ki jo bodo podelili letos 10. decembra. Seveda, če bo dobil potni list. Tudi s tem je pokazal, da se ne misli uklopiti zahtevam, naj nagrado zavrne in se pokesa. Znan je že tudi sovjetski odziv na podelitev Nobelove nagrade Solženicinu. Protestiral je sekretariat Zveze sovjetskih pisateljev in obtožil žirijo, da se je s tem dejanjem vključila v politično gonjo proti Sovjetski zvezi.

„Bevkova knjiga“

Pred kratkim je bila v Mladinski knjigi tiskovna konferenca, na kateri so ljudem od tiska sporočili o izidu »Bevkove knjige«, ki jo je založba »na tihem« pripravljala v počastitev pisateljeve osemdesetletnice. Zal se to ni uresničilo in knjiga je izšla v Bevkov posmrtnem spominu.

Mladinska knjiga se je s to izdajo dostojno oddolžila spominu nedvomno najbolj ustvarjalnemu slovenskemu pisatelju, saj je samo pri tej založbi izdal 88 knjig v skupni nakladi 692.590 izvodov, z drugo besedo, za vsakega slovenskega otroka po eno knjigo.

»Bevkova knjiga« je uredil Bogomil Gerlanec in sicer kot čitanko — zelo priročno in pregledno. Vsakdo, ki bo bral to knjigo, bo dobil vsaj v majhnem obrisu pregled čez celotno obsežnost Bevkovega pripovedništva, v katerem zavzema pomembno mesto prav leposlovje za otroke. Knjiga, za katero je napisal uvodno besedo Ivan Potrč, kronološki pregled Bevkovega življenja in dela pa prispeval France Dobrovoljc, je razdeljena na naslednja poglavja: Pisatelj o sebi in svojem delu; Naš veliki mladinski pisatelj; Povesti iz domačijskih korenin; Znamenja na nebu; Lajajmo, lajajmo, moji otroci in Dozorela je naša pravica. Na ovitku in v prilogi knjige je objavljen tudi Bevkov portret, kakršnega je leta 1967 ustvaril, zdaj pokojni slikar G. A. Kos.

Kot so povedali v Mladinski knjigi, se je bil pisatelj Bevk že pred svojo smrtjo odrekal avtorskemu honorarju za »Bevkovo knjigo«, zato je založba sklenila, da bo v vrednosti tega honorarja opremila šolsko knjižnico v Bukovem, kamor je mladi Bevk hodil v šolo. Razen tega je predsedstvo zveze prijateljev mladine, na pobudo nekaterih prijateljev lepe knjige za otroke, sprejelo sklep, naj se 17. september, rojstni in smrtni dan Franceta Bevka, odslej imenuje »dan zlatih knjig«, — praznični dan slovenske knjige za otroke in mladino. Klub bralnih značk bo poslej vsako leto objavil republiški program tekmovanja za bralne značke. Č. Š.

Knjiga, kakršnih nimamo

Spomladi 1942 se je večina partizanov morala umakniti iz Črne gore v Bosno in Hercegovino, ker se je v Črni gori zelo razmahnilo četništvo, obenem pa so italijanske čete izvajale obsežne očiščevalne akcije. To razdobje je kasneje dobilo v našem zgodovinsko-pisju ime »III. sovražnikova ofenziva proti NOVJ in POJ«.

Iz črnogorskih partizanov je bila nato 19. junija 1942 v Ljubini ustanovljena 4. proleterska brigada.

Pred kratkim pa je izšla knjiga ki je najbrž edina pri nas. V njej so precej obširni življenjepisi podatki borcev 4. proleterske ob njeni ustanovitvi. Iz njih lahko ugotovimo starostni, narodnostni, socialni in poklicni sestav brigade, pa tudi nadaljnjo usodo posameznikov. Več kot polovica jih je padla v raznih krajih Jugoslavije.

Ko je bila ta brigada ustanovljena, je štela 1.011 borcev in bork. Kakih 300 jih ni bilo v KP ali SKOJ. Padlo jih je 513. Zanimivo je tudi, da je bilo v brigadi precej izobražencev, predvsem dijakov in študentov. V 3. bataljonu so imeli kar 21 študentov, padlo pa jih je 16.

Ti podatki pa niso samo spominski album za posamezne udeležence osvobodilne vojske ali za njihove svojce, ampak so tudi pomemben zgodovinski podatek o naši revoluciji.

Zanimivosti

Mauriac in De Gaulle

Pred kratkim umrli francoski pisatelj François Mauriac je veljal za velikega privrčenca generala de Gaulle. Ko je predsednik leta 1968 odstopil, je Mauriac dejal: »Navdušenje za de Gaulle sem drago plačal. Izgubil sem polovico bralcev.«

U Tant ob dnevu otroka

Najnovejša študija o stroških izobraževanja in stroških za vojsko je pokazala, da se na svetu porabi letno 159.000 milijonov dolarjev za oboroževanje in samo 11.000 milijonov za izobraževanje. Če primerjamo te stroške z demografskimi statistikami, bomo videli, da znašajo v svetovnem merilu za izobraževanje na otroka največ 100 dolarjev, medtem ko znašajo letni izdatki za vojaka 7.800 dolarjev. Torej sedemdesetkrat več za rušilno kot za konstruktivno izobraževanje!

Najdražji filmski projekt

Dveipolurni film »Waterloo«, ki ga snema Sergej Bondarčuk, bo, kot kaže, najdražji filmski projekt filmske zgodovine. Proizvodni stroški: štiri deset milijonov dolarjev! »Brez ruske pomoči bi stal sto milijonov dolarjev,« pravi koproducent Thomas Carille. Mostfilm je namreč sodeloval z dvanajstimi milijoni dolarjev in poslal na bojišče dvajset tisoč rdečarmeejcev, ki so nastopili kot statisti. Prihodnji mesec bodo to tretjo filmsko verzijo bitke pri Waterlooju prvič zavrteli v Londonu in v prisotnosti angleške kraljice. Potem bo film začel pot po svetu.

Najstarejša pogodba o nenapadanju

Ob jubileju Združenih narodov je Turčija poklonila svetovni organizaciji kopijo najstarejše znane pogodbe o nenapadanju. To pogodbo sta leta 1269 pred našim štetjem podpisala heritski kralj Hatusilis III. in egipčovski faraon Ramzes II. Obe strani obljubljata v pogodbi večno prijateljstvo, trajen mir, ozemelsko nedotakljivost, nenapadanje, izročitev vojnih zločincev in vzajemno pomoč. Pogodba je napisana na glinasti plošči, ki so jo leta 1906 našli v centralni Anatoliji. Zdal jo hranijo v Carigradu. Kopijo le-te bo izročil generalnemu sekretarju Združenih narodov U Tan-tu turški zunanji minister.

Meštrovič v Pragi

V Pragi so pred kratkim odprli razstavo del jugoslovanskega kiparja Ivana Meštroviča. Razstava Meštrovičevih del, ki bo odprta do polovice novembra, je enaka kot lani v Parizu in zatem v Bukarešti ter Olomucu.

Zgodovinska pomota

Na notranji strani julijske številke glasila ministrov zvez SZ in Zveze ruskih filatelistov lahko preberemo: »Pred četrto stoletje je zmagovala sovjetska armada osvobodila desetine evropskih mest izpod nemških zasužnjevalcev. Med njimi tudi Sarajevo, Zagreb in Ljubljano.« Sledijo tri jugoslovanske znamke, posvečene tej zgodovinski pomoti.

Zanimiva razstava

Ob petindvajsetletnici osvoboditve so bili in so še objavljeni številni spomini, zapiski in druge gradivo o koncu vojne na Koroškem, kjer so partizanski enotam prišli za hrbet ustaši, vlasovci, četniki in Nemci, vendar so bile vse to podivjane vojaške skupine v hudih bojih premagane. Muzej NOV v Slovenj Gradcu je o teh dogodkih pripravil zanimivo razstavo, ki je gledalcem na voljo v večji muzejskega poslopja. Gradivo za razstavo o bojih na Poljani in o zadnjih dneh vojne na Koroškem je muzej zbiral poldrugo desetletje. Odprta pa bo toliko časa, dokler bo obstajalo zanimanje zanjo — nato si jo bodo lahko šole brezplačno izposojale.

Godard in politični film

Znani francoski filmski režiser Jean Luc Godard snema v Palestini film, ki ga denarno podpira Al Fatahovi gverilci. Živi v najbolj siromašnem hotelu v Amanu in želi »postaviti svoje tehnične izkušnje na razpolago palestinski revoluciji«.

Godard, ki je prepričan marksist-leninist, je že pred nekaj leti prenehal snemati »tradicionalne filme«. Sledili so politični filmi, kot na primer »Pravica« o dogodkih v ČSSR, »Vzhodni veter« in italijanski televizijski film »Borba v Italiji«. V slednjem prikazuje mlado dekle buržoaznega porekla, ki je postala marksistka in se trudi osvoboditi svoje razredne ideologije. Drugače pa so to navadno tako

imenovani skupinski filmi, v katerih ni glavnega igralca in ne drugih stranskih vlog. To je splet nereziranih dogodkov (posnetih na ulici, trgu, bolnišnici...), ki jih povezuje spremno besedilo.

Konec preteklega leta pa je začel pripravljati svoj najnovejši film »METODE, MISLI IN DELA PALESTINSKE REVOLUCIJE«. Pravi, da bo to arabski film — saj v njem ne bo govora samo o gverilcih Al Fataha, ampak bo to predvsem film o arabskem svetu, ki so ga Francozi dolga leta kolonizirali. Odnosi, ki jih bodo prikazovali v tem dolgotrajnem filmu, odražajo politično linijo enotnega revolucionarnega poveljstva fedajinov.

Partizanska ljudska pesem

Bori

Bori, moji bori
kot straže stojite na gori.

Vas ne izruje vihar
iz skalnatih tal,
pognali ste korenine
globoko do dna,
mimo kraških skal
vse do pekla...

V vejah se vaših veter igra.
O kom šepeta?
Morda o junakih, ki v grobu spe
zajeti med korenine
in čakajo kdaj zasine
svobode dan.

Bori, moji bori,
le stojte kot straže na gori
in šepetajte junakom
poslednji sen o svobodi...

PAVLA LEBAN

Zapisano v Dol. Trebuši na
Sev. Primorskem okrožju marca 1945
pod vtisi s poti po Lokovcu in
Banjski planoti.

Vojaška roba in tehnika

Radar za bližnje opazovanje

Novi francoski radar za bližnje opazovanje je mogoče tudi prenašati. Sestavljen je iz treh delov, vsak pa ima približno 20 kg. Namenjen je za opazovanje ustreznega sektorja, ugotavlja pa smer in višino cilja ter razlikuje, če se le-ta premika oziroma če je neprimerno.

Vozila in pešake odkriva na razdaljah do 5, plazečega se človeka pa na razdaljah do 1,5 km. Neprekinjeno lahko deluje 8 ur, z njim pa ravna en sam človek.

Cenejša padala

Vse kaže, da bodo padala, ki jih uporabljajo za odmetavanje raznih tovorov iz letal, lahko precej pocenili tako, da bodo obstoječemu padalu po potrebi dodajali dodatne površine.

Novo padalo so izumili v Veliki Britaniji. Sestavljeno je iz vrste kvadratnih delov, ki jih medsebojno povezujejo ročno in imajo potem obliko križa. Če dodajajo še nove dele, s tem povečujejo nasilnost padala. Velika prednost padala je tudi v tem, ker je mogoče poškodovane dele nadomestiti z novimi, kar je ceneje, kot pa zavržiti vse padalo. Trdijo, da je to novo padalo za 50% cenejše od prejšnjih.

Nova sovjetska ledolomilka

Pred kratkim so dokončali peto sovjetsko ledolomilko istega razreda. Imenuje se »Vladivostok«. Po tem, koliko vode odriva in kako močne dizelske motorje ima, spada med največje na svetu. Čeprav te ledolomilke niso vojne ladje, jih uporabljajo tudi vojna mornarica.

Če so polno otovorene, imajo po 15.360 ton. Dolge so 122, široke pa 21 metrov. Na krovu lahko pristajajo tudi helikopteri, za katere ima ladja posebne hangarje. Vsaka ladja ima po osem dizelskih in tri elektromotorje, ki razvijajo 22.000 KS. Menijo, da ladje lahko ostajajo na odprtem morju tudi po leto dni, ne da bi se jim bilo treba vračati v oporišča. Ker imajo prostora za več ljudi, kot znaša njihova posadka, jih lahko uporabljajo tudi kot matične ladje za podmornice in druge ladje.

Mini kemična dimna bomba

Ameriška kopenska vojska je razvila nov miniaturni razpršilec kemičnega dima. Namenjen je predvsem za preganjanje sovražnika iz predorov in podzemeljskih bunkerjev. Napravo sestavlja kemično dimno sredstvo in kroglica goriva, ki sta v aluminijasti posodi, razen tega pa ima še vžigalni sistem z vrvice, s katero je mogoče aktivirati vžigalnik. Vsak vojak lahko nosi po šestnajst mini bomb, ki so vse skupaj lažje od ene same običajne dimne bombe.

Naprava za nadzorovanje prostora

Z novim elektronskim senzorjem žepnega formata je mogoče uspešno odkrivati sovražnikove vojske ali enote, ki se skušajo ponomi ali v megli neopazno približati ali se prebiti prek fronte. To je ameriška naprava »guar-dpost«, odkriva pa vibracije, ki jih povzročajo ljudje ali vozila na oddaljenosti do 23 metrov od nje. Hkrati s tem naprava alarmira svojega operatorja, ki ima v ta namen poseben sprejemnik.

Nova naprava ima pogon na štiri živosrebrne baterije, ki delujejo do 4.000 ur. Oddajnik je dovolj močan, da daje signale operatorju na razdaljah od 320 do 8.000 metrov.

Preučevanje morskih globin

Nekatera britanska podjetja pri raziskovalnih delih morskih globin v zahodnem delu Atlantskega oceana uporabljajo najmodnejše podmorske laboratorije. Spuste jih 90 metrov globoko, nato pa pustijo, da jih nosi zalivski tok. Med posadko je tudi strokovnjak za akustiko in podvodni elektronični lokator (PEL), ki ga uporabljajo konvencionalne podmornice. Sicer pa posadka šteje šest mož, ki na 2.800 km dolgi poti preučujejo podvodno življenje, tokove, temperature in slanost morja.

Obrambna vsvoja in ljudska zaščita

Krepitev ameriške vojne mornarice

Čeprav je v ZDA zelo močan pritisk, da bi vojaške stroške čimbolj zmanjšali, so le našli še dovolj denarja za gradnjo dveh velikih letalonosilk na jedrski pogon, ki naj bi jamčile ameriško premoč na morju do konca tega stoletja. Vojna mornarica pa se pripravlja tudi na gradnjo zelo hitrih jedrskih podmornic in fregat ter serijo hitrih rušilcev.

To je odločen ameriški odgovor na sovjetske poskuse, da njihova vojna mornarica prevzame prednost na morju. Toda mnogi morskimi volkovi so zaskrbljeni in menijo, da so ameriški ukrepi nezadostni in prepozni.

Ameriška mornarica se pri izvajanju svojega pomorskega programa čedalje bolj oslanja na ladje na jedrski pogon, katerega pionir je bila pred petnajstimi leti podmornica Nautilus. Ta je prvič zaplula 17. januarja 1955.

Novi letalonosilki Nimitz in Dwight D. Eisenhower bosta imeli po dva reaktorja, ki pa bosta proizvajala nič manj energije kot štirje reaktorji na jedrski letalonosilki prve generacije Enterprise, ki so jo potisnili v morje leta 1961.

Novi ladji bosta lahko pluli po morju brez prestanka trinajst let, na vsaki pa bo prostora za sto letal.

Prvi od teh dveh pomorskih orjakov, ki imata po 94.000 ton, Nimitz je v ladjedelnici Newport News v zvezni državi Virginiji že napol končan, v oborožene sile pa ga bodo s skoraj enoletno zamudo vključili leta 1973.

Kobilico za drugo letalonosilko, Dwight D. Eisenhower, pa so v isti ladjedelnici postavili 15. avgusta. To je storil 22-letni vnuk pokojnega predsednika Dwighta D. Eisenhowera II.

Letalonosilka bo stala kakih 510 milijonov dolarjev. Ladja naj bi bila opremljena z najmodnejšo elektronsko in drugo opremo. V pomorsko oborožitev pa jo bodo vključili šele leta 1975.

Mornarica si želi še četrto letalonosilko na jedrski pogon, toda ko je vlada zahtevala sredstva, je naletela v kongresu na odpor. Ar-

gumenti v zvezi z modernizacijo mornarice pa so le del velike razprave, ki jo imajo v Washingtonu glede oboroževanja.

Liberalci v senatu zahtevajo zmanjšanje vojaškega proračuna in ponovno določitev kaj ima prednost, da bi tako dosegli večja sredstva za razreševanje notranjih vprašanj.

Ameriška vlada je zaskrbljena zaradi naraščajoče inflacije in se boji velikega proračunskega deficita. Zato išče možnosti, da bi dosegla prihranke tudi pri vojaških izdatkih. Proračun Pentagona v znesku 70 milijard dolarjev za proračunsko leto 1971 je v zadnjih dvajsetih letih najnižji glede na odstotek v odnosu na narodni dohodek (7,2 odst.).

Se nadalje trdovratno zahteva, naj ostanejo vsaj na seda-

njem stanju, kar utemeljujejo z negotovostjo v zvezi s sovjetskimi obrambnimi načrti. Predsednik Nixon sicer meni, da svet stopa v obdobje miru, toda obrambni minister Laird in drugi vplivni vojaški strokovnjaki trdijo, da je mogoče zagotoviti mir le z močjo.

Sklep mornarice, da se bo še nadalje oslanjala na velike letalonosilke, za mnoge kritike vojaških ustanov ni prepričljiv. Zanje so letalonosilke »beli sloni«, ki so preveč izpostavljeni sodobnim projektilom. Zagovorniki tega programa pa poudarjajo, da so letalonosilke prav tisto orožje, ki ameriški vojni mornarici zagotavlja premoč nad sovjetsko mornarico. Sovjetska zveza ima dve nosilki helikopterjev, ki sta očitno namenjeni za protipodmorni-

ški boj, nima pa nobene letalonosilke, podobne ameriškim. Če bi Rusi hoteli v tem oziru prehiteti ZDA, bi potrebovali vsaj 15 do 20 let.

Čeprav ameriška vlada želi ohraniti ladjevje jurišnih letalonosilk tudi ob zmanjšanju ameriške vojaške prisotnosti v tujini, se širijo glasovi, da bi se utegnili odločiti za znižanje števila letalonosilk s tradicionalnih petnajst na dvanajst ali trinajst v obdobju 1970–1980. Izmed teh dvanajstih letalonosilk bi bile tri na jedrski pogon, osem novejših letalonosilk razreda Forrestal bi imelo parni pogon, medtem ko bi kot dvanajsto zadržali letalonosilko Midway, ki je že stara ladja, vendar so jo pred kratkim modernizirali. V ta namen so porabili 207 milijonov dolarjev.

Bundeswehr – najmočnejša vojska na zahodu Evrope

pravili za oboroževanje z raketami in jedrskim orožjem. Uvajanje tega orožja štejemo lahko za tretjo etapo, četrta pa zajema sedanji čas.

Uradno je bila zahodnonemška vojska ustanovljena šele 2. januarja 1956, ko je prvih 2000 prostovoljcev prišlo v vojašnice in šolska taborišča. Dne 21. julija 1956 pa so v Zahodni Nemčiji sprejeli zakon o vojaški obveznosti. Vsi zdravstveno sposobni moški med 18. in 45. letom so postali vojni obvezniki v miru, oficirjem in podoficirjem pa so določali starostno mejo s 60. letom. V vojnem času so obvezniki vsi moški do 60. leta.

Ta zakon je omogočil večanje števila vojakov. Aprila 1970 je Zahodna Nemčija imela že 90.000 vojakov, kar pomeni 18 odstotkov od planiranega števila, oziroma števila moških, ki bi morali služiti vojsko.

V drugem razdobju so zlasti močno razvili letalstvo in mornarico ter enote vključevali v sklop enot NATO pakta. Organizacijo enot so prilagodili novim načelom, povečali so zasičenost z orožjem in motorizacijo. Zato so tudi naglo rasli stroški za oboroževanje, čeprav so več kot dve tretjini težkega orožja delati sami. Prav zaradi tega so gradili tudi tovarne za letala in tanke ter ladjedelnice.

V tem času je večino svoje vojske Zahodna Nemčija podredila NATO paktu. Zaradi tega je tudi vloga Zahodne Nemčije v vodstvu tega pakta postajala vedno večja. Tako je bilo konec 1962 izmed 12 nemških divizij kar 11 pod poveljstvom NATO pakta ter 12 letalskih divizij. Vojaški rok so podaljšali od 12 na 18 mesecev. Več

kot 1500 nemških oficirjev je imelo vodilne položaje v raznih štabih NATO pakta.

Tretja etapa, oboroževanje z raketami in jedrskim orožjem, se je začela leta 1963 s podporo ZDA. Vodstvo Bundeswehra si je zastavilo nalogo zasesti odločilne vodilne položaje v srednji Evropi, kasneje pa sploh v vodstvu NATO pakta, svoja taktična in strateška načela pa razširiti tudi na druge vojske v okviru NATO pakta. Vojska zahodne Nemčije je bila popolnoma oborožena z raketami in jedrskim orožjem konec 1967.

V tem razdobju so zlasti izboljšali velike število oficirjev in podoficirjev ter organizirali enote teritorialne obrambe, da bi se enote operativne vojske znebile dolžnosti varovanja raznih objektov in področij. Zdaj je že poldrugi milijon teh vojakov, največ rezervistov, do 1980 pa jih bo kakih 3 milijone.

Do leta 1972 bodo tudi združile enote teritorialne obrambe s suhozemsko vojsko.

Zdaj je taktična osnova suhozemske vojske brigada. Divizija ima od tri do pet brigad. V bataljonih so zmanjšali število vojakov za četrtno, ognjena moč pa je ostala zaradi večje zasičenosti z avtomatskim orožjem ista. Pehota v starem pomenu besede je izginila, vse enote so popolnoma motorizirane. Zato pehota in tanke ne štejejo več v vrst vojske, ampak v vrst orožja. Drugače pa se deli suhozemska vojska v sedem vrst vojske (komandne enote, borbene enote, topniške enote, inženirja, protiletalska obramba, tehnične in sanitarne enote). V vseh teh pa je trinajst vrst orožja.

Reforma avstrijske vojske

Med prvimi ukrepi, ki jih je sklenila izpeljati nova avstrijska vlada, izvoljena na zadnjih volitvah, je tudi temeljita reforma vojske ali uradno Bundesheera. Že za časa prejšnje vlade so ustanovili posebno parlamentarno komisijo za reformo vojske, sedanja pa je tudi to komisijo reorganizirala. Tako šteje zdaj ta komisija 55 članov. Med njimi je pet predstavnikov političnih strank, 27 predstavnikov iz pristojnih ministrstev, od teh jih je pet iz obrambnega ministrstva. Dva člana predstavlja sindikate, sedem je predstavnikov raznih združenj, trije predstavljajo zbornice, sedem mladinske organizacije in štirje študente. Komisija se deli na mnoge podkomisije in odbore.

Glavno vprašanje, ki o njem na široko razpravljajo, je skrajšanje obvezne vojaške službe od devetih na šest mesecev. V tem času bi rekruti v posebnih šolskih enotah končali urjenje. Po šestih mesecih pa bi vojaka lahko odpustili, če pa bi želeli, bi lahko ostali v vojski v posebnih enotah. Te bi bile prave bojne enote, njihova naloga bi bila zadržati prvi sovražnikov udar in tako omogočiti mobilizacijo. Vojake, ki po šestih mesecih odhajajo iz vojske, bi vključevali v te mobilizirane enote. Zaradi izpopolnjevanja in vzdrževanja telesne zmogljivosti pa bi jih večkrat klicali na vojaške vaje. Razumljivo je tudi, da nameravajo vojakom, ki bi prostovoljno ostali v vojski dlje, kot bi jih obvezoval zakon, priznati razne ugodnosti, med njimi tudi večjo plačo. Torej bi bila to nekakšna napol poklicna vojska, ki bi služila od dveh do treh let.

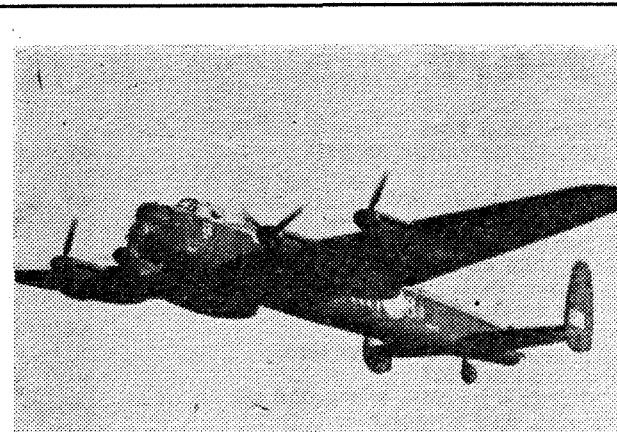
Vsekakor je raznolikost članstva komisije že sama zase jamstvo za vsestransko razpravo o obrambi republike. Zlasti pomembna je navzočnost precej številnih predstavnikov mladine, po drugi strani pa je značilno majhno število oficirjev. Predstavniki mladine, ki je s službo v vojski najbolj prizadeta, bodo lahko veliko prispevali k temu, da bi bilo breme čim manjše. Predstavniki strank pa bodo lahko prispevali k vsestranskemu političnemu obravnavanju obrambe.

Med drugim člani komisije temeljito proučujejo različno literaturo o organizaciji vojske, ki je izšla v raznih državah. Tudi dela vojnih teoretikov marksistov upoštevajo, morda celo bolj kot dela drugih. Nihče namreč ne more zanikati velikih uspehov armad, ki jih vodijo komunisti.

Kot je znano, je Avstrija republika, ki izpoveduje v svoji zunanji politiki nevtralnost. Kot taka tudi Avstrija ni članica nobene bloka. Njena politična usmeritev je še najbolj podobna švicarski. Zato naj bi bila tudi vojska po reformi močno podobna švicarskemu vzoru.

Pri vsem tem pa je treba upoštevati, da Avstrija ni preveč bogata in da mora vsepovsod zelo varčevati, tako tudi pri vojaških izdatkih. Zato bo reforma marsikje nosila tudi pečat varčevanja. S skrajšanjem vojaškega roka bi nedvomno veliko prihranili, po drugi strani pa bi bili izdatki nekoliko večji zaradi boljše opreme in oborožitve bojnih enot in večjih vojaških plač v njih.

(Po »Narodni armiji«)

To je poslednji let proslavljenega britanskega bombnika Lancaster, ki je v času svetovne vojne bombardiral nemške industrijske centre. Tokrat je Lancaster letel v okviru proslave tridesetletnice »bitke za Britanijo«. Let tega bombnika, ki odhaja v letalski muzej, je spremljal več kot sto tisoč ljudi.

Pomembna razstava v Stožicah

Izvajanje načela o vseljudski obrambi zahteva, da se čimveč ljudi seznani s svojimi možnostmi, vlogo, opremo in oborožitvijo. Dejansko to pomeni selitev vojaškega urjenja v šole, podjetja, ustanove in krajevna središča, kjer se zbirajo ljudje.

Ze do zdaj je bilo veliko narejenega, da bi se ljudje seznanili z orožjem in opremo. Predvsem so bile to velike vaje in

razne razstave. V krajevni skupnosti Stožice pa so šli še dlje, ko so pred kratkim odprli v domu družbenih organizacij na Tivoli cesti razstavo zaščitnih sredstev in oborožitve.

Tu ne gre za drage aparate, tu gre bolj za tisto, kar bi morala imeti vsaka hiša, vsako podjetje in končno tudi vsak posameznik. To so obveze in zdravila za posameznika, za 10 in za 50 oseb,

ki jih morajo nabaviti prizadeti po odloku zveznega izvršnega sveta v dveh letih. Podjetje »Partizanska knjiga« je komplete že začela prodajati v sodelovanju s Kemofarmacijo. Nosila so predpisana na vsakih 10 stanovanj ali na 100 zaposlenih. Nadalje so razstavljeni posebni zaboji iz plastične mase za skrivanje arhiva in drugih zaradi vlage kvarljivih reči. Ti zaboji se dajo nepredušno zapreti in je zato mogoče v njih hraniti papir celo v zemlji. Nemogoče jih je odkriti z minskimi detektorji, ker nimajo skoraj nobenih kovinskih delov.

Nadalje vidimo na razstavi komplete orodja za reševanje izpod ruševin. To je zelo enostavno orodje, lopate, krampi, sekire itd., ki ga imajo navadno skoraj pri vsaki hiši. Vendar se zgodi, da ga zaman iščemo, kadar bi ga najbolj potrebovali. Z raznimi maskami proti plinom, za dihanje in proti prahu pa so opremljene navadne reševalne ekipe, maske proti prahu pa bi morali imeti povsod.

»Partizanska Knjiga« razstavlja tudi pripomočke za utrjenje in za delovanje raznih enot med vseljudskim odporom. To so kompleti vojaških zemljevidov in sredstva za orientacijo kot so na primer razni tipi kompasov ter daljnogledov, svinčniki in šablona za vpisovanje raznih znakov na delovne zemljevide. Za urjenje v streljanju pa pride v poštev malokalibrska puška kot tudi zračna puška. Zadnja stane samo 100 dinarjev, malokalibrska pa 230.

Na razstavi so tudi sredstva za gašenje požarov kot razne zaščitne obleke, cevi in maske. Prav tako vidimo tudi sredstva za zaščito ob jedrski eksploziji.

Teritorialne enote in enote civilne zaštite razstavlja svoje uniforme, teritorialne enote tudi orožja. Tako puško, mitraljez, razne mine, radijske oddajnike itd.

Koristnost takšnih majhnih razstav je v tem, da se prek njih ljudje lahko seznani z obrambnimi pripravami mnogo bolj podrobno in laže kot pa ob večjih razstavah.

MP

Vseljudska obramba v SR Hrvatski

V SR Hrvatski so doslej organizirane že skoraj vse teritorialne enote, ustanovljeni štabi in drugi organi; seminarjev, tečajev in vaj se je udeležilo okrog milijon ljudi. To jesen bodo vsi pripadniki teritorialnih enot polagali izpite iz doslej pridobljenega osnovnega vojaškega znanja; za to bodo najprimernejša oblika vaje, ki jih bodo organizirali od vaške in mestne skupnosti do občin in regij. Vaje bodo tudi v prihodnje ostale vpejlana oblika dejavnosti teritorialnih enot in vsega prebivalstva. Smernice za dolgoročni razvoj te plodno započete dejavnosti bo dal bližnji plenim CK ZK Hrvatske, kajti vedno bolj je čutili nujnost, da bi vseljudsko obrambo čimbolj vključili v idejno-politično delo političnih organizacij. Tako pojmovana obramba ne obeta le oživiljanja političnega dela, temveč nudi nove programe in razvoj družbenih organizacij in društev, na primer tabornikov, planincev, gasilcev, raznih športnikov in drugih, ki so doslej v večini primerov životali.

Vsekakor moramo podčrtati, da organizacija vseljudske obrambe ne bi potekala tako gladko in brez večjih težav, če JLA ne bi sodelovala v taki meri, kot je. JLA je vseskozi poudarjala, da je vseljudska obramba sestavni del našega družbenopolitičnega sistema.

Eno največjih težav pri organiziranju vseljudske obrambe na Hrvatskem predstavlja pomanjkanje denarja. Zahteve po orožju, po uniformah so večje kot so možnosti. Zato bo treba še posebno na tem področju slediti načelu: s čimmanjšimi sredstvi dosegajmo najboljše rezultate.

(Z. Č.)

Fran Štaudekar:

Ob 50. obletnici plebiscita na Koroškem

Po zatrdjevanju poznavalcev položaja se ta v resnici od leta 1910 naprej ni bistveno spremenil. Tako so sodili tudi avstrijski socialisti (Arbeiterwille, Graz, 5. 4. 1925): »Trditev, da je na Koroškem le 37.000 Slovencev, je popoln nesmisel... Ljudsko štetje iz leta 1923 se o narodni pripadnosti nikakor ne more vzeti za merilo, kajti lažna agitacija, včasih tudi nasilje nemških nacionalcev je dosegla, da so se prišli k nemškemu občevelnemu jeziku tudi Slovenci, ki ne znajo niti tekoče nemško govoriti. Na Koroškem prebiva danes še okrog 80.000 Slovencev.«

Svetle točke upanja v žalostnem življenju koroških Slovencev pa so bili v 18. in 19. stoletju njihovi narodni buditelji, pesniki in pisatelji, ki so jih vodili in tolažili v najhujših preganjanjih.

Prišla je prva svetovna vojna. Slovenska Koroška je bila, čeprav zatirana od vlade in nemštva, ob razpadu Avstroogrške monarhije v jedru še nezlomljiva in slovensko žavedna. Široki narodni sloji in njihovi zvesti voditelji so prisegli iz dušo in telesom na slovensko zastavo in željno čakali, da jih Jugoslavija sprejme v svoje naročje. Saj je bila Slovenska Koroška strnjeno slovensko ozemlje, ki je po svoji naravi spadalo k Jugoslaviji.

4. RAZPAD AVSTROGRSKE 1918 IN USTANOVITEV NEMSKE AVSTRIJE

Toda prevrat leta 1918 in razpad Avstroogrške monarhije je našel Slovence glede Slovenske Koroške docela nepripravljene, tako politično kakor vojaško. Takratna ljubljanska slovenska vlada ni storila ničesar, da bi z odločnimi in naglini vojaškimi akcijami osvobodila slovensko Koroško, kar bi bilo spričo anarhije, ki je v prekratnih dneh in tednih vladala v Celovcu, mogoče brez večjih vojaških sil, naporov in žrtv. Izgovarjala se je na težave z »aprovizacijo« Koroške...

Našlo pa se je nekaj mladih, pogumnih in odločnih narodno zavednih slovenskih častnikov, ki so okrog sebe zbrali nekaj sto požrtvovalnih slovenskih vojakov. Ti so, čeprav utrujeni in izčrpani od dolgoletne prve svetovne vojne, znova prijeli za orožje in šli na severno mejo, da priključijo tudi Slovensko Koroško nastajajoči Jugoslaviji.

Ne bomo tu opisovali teh dogodkov, saj so bili dovolj izčrpno prikazani v številnih opisih in razpravah v našem tisku ob 50. obletnici bojev za severno mejo leta 1963. Moramo pa se spomniti enega takrat najbolj pogumnih in odločnih slovenskih častnikov, generala Rudolfa Maistra, ki je zgodovinskega 1. novembra 1918 pred številnimi nemškimi oficirji-poveljniki v Mariboru stacioniranih bivših avstroogrskih polkov z brezprimerno hrabrostjo proglasil Maribor za jugoslovansko posest, četudi je imel takrat zbranih le nekaj desetih zvestih mu slovenskih prostovoljcev. General Maister je štiri tedne nato nameraval zasesti tudi slovensko Koroško in je glede tega že sklenil sporazum s poveljnikom vojaškega okrožja v Grazu polkovnikom Pasyjem, toda ljubljanska vlada v soglasju z graško vlado tega sporazuma ni priznala in je generalu Maistru vzela celo poveljniško oblast nad vzhodnim področjem slovenske Koroške. To nasprotovanje ljubljanske vlade generalu Maistru v tako odločilnem trenutku, ko je imel pripravljene že vse načrte za osvoboditev slovenske Koroške, je imelo usodne posledice za poznejše dogodke, ki so privedli do nesrečnega plebiscita in izgube te dežele.

5. PLEBISCIT NA KOROŠKEM 10. oktobra 1920

Ko torej general Maister konec novembra po krivdi takratne prve slovenske vlade v Ljubljani ni smel zasesti Slovenske Koroške, za kar je že imel pripravljeno vojaštvo, je bila za vedno zaprta možnost, da bi rešili naše rojake na Koroškem večstoletnega nemškega gospostva. Vsi poznejši poskusi so rodili za nas neugodne rezultate. V koroško vprašanje so se začele vmešavati štiri velike zahodne sile, katerim se je Avstrija priključila. Vneto jo je podpirala Italija. Po večtedenskih pogajanjih, ki so se jih udeležili tudi zastopniki Jugoslavije in Avstrije, je svet četverice (Amerika, Anglija, Francija in Italija) v St. Germainu 10. septembra sklenil z Avstrijo mirovno pogodbo, ta je med drugim določala, da se na Koroškem izvede plebiscit, ki naj odloči o pripadnosti sporne ozemlja. Ozemlje, kjer naj bi bilo izvedeno ljudsko glasovanje, je bilo v pogodbi imenovano »Celovsko področje«. Člen 49. mirovne pogodbe je določil: »Prebivalci področja Celovca bodo povabljeni, da z glasovanjem naznačijo državo, h kateri žele, da se to ozemlje priključi.« »Področje Celovca« je bilo razdeljeno v dve coni, večjo A in manjšo B. Cona A je v glavnem obsegala območje današnjega dvojezičnega ozemlja, vtem ko je cona B obsegala neposredno območje mesta Celovec. Glasovali so z glasovnicami (kartoni v velikosti 10 x 6,5 cm). Te so bile bele z napisom JUGOSLAVIJA—JUGOSLAWIEN in zelene NEMSKA AVSTRIJA—DEUTSCH ÖSTERREICH. Glasovanje je bilo izvedeno samo v coni A. Ker se je končalo v prid Avstrije, je tudi cona B brez glasovanja pripadla Avstriji. Na dan glasovanja, 10. oktobra 1920, je bilo v coni A za priključitev k Jugoslaviji oddanih 15.279 ali 40,96 odst., za priključitev k Avstriji pa 22.025 ali 59,04 odst. glasov. Število prebivalcev nemškega občevelnega jezika seveda ni zadoščalo za odločitev pripadnosti ozemlja cone A k avstrijski republiki in je za to državo glasovalo tudi znatno število slovenskih glasovalnih upravičencev. Računa se, da je bilo med glasovi za Avstrijo blizu 10.000 slovenskih. To dejstvo nekatere tudi danes moti in bi ga radi spravili s sveta. Trdijo, da tisti, ki so glasovali za Avstrijo, sploh niso bili Slovenci, ampak nekaj drugega, in da so bili Slovenci samo tisti, ki so svoj glas oddali za Jugoslavijo. S tem hočejo še danes izvajati na slovensko prebivalstvo na Koroškem zastraševalen, diskriminacijski pritisk in izsiliti nova glasovanja, tako imenovano UGOTAVLJANJE MANJSINE.

Še dolgo po plebiscitu so iskali pri nas krivce poraza na Koroškem, krivce, ki so povzročili nesrečo koroškim Slovincem in sramoto kraljevini Srbom, Hrvatov in Slovincem. Eni so kazali na centralno vlado v Beogradu, drugi na deželno vlado v Ljubljani.

(Nadaljevanje)

Dne 27. septembra so člani počitniške zveze Ljubljana-Moste-Polje krenili na že tradicionalni pohod »Po poteh II. grupe partizanskih odredov«. Več kot sto mladim so se pridružili tudi vsi bivši borci in skupaj z njimi obiskali spominske kraje narodnoosvobodilnega boja Podlipoglav, Lipoglav, Polico nad Grosupljem in Pugled.

Foto in tekst: Janez Grčar

8-DNEVNO POTOVANJE V MOSKVO IN LENINGRAD

V času praznikov ob dnevu republike smo pripravili naše zadnje potovanje v Moskvo in Leningrad v letu 1970.

ODHOD IZ LJUBLJANE 28. NOVBRA 1970
PROGRAM POTOVANJ V ZSSR
V LETU 1970:

Potovalna agencija GLOBTOUR vam je na podlagi lanskoletnih izkušenj pripravila tudi v letu 1970 program potovanja v ZSSR.

Na 8-dnevno potovanje želimo našim potnikom kar najbolj prikazati to največjo deželo sveta z obiskom Moskve in Leningrada, ki s svojimi lepotami, kulturnimi in umetniškimi spomeniki preteklosti in sedanjosti navdušujeta številne turiste. Naši potniki potujejo v Moskvo in nazaj z reaktivnimi letal AVIOGENEXA tipa TU-134. Na potovanju spremlja potnike vodič z znanjem srbsko-hrvatskega jezika.

Cena celotnega aranžmaja znaša 1890,00 din na osebo. Plačilo je možno tudi na 12-mesečni kredit. Pri prijavi je obvezna akontacija v znesku 200,00 din na osebo. V ceno so vračunane naslednje usluge:

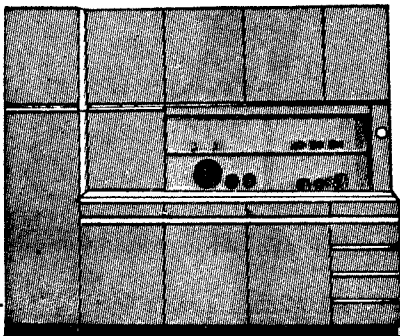
avtobusni transver
prevoz z reaktivnim letalom TU-134 AVIOGENEXA na relaciji Ljubljana—Moskva in nazaj
letalska taksa
namestitve v Moskvi in Leningradu v hotelih A kategorije v dvoposteljni sobah z uslugami polnega pensiona
ogled Moskve in Leningrada s posebnimi avtobusi v spremstvu vodičev
na željo potnikov priskrbimo tudi manjši znesek gotovine v rubljah po tečaju 1 Rbs — din 13,88.

Ce potnik odpove potovanje 20 dni pred pričetkom potovanja, GLOBTOUR zadrži vplačano akontacijo. Kolikor pa potnik potovanje odpove v krajšem roku od 20 dni, mora plačati agenciji 50 odst. od celotne vrednosti potovanja. PRIJAVE SPREJEMATA PISARNI GLOBTOUR V HOTELU SLON V LJUBLJANI (tel. 20-029) TER V PREHRANA-SUPERMARKETU (tel. 310-655).

POTUJTE Z GLOBTOUROM
V MOSKVO IN LENINGRAD!

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke
iz kuhinje VEGA 55

Mile Pavlin **SKRIVNOST ŠIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

»Kam pa naj gre? Mislija bo, da smo jo zgrabili, ker imamo nekaj proti njej. Ne bo iskala zaščite pri komiteju.«

»Kako se sploh piše in odkod je?« sem rekel. Spogledali smo se. Nihče je ni tega vprašal, ker smo mislili, da je vseeno, če vemo ali ne, preden jo ustrelimo. Zdaj pa nam je pobegnila. Zaklel sem.

»Vseeno bo treba narediti kar se da, da jo ujamejo v mestu in ji zavežejo jezik.« je govoril Mariborčan. »Pojdem v mesto, hodil bom po cestah, če jo kje zagledam.«

»Misliš, da je tako neumna, da se bo kazala po mestu? Najbrž sumi, da nismo pravi, in se bo skrivala, hkrati pa iskala zveze s svojimi. Ko bo zvedela, da na komiteju nimajo nič proti njej, jim bo vse povedala.« sem ga zavrnil.

»Saj vem, kje te čevlji žuli.« je brž dodal novi, tisti krvolok. Rad bi jo potegnil v mesto, ker se bojiš, da nas bodo zdaj partizani razkrinkali. Ne, ne boš! Z nami si kašo skuhal in z nami jo boš tudi pojedel ...

Predlagam, da se preselimo in pripravimo za obrambo. V Mariboru nočejo nič slišati, da bi nas vzeli v zaščito, če se nam kaj pripeti. Počakamo nekaj tednov in če ne bo nič, smo rešeni. Drugič bomo bolj pazili, predvsem pa trdneje privezovali ...

»Morda pa jo bodo v Mariboru le našli, če jo opišemo.«

»To je iskanje igle v kupu sena.«

»Če nas razkrinkajo, se bomo branili. Lahko jo

316

usekamo čez Dravo na Koroško, si navlečemo hrane in se zabijemo čez zimo. Vojna se bo končala in ...» Ni si upal do konca povedati, ker je dvomil o nemški zmagi. Spogledali smo se. To je bila edina možnost, da se rešimo.

Začeli smo pospravljati našo ropotijo, hodili smo vso noč in se utaborili v taki goščavi, da smo se komaj zrinili vanjo. Hrane smo imeli za nekaj dni. Sam pa sem odšel v dolino na zvezo, namenil sem se obiskati tisto veliko žensko z otrokom.

Tam sem napisal svojemu nekdanjemu sošolcu dolgo pismo in do podrobnosti opisal, kaj se nam je pripetilo. Priznal sem vse naše napake in ga prosil za pomoč, mu povedal, kako se pripravljamo za obrambo in da nameravamo na Koroško, če nam bo trda predla. Razen tega sem opisal ubežno dekle in svetoval, naj pozopra vse podobne. Tista, ki se ji poznajo sledovi udarcev na zadnji plati, je prava in z njo naj na hitro opravijo.

Kljub strahu, ki me je pestil, sem se pri ženski imel kar se da imenitno, stregla mi je kot kakemu velikemu gospodu in pred jutrom sem izginil. Posebno mi je bilo všeč, ko je bila tako velika, počutil sem se nebogljenega in to mi je bilo posebno všeč.

Odgovor sem prejel čez nekaj dni, ko sem spet zavil v dolino, da bi kaj zvedel o tem, če nas partizani že sumijo, in pa, če so našli dekle.

Moj sošolec mi je grozil, me imenoval bedaka in nerodo. Če jo pobremo na Koroško, nas bodo že dobili in opravili z nami kot z navadnimi razbojniki, je pisal. Dekleta niso našli, sicer pa kdo naj bi stikal za eno izmed stotin podobnih punčar ter jim pregledoval, če imajo marogaste zadnjice. Zaprli so jih več deset, pa ni bilo med njimi nobene prave.

Kaj pa zdaj? Ali na komiteju že kaj vedo? Oprezno sem prišel tja, skušal sem biti kar se da prijazen. Nič mi niso omenili, in to se mi je zdelo še huje. Ali se je deklina morda res skrila in ni

317

nikomur povedala, kaj je doživela na Pohorju? Lahko bi bilo tako, saj bi se imela zaradi česa bati tudi Nemcev, nas pa še bolj. Ali pa so na komiteju tihi, ker nekaj snujejo in nas bodo kdaj kasneje z zvijačo vse zgrabili in nam sodili? Kdo bi vedel ...

Stirinajst dni smo mirovali, brezdelje nam je že začelo presedati, vleklo nas je k ženskam in pijače nam je primanjkovalo. Jaz sem bil na boljšem, ker sem lahko z izgovorom, da hodim na zvezo, obiskoval zdaj eno zdaj drugo izmed onih dveh doli pod Pohorjem.

Počasi smo se spet začeli klatiti okoli samotnih kmetij, mimogrede smo pospravili tudi nekaj partizanov, ki smo jih srečali po samotnih krajih. To so opravili moji pajdaši.

Nenadoma pa zvem, da me že precej dolgo išče nekakšna inšpekcija z Dolenjskega. Če bi mogel, bi divje bežal, toda Nemci so mi zabičali, da ni umika. Edina možnost, da se rešim, je v tem, da večje lažem, sem pomislil.

Približno sem zvedel, kje se inšpekcija mudi, in sem brž sporočil v dolino, naj jih polovijo ali pobijejo. Toda zelo hitro sem dobil odgovor, da naj se z njo povežem in jo skušam prepričati, kako sem zelo uspešen pri svojem delu. Tedaj me lahko še povišajo, kar bi bilo koristno za njihovo stvar, saj jim bom na višjem položaju še več koristil. Sicer bomo uprizorili večjo vojaško akcijo, toda malo je verjetnosti, da bodo koga odstranili.

Tako sem moral na sestanek. Spotoma sem sestavljal načrte, kako se bom zagovarjal. Toda ko sem zagledal tuje partizane, so se mi začele tresti noge. Tisti hip mi je šinila v glavo rešilna misel, kako se jih bom za nekaj dni odkrižal. Morda bodo Nemci vmeš le imeli srečo in jih pobili, morda pa bodo ti ljudje sami popihali s Pohorja, ko bodo videli, kako je tu vroče in ko me ne bodo našli. Med njimi nikogar ne poznam in bom rekel, da

318

papirjem ne zaupam — naj pride kdo iz Savinjske doline, ki ga poznam in jih predstavi.

Vodja inšpekcijske skupine, neki prevzetan gizdal, se je z menoj sprl, ko ga nisem hotel ubogati. Končno je le popustil in obljubil, da bo poklical mojega nadrejenega iz Savinjske doline. To bo trajalo kak teden, medtem pa ...

Nemci so držali besedo in res napadli Pohorje. Inšpekcija se je skrila kot vsi drugi, saj so partizani že poznali vsak kot in vsako luknjo. Upal sem, da je inšpekcija izginila, ker se je naveličala čakati ali pa se je tisti gizdal zbal za svojo kožo, toda moje upanje je bilo jalovo. Zvedel sem, da me spet iščejo in da sta z njimi načelnik in pomočnik pokrajinskega vodstva. Da ne bi bil sumljiv, sem jim šel sam naproti.

Tako sem se spet znašel v vlogi obtoženca. Se dobro, da sem vzel s seboj dva pajdaša, tretjega pa sem pustil za stražo pri naših rečeh. Obema spremljevalcema sem naročil, naj takoj streljata, če bi me hoteli prijeti, pa sem jima z obrazov bral silen strah. Ta dva bi me pustila na cedilu in prej ubila mene kot koga drugega, samo da bi se rešila.

Kako sem se takrat več dni potil pred inšpektorjem, se nerad spominjam. Tiste ure so bile med najtežjimi v mojem kratkem življenju. Se najbolj so bile podobne trenutkom, ki sem jih preživel pri Ireni, ko so me tam ujeli Nemci. Čutil sem, kako se vedno bolj zapletam v protislovja, kako vsaka moja beseda pomeni korak v pogubo, vsaka inšpektorjeva pa past. Krčevito sem napenjal možgane, da se ne bi kje ujel, da ne bi pozabil kako laž. Kako čudno je, da se človek resnice vedno spominja, laž pa brž pozabi. Čutil sem, kako mi inšpektor niti trohice ne verjame, obenem pa slutil, da ne ve o meni nič določnega. Me morda samo preizkuša? Toda zakaj naj bi to počel, saj tako preizkušanje pri partizanih ni bilo nikoli v navadi.

319

Lagal sem, kot sem vedel in znal, se otepal kot riba na trnku, vsak hip pričakoval, da bodo njegovi spremljevalci planili name in mi zvilili roke na hrbtu. Nazadnje sem ga skušal spraviti v dobro voljo z darili. Vedel sem, da na Dolenjskem partizani nimajo tobaka, zato sem poslal enega izmed mojih v naše taborišče ponje. Kako z užitkom so člani inšpekcije kadili cigarete, ne da bi vedeli, da so gestapovsko darilo.

Nazadnje sem slišal, da me bodo najbrž poslali nekam na Dolenjsko v neki tečaj za predavatelja. Pomislil sem, da me mislijo zvabiti nekam proč in me tam skrivaj aretirati in spraviti proč. Pred tem bi me lepo v miru dolge tedne zasliševali in najbrž iz mene izcedili vse potankosti. Morda pa bi bila zame to rešitev, ker bi me gestapovci izgubili izpred oči, ne da bi me naši utegnili prej razkrinkati ...

Inšpektor je nazadnje začel z odkritimi očitki. Iz njih sem ugotovil, da so me terenci ves čas tožarili. Zagovarjal sem se, kot sem vedel in znal, zelo mi je pri tem pomagalo zadnje odkritje kopice gestapovskih vrinjencev. Tudi jaz sem povedal za komite vse, kar sem vedel, predvsem pa to, kako so lahko verni, nerodni, malenkostni in ozki.

Potem me je začel zasliševati o mojih uspehih. Lagal sem mu o obširni mreži zaupnikov v dolini, v okupatorskih ustanovah in na gestapu.

Vroč mi je postalo, ko je hotel slišati, kdo so moji zaupniki na gestapu. Spomnil sem se pravljice o tolmaču, ki naj bi ga imel na zvezi. Saj so Nemci obljubili, da me bodo povezali z enim izmed njih, toda na obljube so namreč pozabili. Na videz malenkostna napaka z njihove strani, toda zaradi nje sem lahko ob glavo. Toda zdaj je prepozno in laž o takem človeku je zame edina možnost. Povedal sem, da se sestajam s tolmačem, pa še nekaj snailk imam, ki krajejo papir iz košev za odpadke. Inšpektor pa je vztrajno vrtil dalje, me lovil na

320

protislovjih, nazadnje pa zahteval, da ga povežem s tolmačem. Osebo da mora ugotoviti, ali je provokator ali pa gre za resnično dragocen vir podatkov. Kako bom zdaj pravočasno uredil, da mi pošljejo kakega dobrega igralca, ki ga ne bo polomil in se zagovoril?

Z grozo sem spoznal, da sem ga tudi že sam nekajkrat polomil. Ali je prezrl protislovja v mojih izjavah ali pa se samo pretvarja, sem ugibal.

Potem pa sem spet moral preslišati vrsto obtožb zaradi svojih krutosti. Vzrožil sem in rekel:

»Ali sem jaz hudodelec ali so gestapovci? Kaj počenjaš, tovariš? Sem mar sumljiv?«

Pokazal sem mu izrezke iz časopisov, kjer so pisali o meni. Zafrkljivo sem ga vprašal, če črpa gradivo za svoje obtožbe iz nacističnih člankov, mu omenil, da so Nemci jezni, ker sem jim onemogočil že toliko ljudi.

Začel se je umikati. Za tem sem spet slutil past. Na vsak način je hotel, da bi se sestal s tolmačem. Izgovarjal sem se, da bo trajalo precej dolgo, pa ni nič pomagalo. Rekel je, da bo pač počakal. Nazadnje me je odpustil ...

Počutil sem se, kot bi teden dni na vse kriplje garal v rudniku, tako sem bil živčno zdelan in utrujen. Najprej sem se napil, nato zaspal, potem pa začel ugibati, kaj mi je storiti. Predvsem sem sklenil tako oditi v dolino na zvezo, da bi izposloval pomoč. Naj vendar še enkrat pošljejo vojake in preženejo to prekleto inšpekcijo ali pa naj mi najdejo pripravega človeka, ki bo odigral vlogo mojega zaupnika.

Toda v Mariboru so molčali. Dva dni sem čakal odgovor pri eni izmed obeh babnic. Tako sem spoznal, da so me sklenili prepustiti usodi. Če se izmažem in prepričam inšpekcijo, kako resnično dobivam od tolmača dragocene podatke, bo dobro in me bodo še naprej izsiljevali, drugače pa bom končal pred partizanskim sodiščem.

Pisec „Ukane“ med šolarji

Tone Svetina, pisec trenutno najbolj branega romana-trilogije »Ukana« je 29. septembra v avli nove osnovne šole v Gorjah pri Bledu govoril šolski mladini skoraj dve uri.

Pripovedoval je o tem, kako je pisal »Ukanov«. Povedal je, da jo je pisal in zbiral podatke zanjo celih petnajst let. Po predavanju pa je odgovarjal na vprašanja in pripovedoval o svojih doživetjih med vojno.

Tone Svetina, človek z velikim obzorjem in znanjem, pa tudi s stvarnimi pogledi na življenje, je pustil pri mladih ljudeh nepozaben vtis. Znano je, da otroci po šolah nimajo dovolj pouka o naši osvobodilni vojni, o žrtvah in trpljenju. Mladi učitelji, ki niso doživeli vojne, kljub najboljši volji ne morejo narediti toliko kot kak neposredni udeleženec dogodkov. Posebno če gre za znanega pisatelja, kakršen je Tone Svetina.

Zato so otroci Toneta Svetina še prosili, naj se oglasi pri njih, kar je pisatelj rad obljubil.

Predavanje je bilo v okviru krajevnega praznika. Tedaj so v stari šoli tudi odkrili otroški vrtec, za kar je občina dala nad 300.000 dinarjev.

J. A.

V nedeljo vabi Dobrníč

V spomin na prvi kongres Protifašistične ženske zveze Slovenije, ki je bil pred sedemindvajsetimi leti v dvorani združnega doma v Dobrnič na Dolenjskem, bo v nedeljo — 18. oktobra — spominška slovesnost, na katero organizatorji še posebej vabijo udeležence kongresa in aktivistke ter aktivistke Osvobodilne fronte.

Spored praznovanja, ki bo hkrati krajevni praznik krajevnih skupnosti Dobrníč, Svetinje in Knežja vas:

Ob 9. uri bo slavnostno zborovanje v Dobrnič, na katerem bo govorila ena izmed udeleženk kongresa. V kulturnem programu bodo nastopili učenci tamkajšnje osnovne šole, trebanjska godba na pihala in mirenski pevski zbor.

Ob 10. uri bodo udeleženci krenili proti vasi Železno, kjer bodo odkrili spominško obeležje aktivistom osvobodilne fronte, ki so padli na Liscu.

Popoldne bo ljudsko rajanje v združnem domu v Dobrnič.

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA

DO
IZPOLNENIH
ŽELJA

PROJEKTIVNI BIRO
VELENJE

- projektira vse vrste gradenj
- bogata izbira tipskih projektov individualnih hiš.

[illegible]

Nagradni razpis križanke ELRA

Imena izžrebanih bomo objavili v 44. številu »TV 15«, ki izide 28. oktobra.

Na Koroškem slavijo 50. obletnico koroškega plebiscita

V Celovcu proslavljajo te dni z velikim pompom 50. obletnico koroškega plebiscita, ki so ga zahodne velesile z senžermensko mirovno pogodbo vsilile koroškim Slovincem. S to krivično odločitvijo so prepustile koroške Slovence nadaljnji germanizaciji, ki se kot rdeča nit vleče skozi dolga stoletja in jim grozi s popolnim iztrebljenjem.

Kakor posnemamo iz celovškega dnevnika »Volkszeitung«, glasila koroške klerikalne stranke, se je povorke 10. oktobra v Celovcu udeležilo točno 11.250 ljudi, ki jih je spremljalo 75 godb in 120 okrašenih vozov. Proslava je namenjena poveljevanju plebiscitne zmage, zmage nad ustrahovanimi koroškimi Slovenci, zmage velenemškega duha v deželi. Ta proslava ni običajno izražanje veselja nad doseženo zmago, ne, to je demonstracija organizirane raznarodovalne sile koroških velenemških organizacij, sile, ki naj koroškim Slovincem pokaže, da je vsak njihov odpor in volja do življenja zaman in da morajo umreti.

Koroški Slovenci bi ne imeli nič proti proslavi te neslavne obletnice, če bi v deželi vladala pravica. Ne bi imeli nič proti takim proslavam, če bi Avstrija kot podpisnica avstrijske državne pogodbe izvršila svoje obveznosti, ki izhajajo iz 7. člena te pogodbe, to je, da bi v celoti zagotovila pravice koroških Slovencev in posebej še dolžnosti, ki jo obvezujejo po 5. odstavku omenjenega člena, da ne dovoli organizacij, katerih delovanje je usmerjeno zoper obstoj slovenske narodne manjšine na Koroškem.

Ko je bila pred 15. leti sklenjena avstrijska državna pogodba so koroški Slovenci upravičeno pričakovali, da bodo po tolikem trpljenju, zlasti pod nacističnim režimom, ko so jih z rodne grude množično selili, v zaporih nečloveško mučili, jih streljali, jim požigali domačije, jih obsojali na smrt z osekkanjem glav, vendarle deležni vsaj osnovnih pravic do človeka vrednega življenja. Toda po 15 letih lahko trdimo, da se njihov položaj od leta do leta glabša. Kakor v zasmeš zaščitnim določilom 7. člena mirovne pogodbe koroškim velenemškim nacionalističnim organizacijam, ki so bile med zadnjo vojno vključene v hitlerjevsko NSDAP ne le ni bilo zabranjeno delovanje, marveč se je takoj po sklenitvi državne pogodbe dovolilo delovanje in rovarjenje med drugim tudi eni nemškonacionalni najbolj fanatično zagrizeni in koroškim Slovincem najbolj sovražni organizaciji, koroškemu »Heimatsdienst« (koroški domovinski službi), ki si je od njene ustanovitve pred plebiscitom leta 1920 pa vse do danes vztrajno prizadevala, da bi koroške Slovence čimprej iztrebila iz rodne zemlje. Temu se ni čuditi, saj so bili njeni ustanovitelji in voditelji že od vsega začetka najbolj zagrizeni velikonemški šovini in poznejši nacisti, kakor npr. vojni zločinec in krvnik koroških Slovencev, SS. Standardenführer Maier-Kaibitsch, prof. dr. Martin Wutte kot znanstveni izvedenec nacistov za zatiranje koroških Slovencev, dr. Hans Steinacher, pisec knjige »Sieg in deutscher Nacht« (zmaga v nemški noči) idr.

Toda koroška deželna vlada po sklenitvi državne pogodbe ni odobrila delovanja samo tej razno-

rodovni organizaciji, marveč še mnogim drugim nacionalističnim organizacijam, ki delajo pod njenim okriljem in njenih smernicah. Med najbolj vnete sodelavke »Heimatsdienst« pri raznarodovanju koroških Slovencev lahko štejemo »Kärntner Abwehrkämpferbund« (Zveza koroških obrambnih borcev), »Die Kameradschaft« (Tovarištvo), »Südmärk Schulverein« (Šolsko društvo južna marka), »Kärntner Landsmannschaft« (Zveza koroških rojakov), »Elternvereinigung der Pflichtschulen Kärntens« (Zveza staršev obveznih šol Koroške), »Kärntner Heimatwerk« (Koroška domovinska skupnost), »Kärntner Bildungswerk« (Koroška izobraževalna skupnost) in še druge.

Naj v zvezi s tem omenimo napore dveh glavnih zgoraj omenjenih raznarodovalnih organizacij, ki v rovarjenju zoper obstoj koroških Slovencev prekašata vse ostale. V mesečniku »Die Kameradschaft« (tovarištvo) (ki mimogrede povedano obuja spomine na borbe nacistične vojske med drugo svetovno vojno) v letošnji oktobrski številki objavlja »Kärntner Heimatdienst« in »Kärntner Abwehrkämpferbund« daljši članek pod naslovom »Temni oblaki nad koroškim jubilejnim letom«, v katerem poudarjata, da so se Korošci leta 1918—1919 borili za to, da ostane Koroška nemška, svobodna in nedeljena. Sedaj pa, da se z vsemi sredstvi skuša južno Koroško proti volji njenega prebivalstva vključiti v slovensko vplivno področje. Ko navajata razne ugodnosti, ki naj bi jih imeli koroški Slovenci, kakor npr. slovensko gimnazijo, prehajata na gospodarske odnose med Slovenijo in Koroško, pri čemer se najbolj spodbujata nad ustanovitvijo slovenskega podjetja »Tessila« v Šmihelu nad Pliberkom in nameravane obrate velenjskega »Gorenja« v Pliberku in dolžita socialistično deželno vlado v Celovcu in zveznega zunanjega ministra, da podpirata to akcijo, s čemer da je ogroženo nemštvo v deželi, nato pa krepko udarita po koroških »Titokomunistih«, ki hočejo kulturno in gospodarsko integracijo južne Koroške z Jugoslavijo.

Koroški velenemški šoviniisti okrog omenjenih organizacij že dalj časa uporabljajo za koroške Slovence naziv »Titokomunisti«. Njihov namen je vseskozi prozoren. Koroški Slovenci bi bili pač mnogo bolj upravičeni te šoviniiste imenovati z njihovim praviim zasluženim imenom »Maier-Kaibitschevi nacisti«, kajti to so bili in so še. Ob zrušitvi nacizma maja 1945 so prevzeli iz rok nacističnega gauliteirja Rainerja oporoko: »ohranite mi deželo nemško in nedeljeno« in dano obljubo Hitlerjevemu namestniku še danes vestno in zvesto izpolnjujejo.

Ostali so nepomirljivi rovarji proti miru v deželi. Ko so dosegli odpravo uredbe o dvojezičnem šolstvu in dosegli, da se morajo otroci k slovenskemu pouku prijavljati, so začeli gonjo za ugotavljanje manjšine, kar tudi v zaključku omenjenega članka obe organizaciji izrecno zahtevata. In to imenujejo pravico večine? Ko so sedaj koroške Slovence do kraja ustrahovali, ko so na vsakem koraku v besedi in dejanju zasledovani, ko se mnogi ne upajo več sosedu priznati, da jih je rodila slovenska mati, tedaj naj bo koroški Slovenec od teh šoviniistov

še vprašan, ali se priznava za Slovenca ali Nemca?

Kakor za Nemce, tako je tudi za koroške Slovence merodajen izid plebiscita. Za Jugoslavijo je bilo oddanih 15.279, za Avstrijo pa 22.025 glasov. Tu ni treba več nobenega povpraševanja po narodni pripadnosti, nobenega novega plebiscita več. Treba je samo do potankosti izvesti določila 7. člena avstrijske državne pogodbe in na osnovi 5. odstavka tega člena razpustiti vse organizacije, ki delujejo proti obstoju slovenske manjšine v deželi. Potem bo v deželi red in mir in oba naroda, večinski in manjšinski bosta složno v miru delala skupno na kulturnem, socialnem in gospodarskem procvitu dežele.

Ko koroški Slovenci zahtevajo izvedbo zaščitnih določil avstrijske državne pogodbe, ki naj jim jamčijo njihove osnovne pravice na področju šolstva, uporabo slovenskega jezika pri uradih in dvojezične napise, imenujejo omenjene šovinistične organizacije NEZASLIŠANE ZAHTEVE KOROŠKIH SLOVENCEV.

Spričo takega položaja v deželi, ki ga povzročajo nacionalni nestrpnosti v omenjenih organizacijah bi morali koroški oblastniki ustrezno ukrepati. Spomniti bi se morali pred plebiscitom danih obljub, ki so glasovalcem slovenskega jezika bistveno olajšale glasovanje za avstrijsko republiko; to so bile obljube in zagotovila, da se Slovenci z glasovanjem za Avstrijo ne odreka svoji slovenski narodnosti, da bo avstrijska republika skrbela za slovensko narodnost na Koroškem enako kot za nemško, da bo skrbela za njen kulturni in gospodarski napredek, da bo slovenski jezik v avstrijski republiki imel v šolah, na sodiščih, uradih in javnosti enako mesto kot nemški. O teh obljubah priča ne le cela vrsta letakov in brošur, ki so jih izdali Nemci, o tej obljubi in zagotovitvi priča predvsem slovesna izjava koroškega deželnega zbora, soglasno sprejeta 28. septembra 1920 z glasovi vseh koroških strank, torej tudi nemškonacionalnih. Prepričanje, da z glasovanjem za republiko Avstrijo ne glasujejo proti svoji narodnosti, da bo slovenska narodnost v Avstriji brez posebnega boja priznana, da bo država skrbela za njene pravice in da bo po plebiscitu prenehalo tudi tradicionalno nasprotovanje nemškonacionalnih strank enakopravnosti Slovencev v deželi, to je bil bistven razlog, da so premnogi koroški Slovenci se odločili pri plebiscitu glasovati za Nemško Avstrijo.

In kako se danes po 50 letih ta obljuba izpolnjuje, dovolj zgovorno priča dejstvo, da so jo pomandrale v prah, kakor bodo prav tako pomandrale v prah tudi zaščitne določbe 7. člena avstrijske državne pogodbe koroška organizacija »Heimatsdienst« in njenim raznarodovalnim ciljem služeče nemškonacionalne organizacije, ki danes v deželi zapovedujejo in načrtujejo vse akcije za uničenje koroških Slovencev.

Skrajni čas je, da se spričo takega stanja na Koroškem zdrami tudi slovenska in jugoslovanska javnost, kajti jugoslovanski zastopnik v plebiscitni komisiji Jovanović je ob zaključku glasovanja javno izjavil, da Jugoslavija koroških Slovencev ne bo pozabila!

F. Š.

pravi naslov
za denarna
vprašanja

KREDITNA
BANKA
IN
HRANILNICA
LJUBLJANA

od 1. oktobra dalje

ljubljska banka

MIZARSTVO TRNOVO

LJUBLJANA, TRNOVSKI PRISTAN 20 a

VAM NUDI:

POHISTVO — OPREMO — OKNA — VRATA
OPRAVI:
MONTAŽNA DELA
VABI K SODELOVANJU:
MIZARJE — DELAVCE ZA PREDELAVO LESA

HIGIENSKA
PAPIRNA KONFEKCIJA
Taloma
Sladkogorska
SLADKI VRH

**PRI VOŽNJI Z VLAKOM
VARČUJETE
Z DENARJEM
IN ČASOM!**

Direktni mednarodni vlaki povezujejo gospodarska, kulturna in turistična središča Jugoslavije z vsemi važnejšimi kraji Evrope.

Vse informacije o vašem potovanju lahko dobite pri **TURISTIČNO TRANSPORTNEM BIROJU ZZTP LJUBLJANA**, Titova 32, telefon 311-851 ali v njegovih poslovalnicah v Ljubljani, Mariboru, Celju, Postojni in Puli.

Za potovanja med pomembnejšimi kraji Jugoslavije, se poslužujte udobnih in sodobno opremljenih poslovnih vlakov.

Prijetno potovanje!

**Združeno železniško transportno podjetje
LJUBLJANA**

*Ve gradite
pazite na stroške!*

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPŘICALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

Spomeničar Nino in njegovi

(Nadaljevanje s 4. strani)

nel, oba iz Logatca. Na sestanku sta govorila Zihler in inž. Gerl. Po končanem sestanku se je Nino ves navdušen vračal v Loško dolino.

Nedelja 10. junija 1933. Komunisti so se zbrali v gozdu nad železniško postajo Logatec. Izdajstvo! V grmovju so bili skriti žandarji. In ti so planili na zborovalce ter jih prijeli. Aretiranci so si morali sezuti čevlje, da so jih pretepal po golih podplatih. Zvezane so odpeljali v Ljubljano in jih izročili policiji. Izdajalec je žandarjem izročil cel seznam komunistov, ki so jih tudi prijeli. Razen tega so tudi nekateri aretiranci klonili in policaji povedali vse, kar so vedeli. Nekdo iz Cerknice je na policiji in na sodišču priznal vse o delu cerkniške celice. Ta je povedal tudi za Franca Strleja iz Loža, da je prišel k njemu in mu sporočil, da bo na Pokojišči nad Borovnico partijska konferenca z zaupniki cele Notranjske. Notranjski proces je imel oznako »Gerl in tovariši«. Aretiranih je bilo 32, devet so jih med preiskavo izpustili, 19 pa odpeljali v zapore Ada Ciganlija pri Beogradu. Sodišče za zaščito države v Beogradu je izreklo obsodbo: ing. Friderik Gerl 6 let robiije, Anton Hojan, delavec z Vrhnike na 2 leti, Ignac Voljč, kovač in šofer z Vrhnike 3 leta, Anton Matjaž, delavec iz Vrhnike 1 leto, Josip Laznik delavec z Vrhnike tudi na 1 leto, Albin Pergar, pekovski pomočnik z Vrhnike, 4 leta, Ignac Kunstelj, strojarski pomočnik z Vrhnike, na 2 leti, Boris Zihler, študent iz Ljubljane, na 4 leta, Andrej Benčič, delavec iz Logatca, 6 let robiije, Ludvik Pezdir (Roman Potočnik), čevljarški pomočnik iz Logatca, na 3 leta, Matija Pečnik, delavec iz Logatca, na 2 leti, Janez Truden, čevljarški pomočnik v Logatcu (doma iz Šmarate v Loški dolini) na 1 leto, Kristijan Poljšak, radiomehanik iz Logatca, na 1 leto, Josip Petrovič, kolar iz Cerknice, na 4 leta, Jakob Kranjc, mizar iz Cerknice, na 3 leta, Ludvik Lovko, kolarski pomočnik iz Cerknice, na 1 leto in še Franc Mele, kmet iz Cerknice, na 2 leti robiije. Vsi so bili obsojeni na izgubo častnih državljan- skih pravic od 3 do 6 let. Josip Zupančič, čevljar iz Logatca, in Anton Poženel, mizar iz istega kraja, sta bila na tem procesu oproščena. Sodba okrožnega sodišča ljubljanskega pa se je glasila:

Franco Strle, čevljarški mojster iz Loža, 10 mesecev strogega zaporu in 3 leta izgube častnih državljan- skih pravic, Ivan Suhadolnik, čevljar iz Kožljeka pri Begunjah, na 10 mesecev strogega zaporu in 3 leta izgube častnih pravic, ter čevljarški pomočnik Andrej iz Grahovega, na 6 mesecev zaporu. Vsi so kazni prestali v preiskovalnem zaporu, ki je trajal deset mesecev in pol. Obsodbe so utemeljili s tem, da so obsojenci bili člani ilegalne komunistične partije, ki je pripravljala puč (vstajo), da bi prevzela oblast, in v ta namen so tudi širili razno komunistično literaturo. In zapor je bil zate dragi Nino, kot sam praviš, politična šola. Sprva si bil malodušen, a prisluhnil si besedam tovariša Borisa Zihlerja, ki je politične jetnike seznanjal z načeli marksizma-leninizma. On ti je v zaporu dal veliko vzpodbudo za nadaljnje politično delo, po prestani kazni. Tudi na sprehodih po dvorišču jetnišnice si z Zihlerjem razpravljaj o političnih vprašanjih. In če si le mogel, si izkoristil priložnost, da sta se skupaj sprehajala in pomenkovala. Spominjaš se pokojnega Borisa Kidriča, kako je na sprehodih z razkuštranimi lasmi in vedno nasmejan navzlic strogi prepovedi ne- nehno enemu ali drugemu nekaj pripovedoval in naročal

Franco Strle je prestal kazni in vrne se v dolino. Čuti se osamljenega, ker ga nekateri obsoja- jo, drugi pa se ga izogibajo. Ne- katere strupene terčialke se ob- sranju z njim križajo misli, da se je v njem naselil hudobni

duh... Hudo je bilo njegovim staršem. Uboga mati! Bila je zelo pobožna ženska. Velikokrat je bila njena blazina mokra od solz in dan za dnem je goreče molila in prosila »vsemogočnega«, da bi ji sina spravil na pravo pot... Tisti, ki so bili pred tvojo aretaci- jo člani celice, pa ti celo odsvetu- jejo nadaljnje politično delo, ker obstaja nevarnost ponovnega za- pora. A tedaj ti je dal moralno vzpodbudo napreden kmet Janez Hribar. Rekel je, da te ceni, ker si pripravljen za svoje prepriča- nje tudi na žrtve. Začel si mu razlagati vse tisto, kar si se naučil v zaporu. Naročala sta in pre- birala marksistično čtivo in se oba z največjo vnemo poglabila v študij marksizma. Snovala sta načrte za politične akcije, pridobi-

Franco Strle-Nino z ženo in hčerko med vojno v Beli krajini

vanje novih komunistov in raz- krinkavanje politike protiljudske vladavine. Zapisal si, da so vaju s Hribarjem vodili komunisti v Ljubljani težko prepričali, da morajo komunisti delovati v ljudski fronti oziroma v kmeč- ko-delavskem gibanju (KDG).

Nekajkrat te je v tej zadevi ob- skal Line Zagar iz Ljubljane, vendar ni uspel. V jeseni leta 1935 je prišel k tebi v Lož dr. Jo- že Brilej (partizansko ime Bol- ko). Tudi ta ni imel sreče. Dok- torja Brileja so žandarji v Ložu tedaj aretirali in ga zvezanega odpeljali v Logatec na srezko na- čelstvo. Tu je bil nekaj dni za- prt, potem pa so ga predali ljub- ljanski policiji. Sledila so posve- tovanja v Ljubljani in s tovari- šem Hribarjem sta se udeleževa- la sestankov KDG v Ljubljani. Pomembna konferenca KDG je bi- la v Zagrebu, kjer ste ves dan razpravljali in izvolili novo vod- stvo KDG. Na tej konferenci so bili izvoljeni za sestavo kandida- tne liste Franco Leskošek, Miha Marinko in Franco Strle Strleta predlagajo v Glavni odbor, on pa predlaga za to mesto Janeza Hri- barja, ker je kot kmet bolj pri- meren in ni tako kompromitiran kot on.

Hribar in Strle še naprej po- globljeno proučujeta Marxov Ka- pital in drugo literaturo in leta 1935 k študiju pritegneta še delav- ca Matevža Haceta, Feliksa Raz- driha in nekatere druge. Poleti 1937 Franca Strleta ponovno are- tirajo. Aretirajo ga zaradi akcije pod imenom »španski teden«. Na njegov naslov so iz Ljubljane po- slali v Lož sedem kilogramov raz- ne literature. V pošiljki je bilo več sto brošur »Mučeniška Špani- ja«, Sedemdeset dni v Glavnjači, fotografije političnega kaznjence v Sremski Mitrovici Petka Mi- letiča. Žandarji so ga čakali na pošti. Komandir orožnikov To- plak je Strletu ob aretaciji poka- zal dnevnik o njegovem gibanju za dobo dveh let. In Nino je ta- krat dober mesec preždel v poli- cijskih zaporih v šentpeterski ka- sarni. V zaporih so začeli z gla- dovno stavko, ki je trajala od sobote do ponedeljka, ko so ugo- dili zahtevam zapornikov. V doli- ni je akcija za pomoč španskim borcem dobro uspela. S temi so si tudi dopisovali, in to prek Pari- za. Pošta je prihajala na naslov Godbenega društva Lož. Poleg pi- sem so prejeli s španskega boji- šča več tiskanih in pisanih brošur, ki so jih izdale vojne

enote jugoslovanskih prostovolj- cev v Španiji.

Potlej pa so nekega dne areti- rali tudi tovariša Janeza Hribar- ja. Cel dan so ga na žandarmer- ijski postaji zasiljevali. Hoteli so zvedeti, kje je dobil knjigo Ro- bija, ki opisuje razmere politič- nih kaznjencev v Sremski Mitro- vici in Lepoglavi. To knjigo so dobili pri nekem krojaču in ta je povedal kdo mu jo je dal. Ta dan je v Ložu bila velika napetost. Iz okoliških žandarmerijskih po- staj so bile poslale okrepiteve. Pred delavnico Franca Strleta so stali trije orožniki. Hribar se je dobro zagovarjal in naposled so ga izpustili.

Jesenski dnevi 1936. Občinske volitve so v dolini. Lista Kmečko- delavskega gibanja je dobila v obeh občinah (Stari trg in Lož) ve- čino. V občini Stari trg je dobilo KDGO 22 odborniških mest 20, v občini Lož pa od 18-tih 16 odbor- nikov. To je nedvomno bila pre- pričljiva zmaga komunistov in vseh naprednjakov v dolini. Re- akcionarne sile so pretrpele prvi in hud poraz. Za leto 1938 so bile razpisane ponovne volitve v združeni občini Lož in Stari trg. KDGO je dobilo 52 glasov več kot klerikalna lista. In do tistih usod- nih aprilskih dni 1941 je v dolini županov napreden kmetovalec Jože Mlakar iz Iga vasi.

In največ zaslug za znago na- prednih sil v dolini so nedvomo- no imeli: Janez Hribar, Franco Strle-Nino, Matevž Hace, Feliks Razdrih, Franco Plos in Franco Le- vec. Pri tem pa tudi ne smemo pozabiti pokojnega Janeza Koroš- ca, padlega španskega borca, ki je bil tudi zelo prizadeven v KDGO. Državnozbornske volitve 11. no- vembra 1938. KDGO je v dolini aktivno delovalo, vendar pa so pri teh volitvah dobili klerikalci več glasov. Deloma je bil vzrok temu, da je bilo za te volitve manjše zanimanje, deloma pa tu-

di, ker je bil kandidat za listo združene opozicije vsiljen. Če bi bil kandidat Stanko Lenarčič z Blok in njegov namestnik kmet Stanko Stritof iz Starega trga, kot je bilo zamišljeno, bi v logaškem okraju gotovo dobili več glasov.

Tako, spomeničar Nino. Bliza- mo se koncu. Leta 1939 si se s svojo delavnico preselil v Ljub- ljano. V začetku naslednjega leta pa so tisti, ki so že vrsto let po- prej aktivno delovali, tudi for- malno postali komunisti. Tovariš Janez Hribar je osnoval v dolini partijsko organizacijo.

Čas pa naglo mineva. Vse od leta 1932 stojiš v vrstah borcev za napredek. Bogata revolucionarna dejavnost je za teboj. V svojem delovanju in prizadevanju si se- veda doživljal uspehe in neuspe- he, v tem času so se vrstile zna- ge in porazi, pred vojno si tudi v dejanjih dokazal svojo neomaj- no privrženost delavskemu razre- du, zakaj dvakrat so te imeli za- prtega. Leto dni ti je minilo za rešetkami ljubljanskih zaporov. Mnogo, premnogo gorja so mora- li prestati tvoji pokojni roditelji. Mnogo hudega je bilo namenje- no tudi tvoji družini. V našem osvobodilnem boju bi bil skoraj izkruval, zakaj bil si hudo ran- njen. Povojna leta pa so ti minila v nesebičnem, požrtvovalnem in zahtevnem delu. Vneto in uspeš- no si opravljal visoko dolžnost pomočnika republiškega sekretar- ja. Seveda so ti poleg Spomenice 1941 sledila še številna družbena moralna priznanja za dolgoletno revolucionarno delo. Zelo rad se vračša v Loško dolino, v rodni kraj. Cvetjoča sedanost je prisot- na v dolini, a krvava je minu- lost. Več kot 450 padlih borcev in umrlih internirancev znaša krvni prispevek doline za narodnostno in socialno svobodo. Po vojni je nad 30 ljudi iz doline prejelo par- tizanski spominski znak 1941 (Spomenice) in nekaj stotin je bi- lo odlikovanih za zasluge v NOB. Čas, neusmiljeni čas pa hiti da- lje in ni ga moč zaustaviti.

Zelim ti dragi Nino, da bi še mnogo let poln zdravja in humor- ja prihajal v rodno dolino.

JOZE JANEŽ

POMAGAJ SI SAM
IN UNIO
TI BO POMAGAL

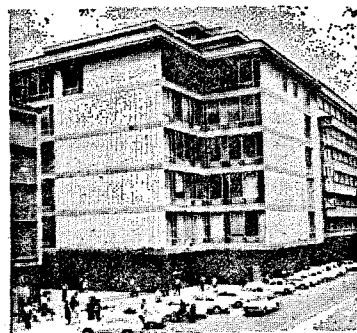
OBRTNO PROIZVODNO PODJETJE

OLJKA

ŠMARTNO OB PAKI

— proizvodnja apna in tufa

ZA CENJENA NAROČILA SE PRIPOROČA DELOVNI KOLEKTIV.

VELEBLAGOVNICI **nama** LJUBLJANA

Bogata izbira in širok asortiment blaga vam je na voljo v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA, Tomšičeva ul. 2.
BLAGOVNICA S STANOVANJSKO
OPREMO, Wolfova ul. 1.
KONFEKCIJA »ELITA«, Čopova ul. 6
BLAGOVNICA KOČEVJE
BLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA

Potrošniški kredit
Menjalnica
10% popusta za
nakup skontabilni-
ni valutani

Dobro je
če veste...

Prof. Leu Sachs, specialistu za genetične raziskave v rehovotskem Weismannovem inštitutu je uspelo spremeniti rakasto krvno celico v normalno. Če bo poskus, kakršen se mu je tokrat posrečil, uspel še vdrugič, bodo nastale nove možnosti za boj zoper levkemijo — je izjavil Sachs.

Najbolj strupena reka v naši deželi je po vsej verjetnosti Slatinska reka, ki odnaša odpadke vode iz borskega rudnika. V tej reki ne more živeti niti črv, kaj šele riba ali žaba. Pa ni strupena le voda v reki, strupen je tudi pesek, ki ga reka nanaša, ker odnaša reka iz rudniške flotacije (naprave za čiščenje rude) tudi kemične odpadke, ki so zelo strupeni. Zato delajo prebivalci v vasi Slatina (po tej vasi ima reka ime) na obeh straneh reke nasipe, da jim ne bi njen nanos zastrupljal nji in livad. Celotna barva vode v tej reki je nekako pošastna; svinčeno modra — nekakšno opozorilo ljudem, naj ne zajemajo vode iz te reke ne zase ne za živino.

Koralnice so strupenjače, katerih prednji zobje so strupeni. One ži- vijo v ZDA in v Južni Ameriki. Bra- zilska koralnica spada med najdaljše kače te vrste — dolga je meter in pol. Vzdušje koralničinega telesa so razporejeni črni, rdeči in rumeni ob- ročki (kakor prstani). Zaradi pozor- nost vzbujajočih barv, kakršne so tudi pri koralah, so tem kačam vzde- li ime: koralnica. Vsi prstani na ko- ralnici so skoraj enako široki. Ko- ralnice so po trebuhu rumene, pe- gaste.

Neka vrsta miši je dobila ime — holmčarka in sicer zaradi tega, ker dela na površini holmčke, v katerih znaša razna semena, ki jih potrebuje za hrano v dolgih in ostrih zimah. Ta vrsta miši je pri nas najbolj raz- širjena v Vojvodini. Njeni holmčki so manjši ali večji, največ merijo v prečniku od metra in pol do dva me- trov, v višino pa do 75 cm. V večje holmčke je moč sp- kg semenc. Domnevajo, da uporab- ljajo te miši za svojo prehrano 53 odstotkov semenc raznih trav in ple- vela, mnogo manj pa semene polj- skih kultur (pšenice, rži, itd.). V enem holmčku živi ponavadi 10 do 15 miši. Pod holmčkom si miši v globini od 50 do 80 cm napravijo gnezda, postlana s suho travo in li- stjem. Ta gnezda jih ščitijo pred zi- mo, mrazom in drugimi neprijetno- stmi.

Najbolj strupene žuželke na Bliz- njem vzhodu. Skupina v s hebrejske univerze v Jeruzalemu je odkrila na Sinaju nekaj primer- kov najbolj strupene žuželke na Bliz- njem vzhodu, znane pod imenom: holotrihius, podobne stenici; dolga je približno 2 cm. Njen pik lahko v petih minutah usmrti poprečno ve- liko podgano. Neka skupina znanst- venikov poskuša zdaj najti serum proti strupu te žuželke, strupu, ki je močnejši ko škorpionov strup.

V bučkah je, enako kakor v ku- marah in redkvicah, več vode kot v katerikoli drugi zelenjavi — približno 96 odstotkov. Spričo tega je njena redilna vrednost prav majhna: tri- najst kalorij na 100 gramov. V bučkah pa je precej vitamina A, vitaminov skupine B in vitamina C. Bučke so lahko prebavljive.

Na najmanjši celini, v Avstraliji, živi približno 12.000.000 prebivalcev. Mesto Sydney ima 2.250.000, Mel- bourne pa nekaj več ko 2.000.000 pre- bivalcev. Potemtakem živi samo v teh dveh avstralskih mestih več kot ena tretjina vsega avstralskega pre- bivalstva.

Ce spravljajš milijone pod blazino namesto v banko... Dva mladole- tnika, V. M. in Lj. D., sta vdrla v stanovanje Dušana Rapajiča v Zemu- nu in ukradla pet milijonov starih dinarjev. Rapajič je, preden se je odpravil na letni dopust, skril ta de- nar pod blazino. Tata sta se, brž ko je Rapajičeva žena, vrnila, spra- vila k delu, zlezla skozi okno in kaj kmalu odkrila pod blazino otroške postelje pet milijonov dinar- jev. Plen sta si razdelila in se se istega dne srečala v uradni tovar- sev v hotelu »Jugoslavija«, kjer so si vsi skupaj privoščili bogato večerjo. Po manj ko 48 urah je milica oba tata pri- jela, Rapajiča pa so lahko vrnili samo štiri milijone, ker sta tata en milijon že zapravila.

Franc Pajntar-Močnik ima šestdeset let

Predsednik občinskega odbora ZZZ NOV Nova Gorica tovariš Franc Pajntar praznuje te dni svojo 60-letnico. Po dogodkih in delu je bila njegova dosedanja življenjska pot bogata in pestra.

Čufrovim v Zakojci na zahodnih obronkih Porezna se je 10. oktobra 1910 rodil sin France. Sedem otrok je bilo v tej revni kajžarski družini. Vse je bilo treba nekako preživeti in jih postaviti v življenje. Kakor vsi drugi revni bajtarski otroci teh krajev je tudi France svojo mladost preživel v revščini in ob dninarskem delu pri premožnejših kmetih. Osnovnošolsko izobrazbo je dobil v Zakojci. Ko mu je bilo 20 let in bi bilo treba oditi na odsluženje vojaškega roka nekam v Italijo, se je odločil za usodno življenjsko pot. Zbežal je v Ljubljano, kjer se je izučil za soboslikarja. V Ljubljani je poslej živel in delal pri raznih mojstrskih vse do jeseni 1941. Bil je član emigrantskega društva »Soča« in naprednega delavskega društva »Vzajemnost«.

Ker je bil z naprednejšimi člani emigrantske organizacije stalno povezan, je bilo logično, da se je ob napadu na Jugoslavijo aprila 1941 takoj prijavil v »Soško legijo«, da bi v njenih vrstah šel v vojno proti fašizmu. Če je bilo prvo razočaranje, ko je leta 1930 pribežal v Ljubljano, veliko, je bilo razočaranje ob razsulu bivše Jugoslavije še toliko večje in težje. Kot vojak »Soške legije«, sicer se ne uniformiran neoborožen, je prišel do Karlovca. Tu se je bilo treba vrniti. V Ljubljani so že bili Italijani — okupatorji. Jeseni so že začeli iskati svoje bivše državljane — emigrante in med temi tudi Franca Pajntarja. S tovariši, kot so bili Jaka Baški, Martin Kokalj in Janko Kolman, je že preje sodeloval, zato mu sedaj ni bilo preveč težko preiti v ilegalo. Pri tem mu je pomagal še neki dogodek. V Siški je prav tedaj umrl Franc Močnik, ki je bil doma iz Kneže. Prav tako kot Pajntar je tudi ta emigriral in oba sta bila rojena leta 1910. Naš Pajntar je to okolnost izbral tako, da se je opremil z osebnostno izkaznico pokojnega Franca Močnika in je pod tem imenom kot ilegalce preživel v Ljubljani zimo 1941/42. Od tod tudi njegovo partizansko ime »Močnik«, po katerem ga poznajo partizani in aktivisti.

Njemu in Golobu je ilegalna organizacija že aprila 1942 priskrbelo propustnico za prehod bloka na Brdu. V tej smeri sta oba tudi odšla iz Ljubljane, da se priključita partizanski enoti v Dolomiti. Srečno sta prešla blok na Brdu, toda zaradi izredno deževnega vremena nista dobila zveze, kakor je bilo domenjeno. Golob se je vrnil v Ljubljano, Pajntar pa je sam nadaljeval pot v Babno goro, kjer je prišel do partizanov. Tako je postal borec 1. čete 1. bataljona Dolomitskega odreda. Njegov komandir je bil tedaj Partizan Črni,

ki je kasneje prešel v belo gardo in povzročil našemu gibanju veliko škodo.

Jeseni leta 1942 so iz tega odreda odbrali 15 prostovoljcev, ki so se priključili 1. bataljonu Gorenjskega odreda. Med temi je tedaj prišel na Jelovico tudi naš partizan Močnik. Tu pa ni ostal dolgo. Komaj se je nekoliko seznanil z načinom življenja in delovanja gorenjskih partizanov, že ga je čakala nova in odgovorna naloga.

Bataljon je taboril v Jelovici, nekje nad Strgančovo domačijo nad Podlonkom. Bilo je v začetku decembra (okrog 10.) leta 1942, ko je prišel v bataljon član štaba Gorenjskega odreda tovariš Jože Krajc — nekdanji mornarski oficir bivše jugoslovanske vojske. Iskal je človeka, po katerem bi vzpostavil stalen stik s partizansko enoto na Tolminsko-cerkljanskem območju. Ker je bil partizan Močnik doma pod Poreznom, se je sam javil za izvršitev te naloge. Z oboroženim spremstvom je odšel v Davče, od koder se je potem sam prebil čez državno mejo do Zakojce. Tu je dobil stik in zvezo s partizansko enoto, ki se je tedaj zadrževala v Prodih v Baški grapi. Pri prehodu čez mejo ponoči okrog 10. ali 11. decembra 1942 so ga italijanski vojaki slišali, ko je šel čez poledenele in strmo senožet. Začeli so streljati v smeri, od koder je prihajal glas korakov po zmrzlih tleh. Močnik se je pogal po strmini, pri tem je padel, se nekaj časa kotalil po strmini in padel čez visoko steno, pod katero je obležal ves potolčen in nezavesten. Srečo je imel, da se je še pravočasno zavedel in se pred italijansko patruljo, ki ga je že iskala, umaknil k ljudem, ki so ga rešili in skrili. Doma v Zakojci si je uredil skrivališče, kjer ga je še januarja 1943 zdravil domači zdravnik Špirov Štefan z Bukovega.

Ko je okreval, je vzpostavil zvezo, ki je prek Davče in Prtovča povezovala primorske in gorenjske partizane.

Ob razpadu Italije septembra 1943 je naš tovariš Močnik sodeloval pri osvoboditvi in mobilizaciji Baške grape. Kmalu je postal komandant bataljona oziroma brigade. Sestavljali so jo mlajši domači fantje, ki niso bili še mobilizirani v italijansko vojsko in velika večina tistih, ki so se tedaj vrnili domov iz razpadle italijanske vojske.

Po veliki zmagi na Turjaku se je Prešernova brigada že oktobra 1943 spet zbrala v Davči. Tu se je tedaj brigada, ki jo je iz Baške grape sem pripeljal tovariš Močnik, združila s Prešernovo, in Močnik je postal namestnik komisarja brigade.

V pozni jeseni tega leta je bilo ustanovljeno Idrijsko-tolminsko vojno področje. Tovariš Močnik je bil imenovan za pomočnika ko-

mandanta in kmalu zatem za komandanta tega področja.

Ob koncu januarja 1944 je bilo to področje ukinjeno in formiran Dolomitski odred, kateremu je bil imenovan za komandanta tov. Močnik. Na tej dolžnosti je ostal do aprila 1944, ko je bil postavljen za komandanta Vipavskega vojnega področja, ki se je tedaj formiral.

Ta pomlad je bila za Pajntarja dvakrat lepa. Preselil se je iz mrzlih globč Trnovskega gozda in Hrušice v brstečo pomlad Vipavske doline in Krasa. Drugič pa zato, ker je tu spoznal neko aktivistko, ki jo je kmalu po vojni obiskal in se z njo oženil. Pa tu je ostal komaj tri mesece in že je moral na novo dolžnost.

Pri poveljstvu IX. Korpusa so se tedaj že dokaj dobro razvili posamezni oddelki. Tako je sedaj Pajntar postal načelnik ekonomskega oddelka, kar je ostal do osvoboditve, ko je z delom štaba IX. korpusa odšel v Trst in pri KM Trst osnoval nov ekonomski oddetek.

Po 12. juniju 1945, ko so se naše enote umaknile iz Trsta in Gorice, je tovariš Pajntar prišel na razpored v poveljstvo IV. armade. Ker pa se je prav tedaj ustanovljala civilna organizacija za preskrbo prebivalstva »PRERAD«, je bil tovariš Franc, ker se je že prej ukvarjal z ekonomskimi posli, demobiliziran in stavljen podjetju PRERAD na razporeditev. Postavljen je bil za direktorja poslovalnice PRERADA v Mostu na Soči, kjer je bilo treba poskrbeti za redno oskrbo prebivalstva na območju tedanjega tolminskega okraja. Na tej dolžnosti je ostal do konca leta 1947.

V letih 1948—1949 je bil predsednik okrajnega ljudskega odbora Tolmin. V letih 1950—1951 je bil direktor živinorejske direkcije pri Oblastnem ljudskem odboru za Slovensko primorje (sedež v Postojni).

Po razformiranju ObLO je prišel v Novo Gorico, kjer je bil: eno leto okrajni poverjenik za kmetijstvo, 5 let predsednik Okrajne zadrugne zveze, 5 let predsednik Občine Sempeter, 1 leto direktor gozdarske-poslovne zveze in 1 leto direktor Kmetijske zadruge Nova Gorica. Leta 1963 je bil upokojen.

Upokojeval mu je morda prišla kar pravi čas. Tedaj je bil pravkar še kako zaposlen z gradnjo svoje hišice, ki si jo je le uspel zgraditi na robu Sempetra. Ko je dobil lokacijo za svojo hišico, si je zadovoljno želel, da bi živel nekje v mirnem kotičku. Pa ga je razvoj gospodarstva že dohitel in prehitel. Kar naenkrat se je znašel pred vrati velikega podjetja VOZILA GORICA in ob parkirnem prostoru.

Naš Franc je nepokojni upokojenec. Miru ne pozna. Vedno je na poti po nujnih in važnih opravkih. Ko smo ga letos izvolili za predsednika Občinskega odbora ZZZ NOV, se je najprej vprašal, če bo imel dovolj časa še za to funkcijo. Sedaj ima že tri vnučke in ob njih je zopet mlad. Stavim, da se te dni kar čudi, kdaj in od kje se mu je nabralo že toliko let, da se jih je vredno na ta način spominjati.

V krogu prijateljev ga bomo zvrnili kozarček na zdravje našega Franca in partizana Močnika!

CIRIL ZUPANČ

Politični razgledi

V Londonu že dolga leta izdajajo letno publikacijo »Jane's Fighting Ships«, ki velja za najbolj verodostojen dokument o položaju bojne mornarice na svetu. V zadnji knjigi za leto 1970—1971 je poglobljena ugotovitev, da sovjetska bojna mornarica prehiteva ameriško in da je ZSSR na tem področju v nekaterih točkah že pustila za seboj ZDA. Poudarjajo tudi, da pravzaprav ne gre več za tekmo, ko pa je eden izmed tekmovalcev skoraj negiben (ZDA), medtem ko se drugi (ZSSR) z velikanskimi skoki poganja naprej.

Obenem s tem opazujejo politični in vojaški strokovnjaki pojav, ki se je začel leta 1967, ko so sovjetske bojne ladje zaplule v Sredozemsko morje. Danes ima ZSSR v Sredozemlju več ladij kot ameriško VI. ladjevje. Obenem so sovjetske bojne ladje začele v večjem številu manevrirati v norveškem morju: leta 1968 je bilo tam že 50 sovjetskih bojnih ladij, ki so jih na daljavo varovali iz oporišča na Baltiku in seveda na Arktiki, klasičnem sovjetskem področju. Leta 1963 se je nekaj sovjetskih podmornic (med njimi več jedrskih) prikazalo v sruu Atlantika, v okolici Azorov in Bermudov. V Kitajskem in Japonskem morju je kakšnih dvajset sovjetskih ladij in te so pred leti omogočile severnokorejski mornarici, da je ujela ameriško vojnisko ladjo »Pueblo«, zaradi katere se je močno povečala napetost na svetu.

Leta 1970 je sovjetska mornarica naredila veliki skok: zaplula je v Indijski ocean in Perzijski zaliv: najprej je ta privedla ribiške ladje, potem pa je sklenila sporazume za uporabo pristanišč v nekaj prijateljskih deželah. Sovjetske ladje tako lahko uporabljajo pristanišča Tincamalee (Cejlon), Socotora (Južni Jemen) in na Mauriciusu ter pokrivajo trikotnik na poti okoli Rta dobre nade (poti velikih petrolejskih tankerjev) ter vsa sporna politična področja ob Perzijskem zalivu in vzhodni Afriki.

Vse kaže, da se Američani zaradi tega ne razburjajo preveč. Strokovnjaku zadostuje, da nista »ustvarjeni« za medsebojni spopad. Razlikujeta se tako po zamisli, kot po ustroju in vlogi. Prav tako zadošča pogled na zemljevide, da lahko ugotovimo, kako razdelitev ameriških in sovjetskih ladij po svetovnih morjih bolj kaže na razmejevanje velikih vplivnih področij kot pa na priprave na spopad.

Primerjava med mornaricami je potemtakem mogoča in nemogoča. ZDA imajo veliko prednost v letalonosilkah, saj ima ZSSR le dve nosilki helikopterjev. Zato ima sovjetska mornarica več raket na svojih ladjah, obenem pa hitreje napreduje: v šestnajstih letih je podvojila svojo moč. Če bo šlo tako še naprej, bo v letu 1975 sovjetska bojna mornarica presegla ameriško v vsem: v številu ladij, v tonaži, v oborožitvi. Vendar številke ne povedo vsega, saj smo že poudarili, da je sovjetsko in ameriško mornarico težko primerjati.

Ameriška bojna mornarica je zgrajena tako, da vse temelji na letalonosilki. Pravzaprav gre za velikanski plavajoči otok, ki je opremljen z vsemi napravami za odkrivanje, zaščito in napad (tudi atomski). Vse se potem gradi okoli letalonosilke. Prednost takšnega si-

Koeksistenca na morjih

stema je v tem, da je vsako ameriško ladjevje popolnoma samostojno, da je neodvisno od ZDA in da lahko deluje brez pomoči. Vsako ameriško ladjevje zmora vse: obrambo, klasičen ali atomski napad, izkrcanje, operacije na kopnem, operacije z lovskimi letali in bombniki. Če bi bile v vojni ZDA poražene, bi vsako ladjevje lahko delovalo še naprej in pošiljalo okoli jedrske podmornice, oborožene z raketami Polaris, ki jih načeloma ni mogoče odkriti. Skratka: vsako ameriško ladjevje je zaprt sklenjen krog, v katerem je vse: od žvečilnega gumija za mornarja, do atomske bombe.

Takšen sistem ima tudi svoje slabosti: je skrajno izpopolnjen in obenem je zastarel. Velikanske letalonosilke, ki so v rabi že petnajst let, so zdaj postale velika tarča za nove rakete: celo po mnenju ameriških strokovnjakov so letalonosilke bolj ranljive kot več manjših enot, ki so razkrojene okoli in oborožene z raketami. Zato se ameriška vlada zaveda, da bo treba velikanske letalonosilke, ki jih je Hruščov leta 1960 imenoval »plavajoče krste«, zamenjati s čim drugim. To bi zahtevalo velikanske investicije in v prehodnem obdobju bi se moč ameriške mornarice neznansko zmanjšala.

Sovjetski sistem je novejši (star največ petnajst let) in precej drugačen. Sovjetski vojaški strokovnjaki so se raje kot za letalonosilke odločili za nosilke raket, se pravi za moderno verzijo nekdanjih topnjač. Prepričani so namreč, da manjša ladja, ki je oborožena z raketami, lahko zlahka potopi velikanski klasični rušilec. Zato so začeli graditi klasične in jedrske podmornice (na leto naredijo osem jedrskih podmornic, tako da je sovjetska podmorniška armada že močnejša od takšne armade članic NATO). Potem so poskrbeli za nosilke raket in nazadnje za nosilke helikopterjev, ki prenašajo prve sovjetske »marine« (mornariško pehoto). Obenem so razvili ladjevja obveščevalnih ladij, ki so izredno mobilna in ki jih je zelo težko odkriti. S tem, da se je ZSSR odločila za rakete namesto za letala in za podmornice namesto za letalonosilke, je postala tudi »modernejša« in njena mornarica je popolnoma drugačna od ameriške.

Toda tudi ta odločitev ima svoje slabosti: s tem, ko se sovjetska mornarica širi po svetovnih morjih, potrebuje stalna oporišča, v katerih bi ladje varno sprejeli, popravili in znova oborožili. Tako se bo sovjetska mornarica kmalu znašla v položaju, v katerem je nekoč bila ameriška: pridobiti »prijateljske« dežele za to, da odstopijo svoja pristanišča. Druga slabost: stremljenje, da bi letalstvo zamenjali z mornariškim »topništvom« velikega dometa na podlagi raket, utegne prikrajšati mornarico za letalsko podporo. Dokler je mornarica plula kolikor toliko blizu sovjetskega kopnega, je bilo še vse v redu. Potem pa se bo treba širiti in že sedanje »osvajanje« še prostih morij kaže, da bo treba skrbeti za oporišča.

»Zasedba« morskih površin kaže na nenavadno »razdelitev sveta«: ZDA so s svojimi ladjami predvsem v Atlantiku, Pacifiku in Sredozemlju, ZSSR pa v Črnem morju, Sredozemlju, Indijskem oceanu, Kitajskem morju, Baltiku in na Antarktiki. Se pravi, da sovjetska mornarica obkroža Kitajsko, medtem ko ameriška varuje ozemlje ZDA. V tej razdelitvi je nekaj, kar bi lahko imenovali »plavajoča Jalta«...

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Jože Lenarčič-Jelen

Rodil se je v Logatcu, od tam pa se je preselil v Cerkljano, kjer se je že leta 1925 vključil v napredno delavsko gibanje. Zaradi tega so ga oblasti stalno preganjale. Kasneje se je naselil v Ljubljano. Leta 1941 ga je našlo pripravljeno gibanje za Bežigradom, kjer je stalno. Velike so njegove zasluge za povezavo obrtnikov z OF in za njihovo sodelovanje z intendantom.

Pri njem je bil sedež ljubljanske okrajne intendantne. Nihče ne bo nikoli mogel prešteti, koliko nahrbtnikov, pasov, škornjev, čevljev, gležnjakov in druge opreme je šlo po njegovi zaslugi k partizanom. Razen tega je bil povezan tudi s centralno tehniko, bil je član narodne zaščite, kasneje celo vodnik in četni komandir.

Po osvoboditvi je bil Lenarčič prvi predsednik četrtnega odbora Bežigrada-Siške. Čeprav ni bil čisto zdrav, se je kljub temu neumorno trudil, da bi naredil čimveč. Bil je eden tistih, ki se niso nikoli ozirali na uradne ure. Zato je za Bežigradom veliko reči, ki so plod njegovega dela.

Ostal nam bo v spominu kot skromen, delaven in požrtvovalen javni delavec in človek.

Josip Grča

Rodil se je 26. marca 1887 v Hruševici pri Stanjelu. Šestnajstleten se je zaposlil v Trstu in se seznanil z delavskim gibanjem. Leta 1914 je moral v vojsko, služil je pri topničarjih v Gorici, nato pa so ga poslali v Galicijo, kjer je prišel v rusko ujetništvo. Od tam se je prijavil kot prostovoljec v srbsko vojsko. Bojeval se je v njenih vrstah na solunski fronti, kjer je bil tudi ranjen.

Po končani vojni se je naselil v Prekmurju in se oženil z domačinko Julijko. Leta 1941 so ga madžarske oblasti izgnale na Hrvaško v okraj Kutina, pred tem pa je bil zaprt. Na Hrvaškem se je povezal z osvobodilnim gibanjem. Aprila 1944 je kot borec naše vojske padel mladi učitelj Josip, ponos Grčeve družine. Drugi sin Mirko pa je vojno srečno preživel, po vojni je bil aktivni oficir naše vojske.

Po vojni se je Grča spet vrnil v Prekmurje. Živel je v naselju Trilimni pri Lendavi. Več let je bil predsednik občinskega odbora ZVVI in član okrajnega odbora. Kot tak je prejel priznanje zveznega odbora ZVVI.

Umrl je na svojem domu 5. oktobra letos. Slava njegovega spomina.

TV 15 "ZA MLADINO"

NAGRAJENI PRISPEVEK

Sem in tja po bolnišnici Franji

OBISKAL SEM JO V SOBOTO POPOLDNE. BIL SEM VZNEMIRJEN IN POCUTIL SEM SE KOT PRED SESTANKOM Z DEKLETOM... »TI, FANT, SI PA PRVIČ TUKAJ?« ME JE OGOVORIL STAREJŠI OBISKOVALEC, KI JE OPAZIL MOJE — VERJETNO NEVSAKDANJE — ZANIMANJE ZA PODROBNOSTI IN POPISANO BELEZNICO V ROKI. »TO NE BO DRŽALO!« SEM MU SMEJE SE DEJAL. »VSAKO LETO PRIDEM, ČE UTEGNEM, TUDI VEKTRAT!« ZDELO SE MI JE, DA JE PRESENEČEN, PA SEM NADALJEVAL: »VESTE, BOLNIŠNICO FRANJO STEJEM ZA UMETNINO. V NJEJ JE SKRITIH TOLIKO ČUDOVITIH STVARI, KI PRVI HIP NE VZBUDE POZORNOSTI IN SELE SKRBNEGA OPAZOVALCA OPOZORE NA NESLUTENE RAZSEŽNOSTI. LE-TE NAREDE VSAKO STVAR TRAJNO IN ZANIMIVO. KO BI FRANJO OBISKAL SAMO ENKRAT, BI SE ZA GROBOVE NE VEDEL...« VESTE, NA NJIH SO CVETLICE, KI VZCVETO VSAKO LETO S PRIHODOM POMLADI, LE MALO NAPREJ SO V KAMEN ZAPISANA IMENA UMRLIH VASILJA SEVJALOVA, ALDA CANDARUTLIJA, CVETKE VITEZ... PETDESET JIH JE IN POD NJIMI JE ROKA VKLESALA VEČNO PRETRESLJIVE KAJUHOVE VERZE. TISTE: »ZA KAR SEM UMRL, BI HOTEL SE ENKRAT UMRETI!« OD PETSTODVAJSETIH RANJENCEV, KI SO SE ZDRAVILI TOD, JIH JE UMRLA ENAINSESTDESET.

V bolnišnici Franji je na ploščah z zlatimi črkami med drugim zapisano, da je prve barake postavil dr. Viktor Volčjak, potem ko so ga domačini opozorili na skrivnostno sotesko Pasice. Dne 22. januarja 1944 je vodstvo le-te prevzela dr. Franja Bojc-Bidovec. Nato preberemo: »S pomočjo zdravnikov, osebja, bunkerjev in minskih polj, posebej pa še zanesljivosti in požrtvovalnosti domačinov je bolnišnica delovala do osvoboditve!«

V sobi za zdravnike, kjer je tudi spominska knjiga, je nad vrati prilepljena osmrtnica narodnega heroja Franca Rozmana-Stane, ki se je ponesrečil pri preizkušnji učinkovitosti novega minometa... Najbolj poln slik, zemljevidov in literature, je invalidski dom. Na steni so slike štirih velikanov druge svetovne vojne: Tita, Stašina, Roosevelta in Churchilla... V sobi za ranjence sem naletel na odluk, ki proglašala dan Prešernove smrti za kulturni praznik slovenskega naroda. Podpisana sta predsednik predsedstva SNOS Josip Vidmar in sekretar Boris Kidrič. Prav je, da se jo vsaj z eno kitico spomnimo tudi mi:

ZIVE NAJ VSI NARODI,
KI HREPENE DOČAKAT' DAN,
DA, KODER SONCE HODI,
PREPIR IZ SVETA BO
PREGNAN,
DA ROJAK
PROST BO VSAK,
NE VRAG, LE SOSED BO
MEJAK!

Rahlo utrujen in poln novih vtisov sem prišel do prijaznega oskrbnika Franca Bevka, ki sprejema obiskovalce, prodaja razglednice in knjižnice ter z veseljem pokramlja za vsakomer, ki je željan pogovora. Strah časnika, ki ni časnika, je bil — to sem videl pozneje — povsem odveč. V prijetnem klepetu sem pozabil, da je bil to moj prvi uradni pogovor. Pa je le bil!

»KOLIKO CASA ZE DELATE KOT OSKRBNIK?«

— Od leta 1951, torej devetnajst let. Takrat so bili sledovi vojne še zelo vidni, bilo je še veliko nevarnih in nezaščitenih mest, pa tudi manjkalo je marsikaj. Prav iz tistih dni je od radijskega sprejemnika ostalo samo ohišje. Danes pa niti tega ni več, in tako je v invalidski sobi na ogled — od tovrstnih predmetov — le še gramofon.

Povedal je, da je zaposlen ves

TE DNI

OD 9. DO 11. OKTOBRA 1943 JE BIL V KOČEVJU SODNI PROCES PROTI VODITELJEM BELE IN PLAVE GARDE, KI JIH JE NARODNOOSVOBODILNA VOJSKA UJELA V GRČARICAH IN NA TURJAKU. OBA NAPADA JE IZVEDLA NEPOSREDNO PO KAPITULACIJI ITALIJE. NA ZATOŽNI KLOPI JE SEDELO ENAINVAJSET OBTOŽENCEV. IZREDNO VOJASKO SODIŠČE JIH JE ŠESTNAJST OBSODILO NA SMRT, PET PA NA PRISILNO DELO. SOJENJE JE BIL JAVNO IN JE POTEKALO PO VSEH PRIZNANIH PRAVNIH MERILIH, HKRATI PA JE BIL TO PRVI PROCES PROTI VOJNIM ZLOČINCEM V OKUPIRANI EVROPI!

dan — dokler prihajajo in odhajajo obiskovalci. Čerenova hiša, kakor ji pravijo po domače, stoji na vzpetinici ob stezi, ki pelje do bolnišnice. Oskrbniku tako ni težko opaziti prvih gostov. Za vsak primer pa je ob stezi napis, ki opozarja na oskrbnikov dom, kjer lahko dobiš tudi ključ.

»KER SVA ZE PRI OBIŠKOVALCIH — V KATERIH DNEH JIH JE NAJVEČ?«

— V nedeljo. Zanimivo pa je, da jih je v petek več kot v soboto.

Spomnil sem se plošče, kjer je navedeno, da se je v bolnišnici lahko hkrati zdravilo do 108 ranjencev. Če temu prištejemo še 40 zdravnikov in bolničarjev je bilo v bolnišnici 150 ljudi hkrati.

»JIH JE KAKO NEDELJO TOLIKO NAEENKRAT V TEM MAJHNEM PROSTORU?«

— Seveda. Tudi do petsto jih pride v enem dnevu. To se navadno dogaja avgusta, ko je sploh največ obiskovalcev. Junija jih je bilo 4200, julija 6000. Prihajajo pa vse leto. Včasih jih pride tudi samo nekaj, le redko se zgodi, da pride en sam Ti si imel danes posebno srečo. »Prišel sem s posebnim namenom, ki ga lahko opraviš le sam in seveda z vašo pomočjo,« sem hitro dejal.

Bil sem tudi v bunkerju za ranjence, ki ima krajši rov. Nisem se šel jamarja, v rovu namreč. Ne zato, ker bi me bilo strah, želel sem srečati kakega obiskovalca in tega bi gotovo kap. Me ne ne! Iz pogovora sem dalje zvedel, da je bunker lahko sprejel 30 ranjencev.

»BOLNIŠNICA JE BILA PRAV GOTOVO DOBRO ZAŠČITENA?« (Niti slutiti nisem, da bo to tudi zadnje vprašanje — zaradi vse bolj »nadležnih« gostov, ki so se nagneti okoli naju.)

— Narava je izklesala luknje, kamor so se spravili stražarji. Sest bunkerjev je imelo stalno stražo, šest pa le ob neposredni

nevarnosti. Vidni so le spomladi, ko sneg skopni in še ne zraste trava in listje...

»NA SVIDENJE, PRIJAZNI OSKRBNIK, FRANC BEVK!« sem vzkliknil in stekel po stezi.

MILAN BRUN

Slovo od Franceta Bevka

Umrl je France Bevk. Ravno takrat, ko se je ves slovenski narod pripravljal na praznovanje pisateljeve osemdesetletnice, nas je presunila novica o njegovi smrti.

Zapustil nam je bogato kulturno dediščino in junaki njegovih del bodo večno živeli med nami, zunaj naših meja in naše domovine, saj njegove knjige berejo po vsem svetu. Nekoč je v šali dejal, da je napisal več knjig, kot pa ima let. Resnično, dal nam je več kot sto knjig. »Kaplan Martin Čedermac«, »Krivda«, »Znamenje na nebu«, »Črni bratje«, »Lukey in njegov škorec«, »Knjiga o Titu«, »Iskra pod pepelom«, »Pastirci«, ... Kdo bi mogel naštetiti vse!

France Bevk ni bil le najboljši in najplodovitejši pisatelj, bil je tudi pomemben družbeno-politični delavec. Nosilec nagrade AVNOJ-najvišjega jugoslovanskega priznanja za književnost — bil je tudi ljudski poslanec, podpredsednik prezidija LRS, predsednik Društva slovenskih književnikov... Med narodnoosvobodilnim bojem je bil v vodstvu OF Slovenskega Primorja!

Velikega slovenskega pisatelja ni več — s svojimi deli pa si je postavil nesmrten spomenik.

BRANKO JORANKO

KRAMLJANJE

Draga prijateljica!

Zaj se mi, da sem hudo utrujen. Odiocam se, odiocam... a za se mi, da sem se ze odiocu. Naredil bom venk korak v svojem mladnem življenju: mogoče je to moj poslednja sestavek! Sprejme pesene ne potrebuje, ker je že v njem vse povedano. Rad pa bi prisel na čisto neke drugje — pri nagradah in honorarju. Ze večkrat sem napisal, da sem imel objavljena dva prispevka. Oba sta bila nagrajena s knjigama. Lepe so, nič ne recem, in skropno jim cuvam. Kdo bi ne imel rad knjig? Samo, je knjiga tuda honorar? Če je, potem je vse v najlepšem redu in sem kar se da zadovoljen. Potrditi pa moraš ti in nuncie drug. Se spomniš, da si trikrat objavila pisma v rubriki »Kramljanje«? Kaj nisi rekla, da udi le-ta honorirate? Jaz se nimam dokaza. Misliš, da sem jezen? Ne! Le prijatelji me vprašujejo o tem, jaz pa ne vem odgovora. Za konec se velika prošnja, zate morda prevelika. Tu si nepooblaščen in upanja ni veliko. Če bo prispevek »Sem in tja po Bolnišnici Franji« objavljen na mladinski strani, ga krajšaj in popravi, čim manj. Lepo prosim, vsaj za konec, in hvaležen ti bom.

Lep pozdrav!

Milan Brun
Gregorčičeva 7a
p. Dornberg

Dragi Milan!

Cemu zadnji prispevek? Kaže, da nisi posebno utrujen. Morda zato, ker obišča na tem svetu zate le Bolnišnica Franja? Če je tako, prenehaj s pisanjem! Če pa ni, potem to ni pošteno, dragi prijatelj. Mislim, da si ga tudi s tistim »sprehajal sem se po Cerknem... mladi v tej kotlinici nimajo kaj prida življenja... manjka sonca...« nekoliko polomil. Misliš, da imamo mi v naši kotlinici kaj več sonca? Ne bi rekla! Glede honorarja je krivda naša, ne moja. Medtem sem jo popravila. Upam, da si zadovoljen! V »Kramljanju« honoriramo le samostojna pisemca in ne tista, ki pridejo kot spremeno dopolnilo poslanega prispevka. Si zadovoljen z odgovorom? Tvoji veliki prošnji pa žal nisem ustregel. Večno nepotešen radovednež si in gotovo boš vprašal, zakaj. Zato, ker vem, da se boš še oglašil — saj ne boš mogel drugače.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovana tovarišica Milena!

Najprej vas lepo pozdravljam in želim še veliko uspehov pri nadaljnjem delu. Danes se prvič oglašam in pošiljam prispevek o pisatelju Bevku. Upam, da boste zadovoljni. Hodim v osmi razred osnovne šole. Spisji mi gredo dobro izpod rok. Ze zdavnaj sem vam mislil poslati kakšen prispevek, pa sem vedno odlagal. Sedaj vam objubljam, da bom postal stalni sodelavec.

Prejmite lepe pozdrave!

Branko Joranko
Zidanškova 9
p. Celje

Dragi Branko!

Takšnihle obljub imam že veliko in med njimi mnogo neizpolnjenih. Ti pa svoje ne boš pojedel, kajne?

Lepo pozdravljen!

MILENA

Mamina pripoved

Imela sem sedemnajst let

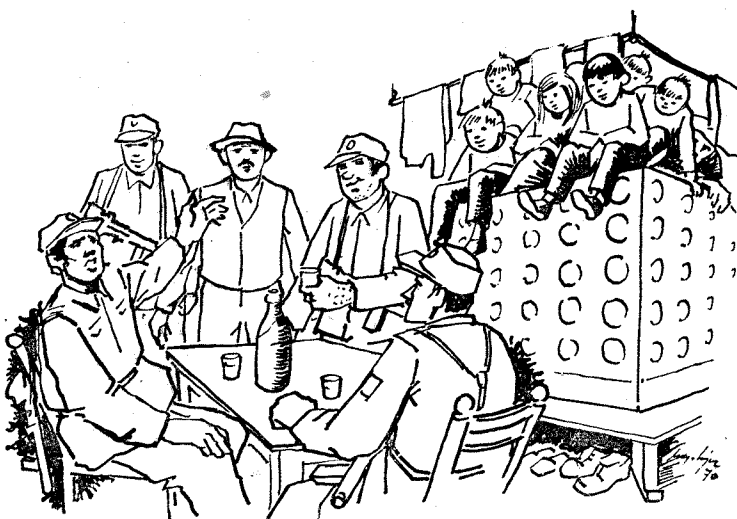
Ko se je začela vojna, mi je bilo komaj sedemnajst let. Doma sem bila v Zireh na Gorenjskem. Naša hiša je bila bolj na samem, v dolini ob vznožju hriba Mrzli vrh. Starši so bili bolehn. Pet bratov je zgodaj odšlo z doma po svetu. Dve sestrji in najmlajši brat, ki mu je bilo dvanajst let, smo bili doma.

Vas Ziri z okolico je bila osvojenjena že jeseni leta 1943. Partizani so se prosto gibal. Kmalu pa so prišli drugačni časi. Velikokrat so prihrumeli Nemci. Bili so oboroženi od nog do glave in jim partizani niso mogli biti enakovredni nasprotniki. Kurirji so nas o bližajočih sovražnikih vedno pravočasno obvestili. Partizani so poiskali zavetišča, in tudi pri nas jih je bilo vedno polna hiša. Pomagali smo jim, kolikor je bilo pač v naši moči. Ponavadi se je vse srečno končalo in so sovražniki odšli z dolgim nosom.

Zgodilo pa se je, da nekega dne nismo bili obveščeni. Iznena-

da se je pred hišo zbralo toliko Nemcev, da jih ni bilo moč prešteti. Kaj sedaj? sem se v strahu spraševala. (Pred očmi mi je vstala slika moje sošolke in prijateljice. Pri njih so imeli skritih pet utrujenih partizanov. Nemci so jih presenetili, hišo obkolili in nesrečneže tudi našli. Partizane so mučili do nezvesti, jih pometali v izpraznjeno hišo, polili z bencinom in hišo zažgali. Domači so jo tokrat srečno odnesli. Bili pa so primeri, da so tudi domače pometali v gorečo hišo.) Casa, da bi jih spravila v pravo skrišališče, ni bilo. Nenadoma mi je šinila v glavo odresilna misel. Najmlajši brat je ravno nakladal seno živini v jasi. V naglici sem namignila partizanom, naj skočijo v jasi in se vležejo pod seno. Brat je mirno nadaljeval delo. Takrat so Nemci vdrli v hlev. Hodili so gor in dol, na jasi se pa niso spomnili!

CVETKA TUSAR Narišal: Evgen Sajovic

Okrogle in oglate

Korenine zla... Podpredsednik ZDA Spiro Agnew pove ponavadi tisto, kar misli predsednik Nixon. V nekem televizijskem intervjuju je dejal o neredih na ameriških univerzah: »Naše univerze so se izrodile v ciklus za razvajene, nevzgojene, blodne otroke staršev, ki niso nič boljši ko njihovi otroci...«

Črna nevhvaležnost... Helmut Schmidt, minister za narodno obrambo v zahodnonemški vladi, je zameril nekemu časnikarju, ki je pritaknil njegovemu imenu doktorski naslov: »Dovolite vendar, da živi tudi kak Nemec, ki nima ravno doktorskega naslova!«

Sovražnik statistikov... Vodja bavarskih konservativcev, jezikavi Joseph Strauss je takole udaril po statistiki: »Za statistike je temperatura zmerna, če imaš glavo v peči, noge pa v hladilniku...«

Ne bahajte se z diplomami... Juan Gruz z otoka Luzon je zamenjal iskal zaposlitev. Na koncu je sklenil ponuditi svetu svoje usluge prek tiska ter je v uredništvu nekega manjškega lista zaprosil, naj mu objavijo oglaševalne vsebine: »Končal sem dve fakulteti. Govorim sedem jezikov. Pripravljen sem o svojem znanju in skušnjah prebrati vsako poslovno organizacijo ali pridobitnika, ki bi želela zaposliti dobrega delavca.« Sodelavec oglaševalnega oddelka pri omenjenem listu je, ko je prebral njegov oglas, koj zaničljivo izjavil Gruz, da je v tem letu že 385. pametnjak, ki se zamenja poskušajo popularizirati s takimi neumestnimi, kakršne so diplome in podobni nesmisli. To odkritje je Gruza spodbudilo, da je pri priliki svoj oglas takole »predelal«: »Jaz sem bedak. Moja inteligenca je podpoprečna. V družbi sem kar se da neroden. V moji navzočnosti se boste tako vi kakor vaši gostje počutili kar — genialne.« Po objavi tega oglasa so Gruza dobesedno zasuli z vabilom na sprejeme, kosila, večerje in koktajle.

Vsa slava mu ne pomaga... Znan srbski komik Miodrag Petrović Čkalja ima na Avali počitniško hišico. Uredniku »Večernih novosti« je zapuhal, da je postal pravi zidar: »Sustmarim, krpam in vse mi gre narobe. Nikakor ne morem dobiti ne cementa ne betonskega železa, kakor da gradim hidrocentralo. Tudi delavcev ni nikjer. Tako je pri naših ljudeh — iščejo delo, hkrati pa prosijo boga, da ga ne bi našli.«

Uradna zapeljivka... »Bilance so kakor bikini, skrivajo tisto, kar je najkavknejše,« je napisal o uradnih bilancah britanski članek Parkinson. Zahodnonemški kancler W. Brandt je zelo uviden ter se ne jezi, vsaj ne hudo, na kritike, ki napadajo njegovo politiko. Nedavno je kar spravljivo dejal: »Vlada ni ustanova za lov na aplavze.«

Rodil se je prepozno... Pisatelj Branko Copić je povedal tole mikavno zgodbo o obisku v samostanu Hilendarju: »Nekega dne sem se napotil v samostan in zaprosil nekega meniha: »Oče, ali bi mi lahko posodili kakega mežgja, da ne bi moral toliko peščati?« Menih me je začuden pogledal in mi odgovoril: »Zal, nam je, gospod Copić, toda zadnji mežeg nam je poginil, ko nas je bil obiskal car — Dušan. Ko bi bili prišli malo prej, bi bili kaj našli tudi za vas...« Ta »malo prej« pomeni nekaj stoletij prej.

Vstanite, mrljici... Kraljevačka »Cistoc« je objavila v »Ibarskih novinah« poziv: »Pozivajo se sorodniki umrlih in pokopani na mestnem pokopališču v Kraljevu...« Pokopani, po vsej verjetnosti, ne bodo mogli ustreči pozivu ter bržkone ne bodo niti plačali kazni, ker se ne bodo odzvali pozivu...

Tudi na pleši se včasih še najde kak las... Neki angleški časnik je po zadnjih parlamentarnih volitvah napisal o nekem kandidatu, ki je bil pri volitvah propadel: »Možakar ima več ko dovolj razlogov, da si ruje lase, pa čeprav je plešast...« Ni zadosti, da je propadel pri volitvah, zdaj naj bi si poraval še poslednje lase!

Posnemanja vredna kazen... Pred ambulantno v Budvi so nedavno izobesili opozorilo: »Prepovedano parkiranje! Kršilec bomo na njegovih avtomobilih preluknjali gume!«

BREŠT
POHIŠTVO

Velike tankovske bitke

3

Erich von Manstein, načelnik glavnega štaba Heeresgruppe A, ki je sodila pod poveljstvo generalisima von Rundstedta, je bil svoje čase kritiziral načrte, ki jih je nemški vrhovni štab predlagal za morebitni spopad na francoski fronti: dejal je, da v njih ni »niti sledu o clausewitzizmu«. V spomenu, ki jo je leta 1939 poslal vrhovnemu poveljstvu oboroženih sil (OKW) in ki jo je podpisal tudi von Rundstedt, je trdil:

»Splošna zmaga je odvisna od uničenja vseh sovražnikovih oboroženih sil na fronti tako v Belgiji kot severno od Somme. V istem času je treba tudi onemogočiti francoski nasprotni napad, ki bi se bržkone prejel ali slej začel v jugozahodni smeri.«

Načrt je podprl tudi Hitler in tako so ga naposled sprejeli. Guderian je tudi pomagal pri tem, saj je dokazoval, kako bi s prodorom nemške Panzerwaffe skozi Ardene in do morja dosegli, da bi bila Maginotova linija tako rekoč brez haska.

Hitlerjevo posredovanje je zmagovalo, zakaj nemško vrhovno poveljstvo je Mansteina kaznovalo za »izzivanje« poveljniških idej in ga poslalo v neko nepomembno enoto. Guderian in drugi generali nove šole pa so močno poudarili genialnost Mansteinovega dokumenta, katerega vsebina se je do cela ujemala s pojavom tankov na bojišču.

V tistem sončnem maju leta 1940 je francoska vojska tičala za Maginotovo linijo. Vojaki so mirno hodili v mesto ali na dopust, oficirji so živeli prijetno kot v kakšni mestni vojašnici. Maginotova linija je po mnenju kritičnih opazovalcev — med njimi sta bila na primer tudi Hitler in de Gaulle — slabo delovala na bojnega duha francoskih vojakov in oficirjev. Utrdbe so se začele vseh do Sedana. Toda od tega mesta pa vse do morja je bilo le nekaj bunkerjev, tako da Francija na tem področju sploh ni bila zavarovana. Pri Sedan se je začela lo za Francoze nevarno ozemlje, dasiravno so Gamelin in njegovi štabni oficirji menili, da so Ardeni dovolj močna naravna ovira za nemške tanke. Zato so mirno spali.

Zato je bilo zares neverjetno, da je glavnina francoske vojske (44 divizij) tičala južno od mogočne utrjene Maginotove linije. Na jugu so tudi Nemci postavili nekaj podobnega: Siegfriedovo linijo. Toda za njo je bilo le 19 divizij pod poveljstvom von Leeba.

Kleist, Guderian in Rommel so prevzeli nalogo, da uresničijo Mansteinovo teorijo. Če bi to res tako naredili, bi bila usoda Francije zapečaten v borih desetih dneh: tako se je tudi zgodilo v krvavi pomladi leta 1940. Osemindeset ur je trajal prodor skozi Ardene, pri čemer je nemško vojsko le malo ovirala narava ozemlja. Tanki so v gozdovih zapustili velikanske poti podrtih dreves. Francoska konjenica in nekaj belgijskih enot niso mogle ničesar zoper težke nemške tanke Mark IV. Ko je Guderian s svojimi tanki prišel pred Sedan, je bila ura dvanajst.

Tedaj je francosko vrhovno poveljstvo imelo le malo novic o operaciji in imelo jo je tako re-

Nemški vojaki napredujejo na francoski fronti v zaščiti tankov Mark IV.

koč za nepomembno. Neverjetno se sliši, da niti en Gamelinov oficir ni vedel za natančno število enot, ki so jih uporabljali Nemci. Razmišljali so, ali gre za bataljon ali kompanijo, tako da ni nihče vedel, da so Nemci poslali sedem najboljših oklopnih divizij.

»Ko sem prišel na taktični položaj korpusa,« piše Guderian v svojih spominih, »sem začel naglo pripravljati ukaze. Glede na to, da sem imel na voljo le malo časa, sem si lahko pomagal le z vnaprej pripravljenimi navodili, sestavljenimi med urjenjem pri Koblenzu: spremenili smo datume in ure ter jih razdelili. Vendar so se popolnoma ujemali z resničnim položajem.«

Nemci so torej uporabili vnaprej pripravljene načrte, na katerih so samo spremenili datume, tako da so zasedli Sedan že 12. maja zvečer. Noč je minila v pripravah na napad, ki je zjutraj privedel Nemce na drugi breg Meuse, tako da so na drugi strani že utrdili svoja mostišča.

Napredovanje je bilo dotlej tako naglo in neustavljivo, da je bil presenečen celo sam Hitler. Ozračje v OKW je bilo nenavadno: teze »vročekrvnežev«, za kakršne so veljali Manstein, Rommel in Rundstedt, so bile torej točne, Panzerwaffe se je izkazala bolje, kot so bili menili. Vendar bi bilo dobro, če bi bili odslej previdnejši, in von Kleist je svetoval, naj se vojska ustavi.

Poveljnik Panzergruppe, pod katerega poveljstvom sta bila Guderian in Rommel, je dejal, da se ni mogoče ustaviti. Najprej naj bi mu dovolili, da prekorači Meuse in postavi mostišča, potem pa bi se ustavil.

Napad je potekal z matematično natančnostjo kot na kakšnem prostoru za urjenje vojske in v grozljivem rjovenju štuk, ki so napadale francoske topniške položaje. Napad je bil tako silovit, da so francoski vojaki menili, da bodo štupe pristale kar na njihovih položajih. Po kakšnih 15 urah je v mostišču, ki ga je naredil Guderian, kar mrgolelo tankov in že so zasedali drugo linijo, odbijali obupne francoske napade (v tistih spopadih je neki francoski oklopni bataljon izgubil polovico svojih sil) ter se valili v dolino, medtem ko sta na severu Reinhardt in Rommel tudi silila čez reko pod varstvom štuk in messerschmidtov, ki so pikirali na francoske položaje, jih zasipali z bombami in strojničnim ognjem. Seveda je bila vloga nemškega letalstva bistvenega pomena v tistem trenutku bitke ter skozi ves boj za Francijo, saj je imelo absolutno številčno premoč nad zavezniškim (3.326 letal v primerjavi s 1.830 zavezniškimi). Zato pa so zavezniki imeli več tankov: 3.000 v primerjavi z 2.700 nemškimi.

Ko je Guderian ugotovil, kje je šibka točka francoske obrambe — področje med položaji francoske IX. in II. armade — je ukazal napad. Vihar ognja in jekla je zadivjal nad izbranim področjem za prodor, potem pa so nanj planili tanki. IX. armada pod poveljstvom generala Coraba je bila dobesedno razkosana. II. armada se je po dramatični izmenjavi sporočil med generalom Huntzingerjem

in poveljstvom fronte umaknila na Maginotovo linijo, in sicer na jug.

V 16 kilometrov široki vrzeli je bilo torej dovolj prostora za nemške tanke, ki so planili skoznjoto kot deroča reka, razbijali vse, kar se jim je postavilo po robu, ter na primer popolnoma uničili II. francosko oklopno divizijo, ki je čakala v rezervi in ki je bila sploh ena zadnjih med razpoložljivimi. Rommel je na severu obrnil položaj v svojo korist z zelo drzno akcijo: čeprav so ga močnejše francoske enote hudo napadale, je skočil v tank in sam vodil napad svoje divizije.

Začela se je agonija Francije. Vendar se je tega zavedalo le malo ljudi v Parizu.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Karavana prijateljstva odpotovala v Srbijo

V ponedeljek zvečer je krenila iz Maribora s posebnim vlakom karavana bratstva in prijateljstva v Srbijo. V njej je 650 udeležencev, od tega 340 nekdanjih pregnancev, katere so Nemci v začetku okupacije pregnali v Srbijo. Le ti bodo obiskali svoje nekdanje zaščitnike, znanke in prijatelje.

Poleg pregnancev so odpotovali tudi številne kulturno umetniške skupine ter predstavniki 17 občin, med drugim iz Krškega, Celja, Raven na Koroškem, Maribora, Murske Sobotne, Ormoža, Ptuja, Slovenske Bistrice ter drugih občin v severovzhodni Sloveniji.

Med drugim je po programu predvideno, da bosta delegaciji Maribora in Kraljeva izmenjale listine o pobratenju med tema dvema mestoma. Omenimo naj, da so do sedaj te listine že izmenjali oziroma so se pobratili prebivalci občin Celje s Cuprijo, Ptuj z Arandjelovcem, Slovenska Bistrica s Svetozarevom.

Predvideno je, da bi naj poleg prijateljskih vezi med kraji in prebivalci teh občin prišlo tudi do tesnejšega sodelovanja na gospodarskem, kulturnem ter drugih področjih, za kar se bodo delegacije slovenskih mest še posebej zavzele. O tem bomo še obširneje poročali v našem listu.

FRANJO VRHOVNIK

Iz knjige AULA IV

Ob štiridesetletnici streljanja štirih slovenskih junakov pri Bazovici in petindvajsetletnici osvoboditve je Založništvo tržaškega tiska izdalo izvirne dokumentarne knjige »AULA IV«, ki jo je leta 1961 izdala organizacija ANPPI. Pred kratkim izdana knjižica predstavlja ponatis teksta, ki ga je v oktobru 1969 začel v nadaljevanjih objavljati Primorski dnevnik in katerega del smo pred časom objavili tudi v našem časniku. Iz omenjene izdaje, ki vsebuje vse procese proti Slovincem in Hrvatom ter drugim antifašistom iz Julijske krajine pred fašističnim posebnim tribunalom od leta 1927 do leta 1943, objavljamo:

Ludvik Likon iz Stare vasi pri Postojni je bil najmlajši obsojenec v zgodovini fašističnega Posebnega tribunala. Bilo mu je samo 15 let, ko je bil leta 1942 obsojen na 24 let ječe, ker je skušal kupiti od fašističnih milicnikov orožje. Prej mu je uspelo dobiti ga od neidentificiranih vojakov 23. pehotnega polka. Zaprt je bil do kapitulacije Italije, ko je iz ječe ušel in se vključil v narodnoosvobodilni boj, od koder se ni več vrnil domov.

Prispevki za šolo — spomenik NOB

1. ELEKTROTEHNA, Ljubljana 10.000.— din.; 2. LESNINA, Ljubljana 2.500.— din.; 3. MERCATOR, Ljubljana 5.000.— din.; 4. NOVOLES, Novo mesto 1.500.— dan.; 5. UČENCI POKLICNE ŠOLE ZA SLIKOPLESKARSTVO STROKO, Kranj 205.— din.; 6. OSNOVNA ŠOLA »FRANJA GOBBA«, učenci, Prevalje 605.— din.; 7. GOJENCI VZGOJNO-VARSTVENEGA ZAVODA, Vevče (namesto venca pokojnemu Francu Bevku) 192.— din.; 8. GOJENCI DOMA ŠOLSKE MLADINE »PETER SKALAR«, Tolmin (prispevek namesto venca pokojnemu Francu Bevku) 232.— din.; 9. Leban Alojz, Planina — Senpeter pri Novi Gorici (prispevek namesto venca pokojnemu Francu Bevku) 100.— din.; 10. Osebnje doma šolske mladine »PETER SKALAR«, Tolmin (prispevek namesto venca pok. Francu Bevku) 300.— din.; 11. Strukelj Jože, Nova Gorica (skupno plačanih 450.— dinarjev) 50.— din.; 12. Osnovna šola Sečovlje 259.85 din.; 13. Sindikalna podružnica PAPIROGRAFIKE, Ljubljana 112.50 din.; 14. Člani sindikata SO Ljubljana—Moste—Polje 112.50 din.; 15. Sindikalna podružnica CK ZKS, Ljubljana 250.— din.; 16.

Krajevna organizacija ZB Temnica na Krasu 100.— din.
Stanje 6. 10. 1970 802.565,80 din
Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem

se zahvaljuje za sprejete prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tek. račun št. 5202-632-66 Sklad za izgradnjo osnovne šole Cerkno.

42

• IV 15. izhaja vsak teden — izdaja ga zavod šole Ljubljana Beethovnova 11 kot glasilo ZZZ NOV Slovenije in ZHVS Slovenije — Ista in črta: ZGF »Delo« Ljubljana Lomšičeva 1 — Listi: ireja irednišk: idon — Letna naročnina 12 dinarjev — Posla: nezna številke stane 50 par — Ze: novemstvo stane 50 dinarjev — Naročnine pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana Beethovnova 11 ali na račun št. 5202-632-66 pr. ZKS Ljubljana — Telefonske številke: Glavna in odgovorni urednik: 2-313 pravda 22.607 — Rokopise ne vračamo